

საქართველოს აგრარული უნივერსიტეტი

ჯონდო მახარაშვილი

აგრობიზნესის რესურსული პოტენციალის ეფექტური
გამოყენების პრობლემები და ამალღების გზები საგარეუბნო
მეურნეობების მაგალითზე

ბიზნესის მართვის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად

წარმოდგენილი

დ ი ს ე რ ტ ა ც ი ა

სპეციალობა: აგრობიზნესის მენეჯმენტი

სამეცნიერო ხელმძღვანელი: ლავრენტი ჩიბურდანიძე
საქართველოს სახელმწიფო აგრარული უნივერსიტეტის
ეკონომიკურ-ჰუმანიტარული ფაკულტეტის ფინანსებისა
და აღრიცხვის დეპარტამენტის სრული პროფესორი,
ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი

თბილისი - 2011 წელი

შ ი ნ ა ა რ ს ი

	შესავალი	4
თავი I	აგრობიზნესის რესურსული პოტენციალის არსი, მნიშვნელობა, მისი განსაზღვრისა და შეფასების მეთოდოლოგია	10
1.1.	რესურსული პოტენციალის არსი, სახეები და გამოყენების მნიშვნელობა	10
1.2.	რესურსული პოტენციალის განსაზღვრა და შეფასების მეთოდოლოგია	23
1.3.	მარკეტინგული გარემოს როლი აგრობიზნესის განვითარებისა და მისი რესურსული პოტენციალის ეფექტურად გამოყენების საქმეში	29
თავი II.	აგრობიზნესის გარემო, მისი ეკონომიკური მახასიათებლები და რესურსული პოტენციალის ძირითადი ელემენტების გამოყენების შეფასება	36
2.1.	აგრობიზნესის გარემო	36
2.2.	აგრობიზნესის ეკონომიკური მახასიათებლები	45
2.3.	რესურსული პოტენციალის ძირითადი შემადგენელი ელემენტების გამოყენების შეფასება და ანალიზი	55
2.3.1	მიწის რესურსები და მისი შეფასება	55
2.3.2.	შრომითი რესურსების გამოყენების შეფასება, სამუშაო ძალის დასაქმების პრობლემები და მისი გადაწყვეტის გზები	66
2.3.3.	საწარმოო პოტენციალის გამოყენება	81
თავი III	ფერმერულ მეურნეობათა განვითარების პერსპექტივები, წარმოების ოპტიმიზაცია და ეკონომიკური ეფექტიანობის ამაღლების გზები რესურსული პოტენციალის რაციონალური გამოყენების პირობებში	85
3.1.	ფერმერული მეურნეობების განვითარების პერსპექტივები	85
3.2.	წარმოების ოპტიმიზაცია მეცხოველეობის ფერმერულ მეურნეობებში	96
3.3.	ფერმერულ მეურნეობათა ეკონომიკური ეფექტიანობის ამაღლების რეზერვები	105

თავი IV	წარმოების პროგნოზირება რესურსული პოტენციალის ეფექტურად გამოყენების პირობებში და მისი ფინანსური უზრუნველყოფის მექანიზმი	114
4.1.	აგრარული წარმოების პროგნოზული პარამეტრები რესურსული პოტენციალის ეფექტურად გამოყენების პირობებში	114
4.2.	ფერმერულ მეურნეობებში რესურსული პოტენციალის ეფექტურად გამოყენების ფინანსური უზრუნველყოფის მექანიზმი	128
	დასკვნები და წინადადებები	135
	გამოყენებული ლიტერატურა	145
	დანართი	152

შესავალი

პრობლემის აქტუალობა. მაკროეკონომიკური მაჩვენებლების მიხედვით, საქართველოს სოფლის მეურნეობის განვითარების მდგომარეობა 2009 წელს, წინა წლის მაჩვენებლებთან შედარებით, რამდენადმე გაუარესდა. დარგში შექმნილი დამატებული ღირებულება 5,7 პროცენტით შემცირდა.

სოფლის მეურნეობაში შექმნილი რთული მდგომარეობიდან გამოსვლის მიზნით საქართველოს მთავრობამ 2014 წლამდე პერიოდის პრიორიტეტებად განსაზღვრა: სურსათის უვნებლობა და მომხმარებელთა უფლებების დაცვა; მცენარეთა დაცვა და ფიტოსანიტარული კეთილსაიმედობა; სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ინტენსიფიკაცია; მევენახეობა-მელვინეობის დარგის განვითარება და ფალსიფიკაციასთან ბრძოლა; სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის განახლება.

ქვეყნის აგრარული პოლიტიკა მიმართულია სოფლის მეურნეობის ბუნებრივი და ეკონომიკური რესურსული პოტენციალის ურთიერთგაწონასწორებული და მაღალეფექტური გამოყენების პრობლემების გადასაჭრელად.

სოფლის მეურნეობის რეგიონული და დარგობრივი გაძლიერების პრაქტიკაში შესაძლო საწარმოო სიტუაციათა სიმრავლე დღის წესრიგში აყენებს მეწარმე სუბიექტთა რესურსული პოტენციალის მაქსიმალური ეფექტიანობით გამოყენებას და ამის საფუძველზე, ყველაზე მაღალშემოსავლიანი, რენტაბელური დარგების შერჩევას, ზონალურ და მიკროზონალურ თავისებურებებთან შესაბამისობის გათვალისწინებით.

რესურსული პოტენციალის შეზღუდულობის პირობებში, განსა-

კუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება მისი პოტენციალის განსაზღვრასა და ეფექტური გამოყენების გზების ძიებას.

საქართველოში აგრარული სექტორის წინაშე მდგომი ამოცანების პრაქტიკულად გადაწყვეტა და ქვეყნის სასურსათო უსაფრთხოების მიღწევა ძირითადად მეწარმე სუბიექტებში - ფერმერულ მეურნეობებში წარმოების ინტენსიური და მაღალეფექტური განვითარების გარეშე, შეუძლებელია.

რესურსული პოტენციალის ეფექტური გამოყენების საკითხის შესწავლა რეგიონის, ზონისა და ფერმერულ მეურნეობათა დონეზე საკვლევ პრობლემას მეტ აქტუალობას და მნიშვნელობას ანიჭებს.

პრობლემის შესწავლის მდგომარეობა. აგრობიზნესის რესურსული პოტენციალის და მისი შემადგენელი ელემენტების ეფექტურად გამოყენების საკითხებს მრავალი საზღვარგარეთელი და ქართველი მეცნიერ-მკვლევარის შრომები მიეძღვნა. ამ საქმეში დიდი წვლილი მიუძღვით ქართველ მეცნიერ-ეკონომისტებს: რ.ანდლულაძეს, რ.ასათიანს, ვ.ბურკაძეს, რ.გოგობიას, ე.ბარათაშვილს, ო.ვაშაკიძეს, რ.კაკულიას, თ.კანდელაკს, ი.მესხიას, რ.მანველიძეს, ჯ.მახარაძეს, გ.ნიკოლეიშვილს, ვლ.პაპავას, ზ.ელიზბარაშვილს, ს.ყამარაულს, ო.ქეშელაშვილს და სხვებს.

რესურსული პოტენციალის ეფექტური გამოყენების საკითხის შესწავლა ნიადაგურ-კლიმატური, ზონალური და გაადგილებრივი დარგობრივ-დიფერენცირებული ფაქტორების სიმრავლის და თავისებურებების გათვალისწინებით, ჩვენი აზრით, ამოუწურავია და დღეისათვის, საბაზრო ურთიერთობათა პირობების გათვალისწინებით, ფერმერულ მეურნეობათა დონეზე ნაკლებ შესწავლილია. ეს

გაპირობებულია მრავალი ფაქტორით: ფერმერული მეურნეობების განვითარების საწყისი ეტაპი, საწარმოო-საფინანსო მექანიზმის ბერკეტების ძიება, აგრარული საბითუმო ბაზრების არარსებობა, ბიზნესის ფინანსურად ნაკლებად უზრუნველყოფა და სხვ.

სწორედ აღნიშნული საკითხების შესწავლას ეხება წინამდებარე სადისერტაციო ნაშრომი და ვფიქრობთ, ჩვენ მიერ ჩატარებული კვლევის შედეგების განზოგადება ხელს შეუწყობს, არა მარტო საგარეუბნო ზონის მეურნეობების რესურსული პოტენციალის ეფექტური გამოყენების პრობლემების გადაწყვეტას, არამედ ქვეყნის აგრარული სექტორის განვითარებას, ფერმერულ მეურნეობათა განვითარების მდგრადობის ამაღლებას, საექსპორტო ბაზრებზე ადგილის დამკვიდრებას.

კვლევის მიზანი და ამოცანები. კვლევის მიზანს წარმოადგენს საგარეუბნო ზონის ფერმერულ მეურნეობებში საწარმოო რესურსული პოტენციალის ეფექტურად გამოყენების საკითხების შესწავლა, მისი ამაღლების გზების დასახვა.

კვლევის მიზნიდან გამომდინარე, დასახული იქნა შემდეგი ძირითადი ამოცანები:

- საბაზრო ეკონომიკის პირობებში რესურსული პოტენციალის და მისი გამოყენების გარემოს განსაზღვრა;
- რესურსული პოტენციალის გამოყენების მეთოდოლოგიის დამუშავება;
- რესურსული პოტენციალის ძირითადი შემადგენელი ელემენტების შეფასება, მათი გამოყენების ეფექტიანობის განსაზღვრა და ამაღლების გზების დასახვა;

- აგრობიზნესის განვითარების საქმეში მარკეტინგის როლის განსაზღვრა;
- წარმოების ოპტიმიზაცია რესურსული პოტენციალის ეფექტურად გამოყენების მიზნით;
- საგარეუბნო ზონის ფერმერულ მეურნეობებში რესურსული პოტენციალის გამოყენების ხაზით არსებული ეკონომიკურ-ორგანიზაციული ხასიათის პრობლემების გამოვლენა და მათი გადაწყვეტის ღონისძიებებისა და წინადადებების შემუშავება;
- ფერმერულ მეურნეობათა ეკონომიკური ეფექტიანობის ამაღლების რეზერვების გამოვლენა;
- ფერმერულ მეურნეობებში რესურსული პოტენციალის გამოყენების ფინანსური უზრუნველყოფის მექანიზმის დამუშავება.

კვლევის ობიექტი და საგანი. კვლევის ობიექტს წარმოადგენს საქართველოს აგრარული სექტორი და მისი რესურსული პოტენციალი, კონკრეტულად კი, საგარეუბნო ზონაში ფუნქციონირებადი სამი ტიპიური ფერმერული მეურნეობა.

კვლევის მეთოდოლოგია. კვლევის მეთოდოლოგიურ საფუძველს წარმოადგენს თანამედროვე ეკონომიკური თეორია, საბაზრო ეკონომიკურ ურთიერთობათა პირობებში ბიზნესის მოტივაციური მექანიზმი, საქართველოს ხელისუფლების მიერ მიღებული კანონები, ბრძანებულებები, დადგენილებები და სხვა ნორმატიული დოკუმენტები სამეწარმეო საქმიანობასთან დაკავშირებით.

კვლევის პროცესში გამოყენებულ იქნა ეკონომიკური კვლევებისთვის მიღებული ისეთი მეთოდები, როგორცაა: სისტემურ-დიალექტიკური მიდგომის, ოპერაციული და კომპლექსური ანალიზის,

ფუნქციონალური ანალიზის, შედარების, ეკონომიკურ-სტატისტიკური და ეკონომიკურ-მათემატიკური მოდელირების, მონოგრაფიული და სხვა მეთოდები.

კვლევის მეთოდოლოგიური არსენალის საინფორმაციო წყაროს წარმოადგენს: ოფიციალური სტატისტიკური კრებულების მონაცემები და მაჩვენებლები, საქართველოს მთავრობის ანგარიშები, საპროგნოზო მონაცემები და მიმართულებები, ფერმერულ მეურნეობათა ფინანსური ჩანაწერები, მათი სარეგისტრაციო და ანკეტური გამოკითხვის მონაცემები.

კვლევის მეცნიერული სიახლე მდგომარეობს შემდეგში:

- საბაზრო ეკონომიკურ ურთიერთობათა პირობებში შესწავლილია რესურსული პოტენციალის სტრუქტურა საგარეუბნო ზონის თავისებურებების გათვალისწინებით;

- დადგენილია ფერმერულ მეურნეობებში რესურსული პოტენციალის ეფექტური გამოყენების მაჩვენებელთა სისტემა და მის საფუძველზე განსაზღვრულია წარმოების ეკონომიკური ეფექტიანობის დონე.

- მეცხოველეობის ფერმერული მეურნეობებისათვის შედგენილია მეცხოველეობის წარმოების ოპტიმიზაციის ეკონომიკურ-მათემატიკური მოდელი და მოცემულია კონკრეტულ პირობებთან მისი ადაპტაციის პარამეტრები;

- განსაზღვრულია ფერმერულ მეურნეობებში შრომითი რესურსების გამოყენებისა და შრომის ნაყოფიერების დონეები და დამუშავებულია შესაბამისი რეკომენდაციები;

- დადგენილია აგრობიზნესის ძირითადი ეკონომიკური

მახასიათებლები;

- დამუშავებულია ფერმერულ მეურნეობებში რესურსული პოტენციალის გამოყენების ფინანსური უზრუნველყოფის მექანიზმი.

ნაშრომის თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობა. კვლევის შედეგად ჩამოყალიბებული წინადადებების, შემუშავებული რეკომენდაციებისა და მოტანილი დასკვნების გამოყენება ფერმერული მეურნეობების მენეჯმენტში, ხელს შეუწყობს შეზღუდული რესურსული პოტენციალის ეფექტურად გამოყენებასა და მათი ფინანსური მდგრადობის ამაღლებას. დამუშავებული რეკომენდაციების რეალიზაცია ყველა ფერმერს დაეხმარება აგრობიზნესის სტრატეგიის განსაზღვრისა და ტაქტიკური მიდგომის გადაწყვეტილების შემუშავების საქმეში, სამეწარმეო რისკების დაზღვევის კუთხით რესურსული პოტენციალის დივერსიფიკაციაში.

ნაშრომის მოცულობა, შედეგების აპრობაცია და პუბლიკაცია. სადისერტაციო ნაშრომი მოიცავს კომპიუტერზე ნაბეჭდ 158 გვერდს, შედგება შესავლის, ოთხი თავის, დასკვნებისა და წინადადებებისაგან, თან ერთვის გამოქვეყნებული ლიტერატურის სია.

სადისერტაციო ნაშრომის ძირითადი შედეგები მოხსენდა საუნივერსიტეტო, რესპუბლიკურ და საერთაშორისო კონფერენციებზე, გამოქვეყნებულია შვიდი სამეცნიერო ნაშრომი, აპრობაცია გაიარა საქართველოს აგრარული უნივერსიტეტის ფინანსების და აღრიცხვის დეპარტამენტში.

თავი I. აგრობიზნესის რესურსული პოტენციალის არსი, მნიშვნელობა, მისი განსაზღვრისა და შეფასების მეთოდოლოგია

1.1. რესურსული პოტენციალის არსი, სახეები და გამოყენების მნიშვნელობა

ბიზნესის წარმართვისათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს რესურსების ეფექტურ გამოყენებას. აგრობიზნესმენის ხელში იმყოფება მიწის, კაპიტალის, ფულადი და ადამიანური რესურსების გარკვეული, ზღვრული რაოდენობა, მარაგი. რესურსების შეზღუდულობით გამოირჩევიან მომხმარებლებიც და მწარმოებლებიც. ამიტომ, მათ წინაშე ყოველთვის დგება ეკონომიკური არჩევანის პრობლემა, მუდმივად წარმოიქმნება ალტერნატიული არჩევანის შესაძლებლობა. ამდენად, ბიზნესის წარმატება დამოკიდებულია შეზღუდული რესურსების პირობებში სწორი არჩევანის გაკეთებაზე.

შეზღუდულ რესურსებთან ერთად, საბაზრო ეკონომიკის ერთერთი საფუძველია კონკურენცია. კონკურენციული გარემო ხდება მოტივატორი მომხმარებლების მიერ გადაწყვეტილების მიღების თვალსაზრისით. ცნობილია კონკურენციის სამი შესაძლებელი ვარიანტი: 1.კონკურენცია და ფასები; 2.კონკურენცია, ხარისხი და სერვისი; 3.კონკურენცია და ინოვაციები. რა მიზანი აქვს ინტენსიურ ფასდაკლებას? მას აზრი აქვს იმ შემთხვევაში, თუ იზრდება გასაღების მოცულობა. თუ ბიზნესმენი ფასებს არ ამცირებს, მოცულობასაც კი ვერ ზრდის, სხვა ფირმას ინტენსიურად შემოაქვს ანალოგიური პროდუქტები საზღვარგარეთიდან ან თვითონ ზრდის მისი წარმოების მოცულობას.

ფირმები ცდილობენ გაზარდონ მოგება დანახარჯების მკაცრი კონტროლისა და საქონელბრუნვის ზრდის გზით და საქონლის

რეალიზაციის ზრდა თუ იქნება მიზნული მის ხარისხთან და სერვისთან. კონკრეტული მოტივი ბიზნესმენებს აიძულებს ეძებონ ახალი, ინოვაციური მიდგომები პროდუქციისა და რეალიზაციის მიზნით, რათა გაზარდონ მოგება. ასე რომ, ინოვაციები მოგების ზრდის დამატებით ფაქტორად გვევლინება.

აგრობიზნესის პოტენციალის ქვეშ იგულისხმება რისიმე განხორციელებისათვის საჭირო შესაძლებლობათა ერთობლიობა.

მეცნიერულ ლიტერატურაში გამოყოფენ:

1. ეკონომიკურ პოტენციალს, რომელშიც იგულისხმება საწარმოებში თავმოყრილი რესურსების: მიწის, წყლის, შრომითი რესურსები, კაპიტალი, მატერიალურ-ტექნიკური რესურსები, ბიოლოგიური აქტივები, ძირითადი და საბრუნავი საშუალებები.

2. რესურსული პოტენციალი, ეს რთული და მრავალმხრივია. მისი ერთი ნაწილი შედის ეკონომიკურ პოტენციალში, მეორე საწარმოო პოტენციალში, ხოლო ის ნაწილი, რომელიც ჯერ კიდევ არ არის ათვისებული და გამოყენებული, რესურსულ პოტენციალს შეადგენს.

რესურსები მრავალი სახისაა და ხუთ კატეგორიად ყოფენ:

ა) ბუნებრივი რესურსები. ეს არის ის საფუძველი, რომელზედაც წარმოების პროცესია დაფუძნებული. აქ, უპირველეს ყოვლისა, შედის მიწა და სარწყავი წყლის მარაგები;

ბ) ბიოლოგიური რესურსები. მასში შედის მცენარეთა და ცხოველთა მთლი სამყარო, რომელიც, თავის მხრივ, მრავალ ჯგუფს, გვარს, სახეს და ჯიშს მოიცავს - უხვმოსავლიანი სახეები და მაღალ პროდუქციული ჯიშები, მცენარეთა მავნებლებთან და დაავადებებთან ბრძოლის შესაძლებლობები, მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის

დანერგვის მიღწევის დონე, ქიმიურ საშუალებათა მარაგები, ბიოლოგიური მეთოდების და ბიოენერჯის გამომუშავების საშუალებებს და სხვა.

გ) **შრომითი რესურსები.** სოფლის მეურნეობაში იგი წარმოების ძირითადი სამუშაო ძალის გამოყენების საშუალებას წარმოადგენს. დიდი მნიშვნელობა აქვს, თუ რამდენადაა შესაძლებელი მასში მოსახლეობის აქტიური ნაწილის ჩართვა-გამოყენების შესაძლებლობა.

დ) **წარმოების ძირითადი საშუალებები.** ეს არის შრომის საშუალებებიც და შრომის საგანიც. ანუ, მის ქვეშ იგულისხმება შეიარაღების ერთობლიობა, რომელიც რამდენიმე ჯგუფად იყოფა. მასში გაერთიანებულია შენობა-ნაგებობები, ძრავები, მოწყობილობები, დანადგარები, მრავალწლიანი ნარგავები, მუშა და პროდუქტიული პირუტყვი, ფრინველი და ფუტკარი.

ე) **წარმოების საბრუნავი საშუალებები.** ამ რესურსში გაერთიანებულია წარმოების შეწყვეტილი ციკლის უზრუნველსაყოფად საჭირო საშუალებები, რომლებიც ერთი ციკლის განმავლობაში ახლად შექმნილი პროდუქციის გადასაცემად ღებულობს. მასში შედის ყველა სახის ნედლეული, სამშენებლო მასალები, თესლი, სარგავი მასალა, ფურაჟი, საწვავ-საცხები, მინერალური და ორგანული სასუქები, შხამქიმიკატები, ზოოვეტერინალური მედიკამენტები და ა.შ.

ვ) **საწარმოო პოტენციალი.** იგი უფრო ფართო მცნებაა. მის ქვეშ იგულისხმება რთული სოციალურ-ეკონომიკური კატეგორია, რომელიც მოიცავს ეკონომიკური და რესურსული პოტენციალის საქონლისა და მომსახურების სფეროებში აქტიურად ჩაბმულ ნაწილს. სოფლის მეურნეობაში რესურსული პოტენციალის მატერიალურ საფუძველს

წარმოადგენს მიწა, ხოლო ეკონომიკურის - მასზე გაწეული კაპიტალდაბანდებები, რაც ზრდის ნიადაგის ნაყოფიერებას და შესაბამისად, პროდუქციის სიუხვესაც. ორივე სახე ურთიერთდაკავშირებული რესურსების ერთობლიობად განიხილება, რომელთა გამოყენებითაც ვაღწევთ სამეურნეო შედეგს.

ზოგიერთი მეცნიერი რესურსულ და საწარმოო პოტენციალს აიგივებს. ჩვენ ასეთი გაგების მომხრე არ ვართ. ვეთანხმებით მოსაზრებას, რომ საწარმოო პოტენციალი შესაბამისი რესურსების ან ფაქტორების ერთობლიობას წარმოადგენს, რომლითაც მატერიალური წარმოებისათვის გააჩნიათ პოტენციური შესაძლებლობები. რესურსი საწარმოო პოტენციალად იქცევა მაშინ, როდესაც მატერიალური დოვლათის წარმოების წყაროდ გახდება და პროდუქციის შექმნაში აქტიურად მიიღებს მონაწილეობას.

ამდენად, აგრობიზნესის საწარმოო პოტენციალი არის ტექნოლოგიურად დაბალანსებული რესურსების ერთობლიობა, რომელთა საშუალებითაც კონკრეტულ დროსა და სირვეცეში შესაძლებელია დიდი რაოდენობით მაღალხარისხოვანი და კონკურენტუნარიანი პროდუქციის წარმოება.

ძირითადად, განასხვავებენ ბუნებრივ, შრომით, ფულად, ძირითად და საბრუნავ საშუალებათა რესურსებს.

ბუნებრივი რესურსები - ესაა რესურსები შექმნილი ბუნებისა და არა ადამიანის მიერ.

საწარმოო ძალების განვითარების დღევანდელ ეტაპზე ადამიანის მატერიალური მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად, ინტენსიურად გამოიყენება ისეთი ბუნებრივი რესურსი, როგორცაა

მიწა.

მისი ერთი ნაწილი სწორი ექსპლოატაციის პირობებში არ ცვდება და, შეიძლება ითქვას, ის გამოუღვეველია. ნაწილი კი, არასწორი გამოყენების გამო, თანდათან კლებულობს და გარკვეული პერიოდის, კერძოდ, კვლავწარმოების პროცესშიც კი ამოიწურება.

ამიტომ, ბუნებრივი (მიწა, წყალი, ტყე და ა.შ.) რესურსების რაციონალური გამოყენება დღეს ქვეყნის უპირველესი საზრუნავი გახდა.

ამერიკელი მეცნიერების რ.მაკკონელისა და ლ.ბრიუს შებედულებით, ბუნებრივი რესურსი, ანუ “ბუნების მთელი ნაბოძები სიმდიდრე”, რომელიც გამოიყენება წარმოების პროცესში, მიწის ფართო ცნებაში იგულისხმება.

ადამიანისეული (შრომითი) რესურსში კი იგულისხმება შრომისა და მეწარმეობის უნარი. შრომა, როგორც ტერმინი, გამოიყენება ფიზიკურ და გონებრივ შესაძლებლობათა აღსანიშნავად მისი მეწარმეობითი უნარის გამოკლებით, ანუ “შრომას” უწოდებენ ყველა სამუშაოს, რომელსაც ასრულებს გლეხი, ფერმერი, მეწარმე, ბიზნესმენი, სასოფლო-სამეურნეო ნედლეულის, პროდუქციის წარმოების პროცესში, მის გადამამუშავებაში, რეალიზაციაში, აგრეთვე აგრარული სექტორის მომსახურე სხვა დარგების მუშაკები და ა.შ.

ცნობილია, რომ სამუშაო ძალის ზემოქმედების გარეშე შრომის საგნები და შრომის საშუალებები უმოქმედო-უსარგებლო ნივთებად გადაიქცევა. შრომის პროცესში ადამიანი ზემოქმედებს მიწაზე, გარდაქმნის მას არა მარტო პროდუქციის მწარმოებლად, არამედ საკუთარ თავსაც, რაც მეწარმეობით უნარში აისახება. ეს უნარი

ცივილიზებული საბაზრო ეკონომიკის განუყრელი ნაწილია. მეწარმე, აგრობიზნესმენი ის ადამიანია, რომელიც ხელს ჰკიდებს წარმოების ფაქტორთა ახალი, გონივრული კომბინაციის ორგანიზაციას და წარმოებაში ეფექტიანი გამოყენებით, უზრუნველყოფს აგრარული სექტორის განვითარებას, შემოსავლების და, მაშასადამე, მოგების ზრდასაც.

ასე რომ, წარმოების ფაქტორებს (მიწა, შრომა, კაპიტალი) თავისთავად, დამოუკიდებლად თითქმის არაფრის შექმნა არ შეუძლია. ისინი მეწარმემ, აგრობიზნესმენმა უნდა შეაერთოს და ჩამოაყალიბოს წარმოება. ამით იგი გარკვეულ რისკს ეწევა, რადგან წინასწარ არ არის ცნობილი, წარმოების შედეგი მას მოგებას თუ ზარალს მოუტანს. სწორედ მის სამეწარმეო უნარზეა დამოკიდებული წარმოების ეფექტიანობა.

საწარმოო პოტენციალი რესურსთა ცალკეულ ელემენტთა ოპტიმალური მოცულობითა და შეფარდებულობით უნდა ხასიათდებოდეს. მაგალითად, მეცხოველეობის სულადობის ზრდა (ან მისი მაღალპროდუქტიული ჯიშებით შეცვლა) უზრუნველყოფილი უნდა იქნეს მყარი და ყუათიანი საკვები ბაზით, რათა მივიღოთ შესაბამისი საწარმოო ეფექტი.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, საწარმოო პოტენციალი შესაბამისი რესურსების ან ფაქტორების ერთობლიობას წარმოადგენს, რომელთაც მატერიალური წარმოებისათვის გააჩნიათ პოტენციური შესაძლებლობები. ამასთან ერთად, რესურსი საწარმოო პოტენციალად იქცევა მაშინ, როდესაც მატერიალური დოვლათის წარმოების წყაროდ გახდება და პროდუქციის შექმნაში აქტიურად მიიღებს მონაწილეობას.

ამდენად, სოფლის მეურნეობის საწარმოო პოტენციალი არის ტექნოლოგიურად დაბალანსებული რესურსების ერთობლიობა, რომლის საშუალებით, კონკრეტულ დროსა და სივრცეში შესაძლებელია დიდი რაოდენობით მაღალხარისხოვანი და კონკურენ-ტუნარიანი პროდუქციის წარმოება.

უნდა ითქვას, რომ ქვეყანაში ჯერჯერობით არ არის შექმნილი სრულყოფილი სამეწარმეო გარემო და მეწარმეობითი უნარი, რომელიც აგრობიზნესმენს უნდა ჰქონდეს. ამის გამო, იგი, როგორც წარმოების ფაქტორი, ხშირად გამოუყენებელი რჩება.

საბაზრო ურთიერთობათა პირობებში, აგრობიზნესმენის მეწარმეობითი უნარი, ანუ როგორც მას ხშირად ვუწოდებთ, გერგილიანობა გამოიხატება რიგ თვისებებში, რომლებიც მას უნდა გააჩნდეს:

1. მან თავის თავზე უნდა აიღოს მიწის, კაპიტალისა და შრომითი რესურსების, საქონლისა და მომსახურების წარმოების ერთიან პროცესში შეერთების ინიციატივა. შეასრულებს რა კატალიზატორის როლს, იგი, ამავდროულად, უნდა გახდეს წარმოების მამოძრავებელი ძალა და შუამავალიც, გააერთიანოს საწარმოო რესურსები და წარმართოს იგი მომგებიანი საქმიანობისაკენ;

2. აგრობიზნესმენმა თავის თავზე უნდა აიღოს საქმიანობის პროცესში ძირითად გადაწყვეტილებათა მიღების ამოცანა და განსაზღვროს საწარმოს მიმართულება;

3. აგრობიზნესმენი ნოვატორიც უნდა იყოს, უნდა ცდილობდეს წარმოების გაფართოვების მიზნით, ბრუნვაში შეიტანოს ახალი პროდუქტები, ახალი ტექნოლოგიები და ბიზნესის ორგანიზაციის

ახალი ფორმები;

4. აგრობიზნესმენი უნდა იყოს ის ადამიანი, რომელიც წინასწარ გააზრებულად შეარჩევს საქმიანობას ისე, რომ რისკის დონე არ აღემატებოდეს გონივრულობის ზღვარს.

ზოგი მეცნიერი საწარმოო რესურსებს მიწისა და შრომის გარდა, კაპიტალსაც მიაკუთვნებს, თუმცა, მას ეკონომიკურ რესურსად თვლიან, ხოლო ფულს, რომელიც გამოიყენება მანქანების, მოწყობილობებისა და წარმოების სხვა საშუალებების საყიდლად, რომელიც არაფერს არ აწარმოებს, არ თვლიან ეკონომიკურ რესურსად. მათ განსაზღვრავენ ტერმინით “კაპიტალი”. იგი არ გულისხმობს ფულს. რეალურ სინამდვილეში ბიზნესმენი, მენეჯერი, რომელიც მართავს საწარმოს, ხშირად ხმარობს “ფულად კაპიტალს”, გულისხმობს რა ფულს, რომლითაც შეუძლია იყიდოს მანქანები, მოწყობილობები და წარმოების სხვა საშუალებები. მაგრამ ფული, როგორც ასეთი, არაფერს არ აწარმოებს, ამიტომ მას, ე.ი. “ფინანსურ კაპიტალს”, არ თვლიან ეკონომიკურ რესურსად.

ამერიკული მეცნიერების რ.მაკკონელისა და ლ.ბრიუს შეხედულებით, “ეკონომიკურ რესურსში” იგულისხმება ყველა ბუნებრივი, ადამიანური და ადამიანის მიერ შექმნილი რესურსები, რომლებიც გამოიყენება საქონლისა და მომსახურების საწარმოებლად. ასე რომ, მათი აზრით (რაშიც ჩვენც ვეთანხმებით), “ეკონომიკური რესურსები მომცველია ობიექტთა ფართო, დიდი წრისა”.

ამასთან დაკავშირებით, საჭიროდ მიგვაჩნია აქვე მოვიყვანოთ საწარმოო პოტენციალის განმარტებაც. იგი რთული სოციალურ-ეკონომიკური კატეგორიაა და ასახავს საწარმოო პროცესის

განხორციელებისა და განვითარების მხარეს და მოიცავს რესურსულ და ეკონომიკურ რესურსთა იმ ნაწილს, რომელიც აქტიურ მონაწილეობას იღებს წარმოებაში და აერთიანებს მის საბოლოო მატერიალურ შედეგებსაც; რომელიც შუალედური პროდუქტის სახით ისევ უბრუნდება წარმოებას.

ე.ი. საწარმოო პოტენციალი ტექნოლოგიურად დაბალანსებული რესურსების ერთობლიობაა, რომელსაც შესწევს უნარი დროის გარკვეულ მონაკვეთში აწარმოოს განსაზღვრული რაოდენობისა და ხარისხის პროდუქცია, საქონელი და უზრუნველყოს მომსახურება.

ვთვლით, რომ აგრობიზნესის განვითარება და სურსათით მოსახლეობის უზრუნველყოფის პრობლემების გადაჭრა მნიშვნელოვნადაა დაკავშირებული აგრარული სექტორის მთავარი შემადგენელი ნაწილის - სოფლის მეურნეობის წარმოების მეცნიერულად დასაბუთებული რესურსული და მთლიანად საწარმოო პოტენციალის შეფასებასა და გამოყენებაზე.

რესურსული პოტენციალის შეფასებისა და ეფექტურად გამოყენების პრობლემა რთული და მრავალწახნაგოვანია, როგორც მეთოდოლოგიური, ისე პრაქტიკული თვალსაზრისით. საჭიროა პრობლემის შესწავლისადმი სისტემური მიდგომა, ყველა რესურსის პოტენციალში ჩართვის თეორიული დასაბუთება. ამის აუცილებლობა იმითაა ნაკარნახევი, რომ ჩამონათვალში არ მოხვდეს მეორეხარისხოვანი რესურსები, რომელთაც არ აქვს მატერიალურ-ნივთობრივი მნიშვნელობა.

რესურსული პოტენციალის განსაზღვრის მეთოდურ საკითხებში ერთ-ერთი ცენტრალური რგოლია მათი რაოდენობრივი ასახვის ხერხი,

რაც არც ისე იოლი საქმეა, რადგან გასათვალისწინებელია შემდეგი: ყველა რესურსი განსახვევებული სიდიდით ახდენს გავლენას საწარმოს სამეურნეო საქმიანობაზე; ახასიათებს სპეციფიკურობა და შეუცვლელობა; ბუნებრივ-ეკონომიკური პირობებიდან გამომდინარე, კონკრეტულ მეურნეობაში მისი გავლენა წარმოებაზე განსხვავებულია; საწარმოო რესურსის დონის შეცვლით, როგორც წესი, სამეურნეო შედეგებით იცვლება.

სასოფლო სამეურნეო წარმოების თავისებურებებიდან გამომდინარე, აქ განსახვავებულია პოტენციალის ფორმირება-განვითარების პროცესი. მისი ჩამოყალიბება შიდა და გარე ფაქტორების გავლენით ხდება. შინაგანს მიეკუთვნება მიწა, შრომითი და მატერიალური რესურსები. შინაგანი ფაქტორები მნიშვნელოვანია, მაგრამ იგი ხშირად უძლურია გარეგანი ფაქტორების გავლენის წინაშე, რადგან სოფლის მეურნეობა გარეგან ფაქტორად ხომ ცვალებად ბუნებრივ კლიმატურ-კლიმატური პირობები იგულისხმება.

აგრარულ რესურსულ პოტენციალზე დიდ გავლენას ახდენს თვით რესურსების სტრუქტურა. მისი ცვლილება ასახავს განვითარების კანონზომიერებებს. როცა შემადგენლობაში იზრდება ყველაზე არსებითი ელემენტის ხვედრითი წილი, აუცილებლად დაცული უნდა იყოს პირობა, რომ მისმა ზრდამ ხელსაყრელი პირობები შეუქმნას დანარჩენი ელემენტების განვითარებასაც.

ეროვნული მეურნეობის არცერთი დარგი არ ხასიათდება რესურსების ისეთი მრავალფეროვნებით და მათი სტრუქტურის ცვლილებებით, როგორც სოფლის მეურნეობა. ამიტომაც, რომ საბოლოოდ ეს მომენტი განსაზღვრავს თვით ამ დარგის მყარი,

დინამიკური და მდგრადი განვითარების შესაძლებლობას.

ამასთან დაკავშირებით, საჭიროა რესურსების სახეებისა და რაოდენობის განსაზღვრა, რადგან ისინი იწვევენ პოტენციალის სტრუქტურულ ცვლილებებსა და განვითარებას.

დიდი ყურადღება უნდა მიექცეს საწარმოთა ეკონომიკურ მდგომარეობაზე რესურსურუნველყოფისა და მათი ურთიერთდამოკიდებულების დონის დადგენას. ამისათვის მრავალი მეთოდია შემუშავებული. მათგან გამოვყოფთ სამს: 1.რესურსების ფულადი შეფასების საფუძველზე მათი ოდენობის დადგენა; 2.მრავალგანზომილებიანი საშუალო სიდიდეების განსაზღვრა, ანუ ინდექსური ანალიზი; 3.მრავალფაქტორული წრფივი რეგრესიის განტოლება და მათემატიკური პროგრამება.

პირველი მეთოდი საკმაოდ სრულყოფილადაა დამუშავებული მიწის ფულადი შეფასების დროს, აგრეთვე შრომითი რესურსების ფულადი შეფასების მაჩვენებლის გაანგარიშებასაც. იგი უტოლდება წარმოების იმ საშუალებათა ღირებულებას, რაც საჭიროა ერთი საშუალო წლიური მუშაკის გასათავისებლად. მისი შრომის წლიური ანაზღაურება იყოფა 0,12-ზე (კაპიტალური დაბანდების ეფექტიანობის ნორმატიული კოეფიციენტი). მატერიალური საშუალებების ღირებულებითი მაჩვენებლები, როგორც წესი, უნდა მოვიძიოთ საბუღალტრო აღრიცხვის დოკუმენტაციაში, რომელის მაჩვენებლები ასახავს ძირითად და საბრუნავი საშუალებებისა და ნაშთების სახით.

მეორე მეთოდის (რომელსაც ინდექსური ანალიზის მეთოდიც ეწოდება) გამოსაყენებლად, პრობლემატურ საკითხს წარმოადგენს საკვლევი ობიექტების შერჩევა. აქ აუცილებელი პირობაა, რომ ისინი

ნიშანთა თანაბარი სიდიდით ხასიათდებოდნენ, რომელთა მიხედვითაც, პოტენციალის განსაზღვრის და მათ შორის განსხვავების დადგენის საშუალებას იძლევა.

დღევანდელი მდგომარეობიდან გამომდინარე, ყველაზე მისაღებად მაინც მესამე მეთოდი მიგვაჩნია, რადგან უახლესი კომპიუტერული ტექნიკური საშუალებების გამოყენებით, შესაძლებელი ხდება მოკლე დროში ნაკლები დანახარჯებით შესრულდეს კვლევა და საშუალებას იძლევა სისტემურად იქნას შესწავლილი და კომპლექსურად გაანალიზებული საწარმოთა სამეურნეო საქმიანობა.

მაგრამ ამ მეთოდის გამოყენება მოითხოვს რიგი პირობების დასახვას, კერძოდ: 1.გამარტივდეს რესურსების რაოდენობის განსაზღვრის პროცედურა და იმ ელემენტების ჩამონათვალი, რომელიც ქმნის პოტენციალს; 2.განისაზღვროს სამეურნეო სამიანობის შედეგებზე რესურსების გავლენის რიცხობრივი სიდიდე; 3.მეთოდურად დამუშავდეს იმ რესურსების შეფასების ხერხები, რომელთა ღირებულების გაზომვა დღეს ვერ წარმოებს; 4.განისაზღვროს რესურსული პოტენციალის გამოყენების დონის დახასიათების ხერხი.

მათემატიკურ-სტატისტიკური მეთოდებიდან, ყველაზე ხშირად მიღებულია კომერციულ-რეგრესიული ანალიზის მეთოდის გამოყენება, რადგან იგი შედარებით ყველაზე მარტივია და საშუალებას იძლევა გაკეთდეს უფრო ღრმა ანალიზი და უფრო ზუსტი დასკვნები.

საქართველოს ბუნებრივ-ეკონომიკური სირთულისა და მრავალფეროვნების გამო, რეგრესიის განტოლების მოდელის შედგენა სასურველია განხორციელდეს რეგიონების ჭრილში, რაც ზუსტი შედეგების მიღებას და პრაქტიკულ საქმიანობაში გამოყენების მეტ

გარანტიას იძლევა.

აგრობიზნესში წარმოების საბოლოო შედეგზე ცალკეული რესურსის გავლენისა და დადგენისას განსაზოგადოებული მაჩვენებლის შერჩევას, რომელთანაც შეფარდებული უნდა იქნას ყველა ფაქტორი. საბაზრო ეკონომიკის პირობებში ამ მიზნით იყენებენ წარმოებული პროდუქციის რეალიზაციიდან მიღებულ მოგებას.

დღეს მთავარი, მაინც, ბუნებრივი რესურსების დაცვისა და მათი რაციონალურად გამოყენების პრობლემების ოპტიმალურად გადაჭრაა. აქ მთავარია მათი შეფასება თანამედროვე და პერსპექტიული სარგებლიანობის თვალსაზრისით. რესურსების ღირებულებით სიდიდეებში გადაყვანა-შეფასება და პრობლემის გადაჭრა უნდა ხდებოდეს ისევ კომპიუტერის მეშვეობით, რომელსაც მოყვება შესაბამისი სერვისპროგრამები.

მიწის, როგორც მთავარი ბუნებრივი რესურსული პოტენციალის შესწავლის დროს, აუცილებელია არა მარტო რაოდენობრივი, არამედ ხარისხობრივი ფაქტორის გათვალისწინებაც. საჭიროა ხარისხობრივად განსხვავებული მიწების ეკონომიკური ნაყოფიერების დადგენა. აუცილებლობა მოითხოვს მიწების შეფასების ტრანსფორმაციას კონკრეტულ დროსა და სივრცეში მათი სახესხვაობებისა და აგრო-საწარმოო ჯგუფების ურთიერთშედარების მიზნით.

ნიადაგების ბუნებრივი ნაყოფიერების შედარებითი შეფასება-ბონიტირება გვიჩვენებს, რამდენად უკეთესია კონკრეტულია ნიადაგის ტიპი ამა თუ იმ კულტურის მოსაყვანად. იგი ტარდება ნიადაგების კლიმატური და ტექნოლოგიური პირობების შესწავლისა და მოსავლიანობაზე მათი გავლენის დადგენის გზით, რისთვისაც

გამოყენებული უნდა იქნეს ისე კორელაციური ანალიზის მეთოდი, რომლითაც დგინდება ნიადაგების კონკრეტული თვისებების კავშირის მაჩვენებლებს მოსავლიანობის ზრდაზე.

მიწის რესურსულ პოტენციალს მისი ნაყოფიერება განსაზღვრავს, რასაც ბუნებრივ ფაქტორებთან ერთად, ეკონომიკური ფაქტორებიც განსაზღვრავს, ეს კი აუცილებელს ხდის მიწების შეფარდებით ეკონომიკურ შეფასებას, რომლის კრიტერიუმად ისევ მოგება იგულისხმება. მიწის ნიადაგის სამეურნეო ღირებულება ინტეგრარული მაჩვენებელია, რადგან იგი ფასდება არა განყენებულად, არამედ კონკრეტულ ბუნებრივ-ეკონომიკურ პირობებში, კონკრეტული ტერიტორიის მიხედვით, რომელსაც ახასიათებს ფართობის სიდიდე, რელიეფი, ადგილმდებარეობა, კონფიგურაცია, მიწათსარგებლობის ფორმა და ა.შ.

ნიადაგის ზემოთ აღნიშნული და სხვა თვისებები განსაზღვრავს კაპიტალდაბანდებების უკუგების სიდიდეს და წარმოების შეფასების კრიტერიუმების შერჩევას. ვინაიდან ნიადაგს ახასიათებს ბუნებრივი, ხელოვნური და ეკონომიკური ნაყოფიერება, აუცილებელია გამოიყოს შეფასების რამოდენიმე კრიტერიუმი. ამიტომ მიწის ნაყოფიერება, როგორც ეკონომიკური შეფასების საგანი, სისტემად უნდა განიხილებოდეს, ხოლო ძირითად კრიტერიუმად, მასზე წარმოებული პროდუქციის რეალიზაციიდან მიღებული მოგება, რომელიც საბოლოოდ დანახარჯების სიდიდეზეა დამოკიდებული. ამ უკანასკნელის გასაანგარიშებლად, ყველაზე ეფექტიანად მიჩნეულია ნორმატიული დანახარჯების ხერხი, რომელიც განისაზღვრება კალკულაციის მუხლების მიხედვით, რაც უზარმაზარი რაოდენობის ციფრობრივი

მასალებს მოითხოვს და კომპიუტერული ტექნიკისა და პროგრამების გამოყენებით ხორციელდება.

მიწის ფულადი შეფასება, ანუ მისი ფასის დადგენა საჭიროა ბევრი ეკონომიკური საკითხის გადასაჭრელად. მისი განსაზღვრის მეთოდური და პრაქტიკული საკითხები საკმაოდ არის დამუშავებული ქართველი აგრარეკოს-მეცნიერების ვ.ბურკაძის, რ.ანდლულაძის, ბ.დოდნაძის, ნ.ჭინჭარაულის, ნ.ტურაბელიძის და სხვების მიერ.

რესურსული პოტენციალის მეორე, არანაკლებ მნიშვნელოვან შემადგენელ ელემენტად მიგვაჩნია წყალი, რადგან იგი ნიადაგსა და სითბოსთან ერთად, ყოველგვარი ბიოლოგიური არსების სიცოცხლის ძირითად პირობას წარმოადგენს. საქართველოში და საკვლევ რაიონში (მხედველობაში გვაქვს ქვემო ქართლის რეგიონი), ანუ სოფლის მეურნეობის პროდუქციის ინტენსიური წარმოების განვითარების საფუძველი ხომ სარწყავი მიწათმოქმედება და მისი ფართობია. ამიტომ სარწყავი წყლით უზრუნველყოფის განსაზღვრაც ძალზე მნიშვნელოვანია. რესურსული პოტენციალის განსაზღვრისას, ამიტომ ეს რესურსიც გადაყვანილი უნდა იქნას ღირებულებით მაჩვენებელში.

§1.2. რესურსული პოტენციალის განსაზღვრისა და შეფასების მეთოდოლოგია

აგრარულ რეფორმამდელ პერიოდში დარგის განვითარებისათვის მთავარი პრიორიტეტი გადაიტანებოდა ძირითადი საწარმოო ფონდების მოცულობის ზრდაზე. იგი განიხილებოდა წარმოების განმტკიცების, მისი ინტენსიური განვითარების მთავარ გზად. ამასთან, ნაკლები

ყურადღება ექცეოდა არსებულ რესურსულ და და საწარმოო პოტენციალის რაციონალური გამოყენების საკითხებს.

ინტენსიფიკაციის პროცესის მხოლოდ ინვესტიციების და საწარმოო ფონდების დაგროვებით განხილვა არ შეიძლება. ეს გზა ღონისძიებათა კომპლექსის დანერგვის გარეშე საჭირო ეფექტს არ იძლევა, ამიტომ განვითარების ინტენსიური მიმართულების დონეს განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს საწარმოო პოტენციალის თითოეულ შემადგენელ ნაწილს და გამოყენებით რაციონალიზაციას.

წარმოების ეფექტიანობა სასოფლო-სამეურნეო საწარმოებში ბევრად არის დამოკიდებული მის საწარმოო შესაძლებლობებზე (პოტენციალზე), რომელსაც მეცნიერული დასაბუთება და ობიექტურად შეფასება სჭირდება. საწარმოო პოტენციალი დამოკიდებულია კონკრეტული ბუნებრივ-ეკონომიკური ფაქტორების სხვადასხვაობაზე, რომლებიც, გარკვეულწილად, განსაზღვრავენ მისი განვითარების შესაძლებლობათა დონეს.

რესურსული პოტენციალის შეფასება უნდა მოხდეს სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ისეთი ფაქტორების მიხედვით, როგორცაა მიწა, ძირითადი საწარმოო ფონდები, შრომითი რესურსები და გაძლოლის დონე. დღეისათვის, ეკონომიკურ გაანგარიშებაში რეკომენდირებულია საწარმოო რესურსების სიდიდის განსაზღვრის რამდენიმე მეთოდი. ესაა საწარმოო რესურსების ფულადი შეფასება, გაანგარიშების ინდექსური მეთოდი და კორელაციურ-რეგრესიული ანალიზის მეთოდი.

პირველი ორი, სადავოა და მოითხოვს სრულყოფას, ამიტომ უპირატესობა ეძლევა კორელაციურ-რეგრესიულ ანალიზს.

ჩატარებული მეცნიერული კვლევა საფუძველს გვაძლევს დავამტკიცოთ, რომ ყველაზე დასაბუთებულად ითვლება გაანგარიშების ის მეთოდი, რომლის მიხედვითაც რესურსული პოტენციალი განისაზღვრება მიწის ეკონომიკური შეფასების მაჩვენებლით, რომელიც გათვლილია მისი პროდუქტიულობის დონით (სოფლის მეურნეობის მთლიანი პროდუქციით). ამ შემთხვევაში, ძირითადი საწარმოო ფონდების, მატერიალური დანახარჯების და შრომითი რესურსების ღირებულება უნდა ვიანგარიშოთ მათი გამოყენების ეფექტიანობის კოეფიციენტებით, რომლებიც განისაზღვრება მიწის ნაყოფიერებისა და სხვა ბუნებრივი ფაქტორების მხედველობაში მიღებით.

ამრიგად, ცვლადებად რეგრესის განტოლებაში აღებულ იქნა:

X_1 - ინტენსივობის დონე - დანახარჯები 1 ჰა-ზე;

X_2 - დანახარჯები სასუქებზე და მცენარეთა დაცვაზე 1 ჰა-ზე გაანგარიშებით.

X_3 - მორწყვის რაოდენობა – ჯერადობა

X_2 - ფონდუზრუნველყოფა, ძირითადი და საბრუნავი საწარმოო ფონდების საშუალო წლიური ღირებულება 100 ჰა დამუშავებაში მყოფი მიწის ფართობებზე, ლარებში;

X_3 - შრომით რესურსების ფართობის იმავე ერთეულზე გაანგარიშებით.

X_4 - მინერალური სასუქების ფართობის იმავე ერთეულზე გაანგარიშებით ცენტნერ მოქმედ-ნივთირებაში გადაყვანით.

X_5 - ორგანული სასუქების იმავე ერთეულზე, ფიზიკურ ტონებში.

y - საშედეგო მაჩვენებელი, რომელზედაც უნდა განისაზღვროს ჩამოთვლილი ფაქტორების გავლენა. იგი წარმოადგენს სოფლის

მეურნეობაში მთლიანი პროდუქციის გამოსავლიანობის დამუშავებაში მყოფი მიწის ფართობის 100 ჰექტარზე, ლარებში. მაშასადამე, რეგრესის განტოლებას შემდეგი სახე აქვს:

$$Y = b_0 + \sum_{i=1}^n b_i X_i$$

სადაც y არის განტოლების თავისუფალი წევრი.

b_1, b_2, b, b_n - ფაქტორების (რესურსების) ეფექტიანობის კერძო კოეფიციენტები;

X_1, X_2, \dots, X_n გამოსკვლევნი ფაქტორები საანგარიშო მნიშვნელობები;

მოდელი ამოხსნილი იქნა EXCEL-ის გამოყენებით პროგრამების პაკეტით IBM PC კომპიუტერზე. შედეგად მივიღეთ:

$$y = 686,05 + 0,92X_1 + 4,51X_2 + 244,28X_3$$

მრავლობითი კორელაციის კოეფიციენტები ტოლია, რაც მიგვანიშნებს საანალიზო ფაქტორების კავშირის მაღალ სიმჭიდროვეზე, ხოლო დეტერმინანტის კოეფიციენტი, რაც ნიშნავს, რომ საშედეგო მაჩვენებლების სიდიდე 97 პროცენტით განპირობებულია მოდელში ჩართული ფაქტორებით.

$b = 686,049$ არის თავისუფალი წევრი, მთლიანი პროდუქციის დონის თეორიული მნიშვნელობა. როგორც რეგრესიის განტოლების კოეფიციენტების, ისე b -ს ცდომილების სტანდარტული მნიშვნელობები წარმოდგენილი ცხრილების მონაცემების ფონზე, ნორმის ფარგლებშია. თავისუფლების ხარისხია.

თითოეული საკვლევი ფერმისათვის რეგრესიის განტოლებებს აქვს შემდეგი სახე:

$$I \text{ ფერმისათვის } Y_1 = 3661,66 - 5,9163X_1 + 6,4634X_2$$

$$\text{II ფერმისათვის } Y_2 = 3462,35 - 2,0634X_1 - 5,66634X_2$$

$$\text{III ფერმისათვის } Y_3 = 1065,12 + 4,616X_1 - 15,152X_2$$

მიღებული საანგარიშო რეგრესის განტოლებიდან ჩანს, რომ ინტენსივობის დონის 1 ბალით გაუმჯობესებაში მის პროდუქტიულობას 0,92 ათასი ლარით გაზრდის 100 ჰა დამუშავებაში მყოფ მიწაზე გაანგარიშებით.

სასუქებზე და მცენარეთა დაცვაზე დანახარჯების 1 ბალით გაუმჯობესება მთლიანი პროდუქციის ღირებულებას გაზრდის 4,51 ათასი ლარით, 100 ჰა დამუშავებაში მყოფ მიწაზე გაანგარიშებით და მორწყვის ჯერადობის 1 ერთეულით გაზრდა კი, ასევე გამოიწვევს მთლიანი პროდუქტის მაჩვენებლის გაზრდას 244,28 ათასი ლარით 100 ჰა დამუშავებაში მყოფ მიწაზე გაანგარიშებით.

არსებული რესურსული პოტენციალის გამოყენების ეფექტიანობის ამაღლებისათვის კონკრეტულ ღონისძიებათა დასახვისათვის, ანალიზი გავუკეთოთ თითოეული ფაქტორის, წარმოების შედეგებზე გავლენის, წილს განსაზღვრას. ამ მიზნით, ჩვენს მიერ შესრულდა შემდეგი გაანგარიშებები:

$$\sum b\bar{X} = 0,92 \times 72,7 + 4,51 \times 320 + 244,82 \times 294 + 686,05 = 66,884 + 1443,2 + 71977,08 + 686,05 = 146150$$

ასე რომ, საანგარიშო მთლიანი პროდუქტი 100 ჰა დამუშავებაში მყოფ მიწის ფართობზე რესურსული პოტენციალის გათვალისწინებით, ტოლი უნდა იყოს 146150,29 ლარისა.

საჭიროა აღინიშნოს, რომ საანგარიშო პერიოდში რესურსული პოტენციალის სტრუქტურაში არსებითი ცვლილებები არ მომხდარა. ეს

აიხსნება გულგრილი დამოკიდებულებით, როგორც ბუნებრივი (მიწა), ისე შრომითი რესურსებისადმი.

საწარმოო და რესურსული პოტენციალის ეფექტიანი გამოყენება და მომჭირნეობით ხარჯვის უზრუნველყოფა დაკავშირებული უნდა იქნას გადასახადების მოცულობასთან. იმ საწარმოს, რომელიც უკეთესად იყენებს მათ, უნდა დაუწესდეთ შეღავათიანი გადასახადი. ის წახალისებს სხვებსაც, თანაც სრულ სამეურნეო ანგარიშთან იქნება დაკავშირებული.

საბაზრო ურთიერთობის დროს ისეთი პროდუქციის წარმოება, რომელიც არახელსაყრელია ფერმერისთვის, მცირდება თუმცა, იგი საზოგადოებას აუცილებლად სჭირდება. ამას საბაზრო ეკონომიკაში სავაჭრო ბრუნვიდან იაფი პროდუქტების “გამორეცხვა” ეწოდება, ამიტომ ის ფერმერები, რომლებიც თავის თავზე აიღებენ აწარმოონ ასეთი სახის პროდუქტები, უნდა დავბეგროთ შეღავათიანი გადასახადებით, რათა მათი წარმოება ხელსაყრელი იყოს.

ჩვენს მიერ ჩატარებულმა გამოკვლევებმა გვიჩვენა, რომ საგარეუბნო ზონის სოფლის მეურნეობაში ინიციატივათა ეფექტიანობა ვლინდება საწარმოო პოტენციალის გარკვეული დონიდან, დაახლოებით 3000-4000 ლარი 1ჰა სასოფლო-სამეურნეო სავარგულზე. ესაა, ასე ვთქვათ, სასტარტო კაპიტალი. პოტენციალი უნდა ვზარდოთ გარკვეულ ზღვრამდე, თანაც ურთიერთშეთანაწყობით უნდა იყოს ძირითადი საწარმოო ფონდები და შრომითი რესურსები, წინააღმდეგ შემთხვევაში, იწყება კაპიტალის კვდომა, მისი არაეფექტიანი გამოყენება. ამის შესაბამისად, დასაბუთდა სოფლის მეურნეობის პროდუქციის წარმოების ზრდის მოთხოვნა, თუ მისი რესურსული პოტენციალი 1000 ლარის და

მასზე ნაკლების ტოლია 13ა სასოფლო-სამეურნეო სავარგულზე გაანგარიშებით.

2000-2010 წლების განმავლობაში, საგარეუბნო ზონის სოფლის მეურნეობაში საწარმოო დანიშნულების ინვესტიციათა მოცულობის შეფარდება წარმოებული მთლიანი პროდუქციის ღირებულებასთან მცირდება 14,1%-ით (ყოველწლიურად). ინვესტიციები მცირდება არა მარტო შეფარდებით, არამედ მთლიანი შემოსავლის ერთეულზე გაანგარიშებითაც. სოფლის მეურნეობაში ინვესტიციის მკვეთრი შემცირება იმის მიზეზი გახდა, რომ მთლიანი პროდუქციის ნამატის საშუალო წლიური ტემპი ამ დარგში 3,9%-იდან 2000-2010 წლებში შემცირდა 0,9-მდე, ამის შემდეგ კი, ზრდა საერთოდ არ ყოფილა.

კრიტიკული სიტუაციაა შექმნილი სოფლის მეურნეობის ტექნიკური შეიარაღების საქმეშიც. განვითარებულ კაპიტალისტურ ქვეყნებში ყოველ 100 ჰა სახნავზე მოდის 2530 ტრაქტორი, ჩვეთან კი, 2010 წლისათვის მოდიოდა მხოლოდ 8-10. 2000-2005 წლებში ტრაქტორების საშუალო წლიური მატების ტემპი 1,75%-ს აღწევდა, კომბაინებისა - 2,8%. 2006-2010 წლებში მოხდა სატრაქტორო პარკის პარკის აბსოლუტური შემცირება და ახლა მათი ნახევარიც აღარ არსებობს. სწრაფი ტემპით შემცირდა სასოფლო-სამეურნეო მანქანებიც.

სოფლის მეურნეობა ეროვნული მეურნეობის ერთ-ერთი ყველაზე ფონდტევადი დარგია და ამ გარემოებას მხედველობაში უნდა ვიღებდეთ საინვესტიციო პოლიტიკის შემუშავებისას, რადგან ფონდების მარტივი კვლავწარმოებითაც კი დარგში მეტი ინვესტი-ციებია საჭირო.

საწარმოო პოტენციალის შედარებითი ანალიზი რესურსულთან, საშუალებას გვაძლევს გამოვავლინოთ “ვიწრო რგოლები” რესურსებით

უზრუნველყოფაში, დავაბალანსოთ ისინი და ამის საფუძველზე, მივიღოთ უფრო დასაბუთებული გადაწყვეტილებები, რომლებიც დაკავშირებულია რეზერვების გამოვლინებასთან.

სასოფლო-სამეურნეო საწარმოთა სამეურნეო საქმიანობის ანალიზი სწორია მხოლოდ მაშინ, როცა მხედველობაში მიიღება საშედეგო მაჩვენებელზე რესურსული პოტენციალის გავლენა.

წლების განმავლობაში ჩამოყალიბდა, რომ სასოფლო-სამეურნეო საწარმოთა მუშაობის შესაფასებლად გამოყენებული ყოფილიყო მთლიანი პროდუქციის გამოსავალი 100 ჰა სასოფლო-სამეურნეო სავარგულზე გაანგარიშებით, ხოლო როდესაც გასარკვევია, თუ როგორ გამოიყენება რესურსული პოტენციალი, მაშინ უნდა გავიანგარიშოთ მთლიანი პროდუქციის გამოსავალი რესურსული პოტენციალის ყოველ 100 ლარზე გაანგარიშებით. დადგენილია, რომ თუ რესურსული პოტენციალის სტრუქტურაში მატერიალურ-ტექნიკურ და შრომით რესურსებს 90%-ზე მეტი უჭირავთ, ეს მიუთითებს იმაზე, რომ საწარმო ეწევა ინტენსიურ მეურნეობას, ხოლო თუ იგი 70%-ს არ აღემატება, მაშინ ვასკვნით, რომ საქმე გვაქვს ექსტენსიურ ფერმასთან.

§1.3. მარკეტინგული გარემოს როლი აგრობიზნესის განვითარებისა და მისი რესურსული პოტენციალის ეფექტურად გამოყენების საქმეში

მარკეტინგს დიდი როლი აკისრია საზოგადოების განვითარებასა და წინსვლაში. მარკეტინგი არაა მარტო “პროდუქციის გაყიდვა, რეალიზაცია”, ან “რეკლამა”, ან “დაარწმუნო ადამიანი, რომ რამე იყიდოს”. სინამდვილეში, ფართო, თანამედროვე გაგებით, “მარკეტინგი არის იდეათა, საქონელთა და მომსახურებათა კონკურენციის, ფას-

წარმოქმნის, სტიმულირებისა და დისტრიბუციის დაგეგმვისა და ხორცშესხმის პროცესი, რომელიც გაცვლის საშუალებით უზრუნველყოფს ინდივიდუალური და ორგანიზაციული მიზნების დაკმაყოფილებას”.

მარკეტინგი სხვადასხვა ბიზნესსაქმიანობას (მათ შორის, აგრობიზნესსაც) მოიცავს, რომლის მხოლოდ ნაწილს ხედავს მომხმარებელი. ისე, როგორც ნებისმიერი რთული ფენომენი, მარკეტინგიც რამდენიმე დონეზე შეიძლება იქნას განხილული. ამ შემთხვევაში, მარკეტინგს განვიხილავთ, როგორც ეკონომიკურ ფუნქციას, ბიზნესსაქმიანობას და საზოგადოებრივ ძალას.

მარკეტინგის, როგორც ეკონომიკური ფუნქციის განხილვისას, ყურადღება უნდა გავამახვილოთ იმაზე, თუ რა როლს თამაშობს იგი ეკონომიკაში, განსაკუთრებით კი, პროდუქციის, საქონლის გაყიდვაში გამყიდველსა და მყიდველს შორის გაცვლის პროცესში. სხვა სიტყვებით, მარკეტინგს მოთხოვნა-მიწოდების დამაკავშირებლის როლი აკისრია. ამ პროცესში ჩართული არიან ბროკერები და დისტრიბუტორები, ბითუმად და საცალოდ მოვაჭრეები, მწარმოებლები, კომპანიების მარკეტინგის დეპარტამენტები, სარეკლამო სააგენტოები და სხვა.

მაგალითად, დღეისათვის ამერიკის შეერთებულ შტატებში 17 მლნ ადამიანი მუშაობს მარკეტინგის სფეროში, მათ შორის - 14 მლნ პროდუქციისა და საქონლის გაყიდვითაა დაკავებული.

ისტორიულად, დისტრიბუცია იყო და არის ეკონომიკური ზრდის მნიშვნელოვანი დამაჩქარებელი. დღეს, მარკეტინგის მეშვეობით, საქონლისა და სერვისის (მომსახურების) პოტენციურ მყიდველ-

ბისათვის საჭირო ადგილზე და საჭირო დროს მიწოდება, უფრო ფასეული გახდა. ამჟამად, მოსახლეობას ქვეყნის ნებისმიერი წერტილიდან თავისუფლად შეუძლია ინტერნეტით საქონლის კატალოგების საშუალებით შეკვეთა და ფოსტის მეშვეობით მიღება.

მარკეტინგი დღეისათვის ბიზნესსაქმიანობის ფორმა გახდა. ბიზნესისათვის მარკეტინგი არის ის საქმიანობა, რომელიც უზრუნველყოფს, რომ საჭირო პროდუქტი, საჭირო დროს, საჭირო ადგილზე, საჭირო ფასად (მოგების მიღების მიზნით) მიაწოდოს. აგრობიზნესის, როგორც ბიზნესსაქმიანობის მნიშვნელოვანი ზრდა, მჭიდროდაა დაკავშირებული თანამედროვე მსხვილი ფერმების, ფირმების, კომპანიებისა და კორპორაციების შექმნა-ორგანიზაციასთან, მასობრივი ბაზრების გახსნასთან.

სულ ცოტა ხნის წინ, ძირითადი ბიზნესსტრატეგია ორიენტირებული იყო მხოლოდ მოგების მიღებაზე პროდუქციის შედარებით მცირე მოცულობაზე მაღალი ფასების დადებით.

ქვეყნის საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის შემდეგ, ბიზნესგარემოს შეცვლამ, სახელმწიფოს ბიზნესში ჩაურევლობამ და ეკონომიკის ზრდამ, საანალიზო დარგში ხელი შეუწყო საშუალო და მსხვილი ფერმების, ფირმების, კომპანიების და კორპორაციების შექმნას. მათმა ვერტიკალურმა ინტეგრაციამ დიდი როლი ითამაშა. პროდუქციის მთელი ქვეყნის და საზღვარგარეთ მასშტაბებით გაყიდვამ, რეკლამამ და ბრენდებმა საშუალება მოგვცა შეგვე-მუშავებინა ახალი ბიზნესსტრატეგია, რომელიც ამჟამად უკვე ასეთი მასობრივი ბაზრებისათვისაა გათვლილი. მაღალი მოგების მიღებას ამჟამად აგრობიზნესმენი სტანდარტულ პროდუქტზე დაბალი ფასების

დადებით ახდენს.

ამ დროისათვის ბიზნესის წინაშე ორი უმნიშვნელოვანესი ამოცანა იდგა.

პირველი. ბიზნესმენებს და მათ მარკეტერებს, თუ სურდათ მასობრივი მომხმარებლები დაერწმუნებინათ - ეყიდათ მათი და არა უახლოესი კონკურენტის პროდუქტი, მაშინ მათ მომხმარებლებისათვის უნდა შეეთავაზებინათ უტყუარი მტკიცებულებები თავიანთი პროდუქციის ავკარგიანობის შესახებ.

მეორე. ბაზარზე ახალი ან უცნობი პროდუქტის მასშტაბურად ასათვისებლად, საკმარისი აღარ იყო ხმის გავრცელება პროდუქტის სარგებლიანობის შესახებ. საჭირო გახდა მომხმარებლების და საცალო მოვაჭრეების გათვიცნობიერება მასობრივი საინფორმაციო საშუალებებით რეკლამების გამოყენებით.

ავრობზნესმენებისათვის, რომელთა წარმოების ეფექტიანობა დამოკიდებულია მასობრივ წარმოებაზე, მომგებიანი და სტაბილური კლიენტების შენარჩუნება უპირველესი მარკეტინგული მიზანი გახდა.

დღეისათვის სამომხმარებლო ბაზარი ძალზე დინამიკურია. მომხმარებლები ერთმანეთს უზიარებენ პროდუქციის მოხმარებით მიღებულ გამოცდილებას, რის გამოც, მათი ყიდვის ქცევა და მოლოდინებიც იცვლება. კონკურენტები ყოველთვის ცდილობენ ბაზარს უკეთესი ფასეულობა შესთავაზონ. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ ის, რაც დღეს მყიდველთა მოთხოვნილებებს აკმაყოფილებს, ხვალ შეიძლება უსარგებლო აღმოჩნდეს. ასე რომ, არ შეიძლება მარკეტინგი ერთ ადგილზე გაჩერდეს.

მოსაზრება, რომ მარკეტინგი ბიზნესსაქმიანობაა, ძალაში რჩება.

ნებისმიერმა კომპანიამ უნდა შექმნას ფასეულობა მყიდველისათვის და ბიზნესს მყიდველის თვალთ შებედოს. მყიდველზე ორიენტაცია უკვე კონკურენციას უწევს წარმოებაზე, გაყიდვებსა და ფინანსებზე ორიენტაციას.

რიჩარდ ლ.კოლზი და ჟოზეფ ნ.ულ. წერენ: “საზოგადოების თითოეული წევრის კეთილდღეობაზე ზრუნვასთან ერთად, მარკეტინგი მნიშვნელოვანი ეკონომიკური ინსტრუმენტია საზოგადოებრივი მიზნების მისაღწევად. მარკეტინგი ხელს უწყობს ცხოვრების დონის ამაღლებას და ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებას. ის უზრუნველყოფს პროდუქტების და სერვისების ინოვაციების ფართოდ გავრცელებას”.

რა თქმა უნდა, ბიზნესმა უნდა მიიღოს მოგება მეწარმეობიდან, მაგრამ ის უნდა იყოს საშუალება საზოგადოების კეთილდღეობის ასამაღლებლად.

თავის მხრივ, საზოგადოებას შეუძლია გავლენა მოახდინოს ბიზნესზე კანონებით და მთავრობის მიერ შემუშავებული პოლიტიკის საშუალებით. მთავრობას შეუძლია მოახდინოს პროდუქტის სტანდარტის რეგულირება, გადაწყვიტოს, თუ რომელი პროდუქტი იყოს ექსპორტირებული ან იმპორტირებული, ებრძოდოს მათზე ფასების თვითნებურად დაწესებას, დაადგინოს კონკურენციის წესები და ა.შ.

მოქალაქე-მომხმარებლებმა უნდა გაითავისონ - ზემოქმედება მოახდინონ, როგორც მარკეტინგზე, ისე პოლიტიკოსებზე და თავიანთი ძალაუფლება საზოგადოებრივი სარგებლის მისაღებად გამოიყენონ.

რაც შეეხება მარკეტინგის როლს აგრობიზნესის საქმეში. პრინციპში, მარკეტინგი არის მართვის პროცესი, რომელიც

უზრუნველყოფს მომხმარებლის მოთხოვნილებების განსაზღვრისა და მწარმოებლების (მეწარმე ბიზნესმენი) მომგებიანად დაკმაყოფილებას. მარკეტინგი არის ყველაფერი, რაც ჭირდება იმისათვის, რომ მიაღწიოს დასახულ მიზანს, მიუახლოვდეს მომხმარებელს-მყიდველს. მარკეტინგი აუცილებელია ბიზნესის წარმატებისათვის, რადგან მის გარეშე ვერაფერს გახდება. მის გარეშე ბიზნესმენს არ ექნება ხედვა იმისა, თუ როგორ უნდა შექმნას პროდუქტი, დაადგინოს მისი სწორი ფასი, წარმართოს გაყიდვები, დაარწმუნოს მომხმარებელი, რომ მის მიერ შექმნილი პროდუქტი ზუსტად მისთვისაა წარმოებული.

კარგად წარმოებული მარკეტინგული ღონისძიებები საშუალებას აძლევს ბიზნესმენს:

- შეისწავლოს ბაზარი, მომხმარებლები, კონკურენტების პროდუქტები;
- სწორად აწარმოოს, წარმართოს წარმოების ორგანიზაცია, დანერგოს ახალი ტექნოლოგიები, უზრუნველყოს წარმოებული პროდუქციის მაღალი ხარისხი და კონკურენტუნარიანობა;
- სწორად მოახდინოს პროდუქტის გასაღების არხების, ტრანსპორტირებისა და შენახვის სისტემის ორგანიზაცია, საფასო პოლიტიკის განხორციელება, რეკლამა და ა.შ.

ახალი პროდუქტის შექმნის პროცესი უნდა მოიცავდეს შემდეგ ეტაპებს:

1. ბაზრის ანალიზი;
2. ახალი პროდუქტის მიზნების განსაზღვრა;
3. იდეის ფორმირება და შერჩევა;
4. ახალი პროდუქტის საცდელი მარკეტინგი;

5. მარკეტინგის გეგმის დამუშავება;

6. პროდუქტის ტესტირება;

7. რეალიზაცია.

აგრობიზნესის მიერ წარმოებული ახალი პროდუქტის წარუმატებლობა ბაზარზე შეიძლება იყოს: ბაზრის არასათანადო ანალიზი და კვლევა; მომხმარებელთა მოთხოვნის არასწორი განსაზღვრა; კონკურენტ პროდუქტთან შედარებით ახალი პროდუქციის შექმნის სიძვირე; მისი შექმნის არადროულობა და დროში გაჭიანურება.

პროდუქციის ფასი მარკეტინგის ყველაზე მნიშვნელოვანი კომპონენტია. მომხმარებლის მიერ სასურველი პროდუქტის შექმნისა და აგრობიზნესის ფირმების მიერ მოგების სურვილის დაკმაყოფილება მხოლოდ კარგი და მოქნილი საფასო პოლიტიკის გამოყენებითაა შესაძლებელი.

კომპანიამ თავის საქონელზე ფასების დადგენისას, გადაწყვეტილება უნდა მიიღოს ისეთი ფაქტორების ზეგავლენით, როგორცაა:

1. შიდა ფაქტორები: მარკეტინგის მიზანი უნდა იყოს კომპანიის გადარჩენა, მიმდინარე მოგების ზრდა, პროდუქციის ხარისხის ზრდა და მისი დიზაინთან, დისტრიბუციასთან შესაბამისობა, დანახარჯების დაბალი დონის უზრუნველყოფა და სხვა. ფასებს უნდა აწესებდეს მარკეტინგის განყოფილების მენეჯერი, ფინანსური და წარმოების მენეჯერები.

2. გარე ფაქტორებიდან აღსანიშნავია: ბაზრის მოთხოვნა, კონკურენცია (იგულისხმება კონკურენტების წარმოების ხარჯების დონე ანალოგიურ პროდუქციაზე); ეკონომიკა და მთავრობა - აქ იგულისხმება

ინფლაცია (ფასების საერთო დონე), მაღალი საპროცენტო განაკვეთები, გადასახადები; საზოგადოებრივი აზრი (მასში იგულისხმება ფასების დისკრიმინაცია, ანუ ერთი და იგივე მფლობელის მიერ ერთი და იგივე პროდუქციის მომხმარებლებზე სხვადასხვა ფასად მიყიდვა).

ყველაზე დიდ შეცდომად, რომელიც შეიძლება მეწარმემ დაუშვას, მიგვაჩნია: ფასწარმოქმნა გაყიდვების მოცულობის მიხედვით; კონკურენციაზე აყოლა; “საფასო ბრძოლა” კონკურენტებთან; ფასების დაწევა სხვა პირობების შეუცვლელად; შემთხვევითი ფასების დაწესება; ფასების იშვიათად, მაგრამ რადიკალურად ზრდა.

დისტრიბუციის არხები იმ ურთიერთდამოკიდებულ ორგანიზაციათა ჯგუფია, რომელიც ჩართულია საბოლოო მომხმარებლებისათვის პროდუქციის მიწოდებაში. მათი მეშვეობით ბიზნესმენს შეუძლია ინფორმაციის შეგროვება მყიდველებზე, მათთან დაკავშირება. დისტრიბუტორები მონაწილეობენ ტვირთის ტრანსპორტირებაში, შენახვასა და ადგილზე მიტანაში. მათ შეუძლიათ ფინანსური მხარდაჭერა პროდუქციის გასაღების ხარჯებისათვის, აგრეთვე რისკის ფაქტორის განაწილებაში.

მარკეტინგის კომპლექსი (პროდუქტი, ფასი, ადგილი, დაწინაურება. ეს უკანასკნელი გულისხმობს პროდუქციის ბაზარზე რეალიზაციის დაწინაურებას), მოიცავს იმ ძირითადს, რაც ფირმას, კომპანიას სჭირდება ეფექტიანი მუშაობისათვის, მოგების მაქსიმიზაციისა და მომხმარებლის მაქსიმალურად დაკმაყოფილებისათვის, რაც მარკეტინგის ამოსავალი წერტილია. ამასთან, უმნიშვნელოვანესია თითოეული ზემოთ ჩამოთვლილი ელემენტი კომპლექსში განიხილებოდეს და გადაწყვეტილებაც შესაბამისად

მიიღებოდეს.

თავი II. აგრობიზნესის გარემო, მისი ეკონომიკური მახასიათებლები და რესურსული პოტენციალის ძირითადი ელემენტების გამოყენების შეფასება

2.1. აგრობიზნესის გარემო

აგრარული წარმოება და აგრარული ბიზნესი წარმოადგენს საერთო ეკონომიკური თეორიის ორგანულ ნაწილს. ისე, როგორც ეკონომიკის სხვა სექტორებში, აქაც მოქმედებს ეკონომიკის კანონმდებლობები. აგრობიზნესში მთავარს წარმოადგენს სასოფლო-სამეურნეო წარმოება, რომელიც წარმოდგენილია ავტონომიურად ფუნქციონირებადი მრავალრიცხოვანი და შედარებით მცირე ოჯახური მეურნეობებითა და სხვა სასოფლო-სამეურნეო საწარმოებით.

აგრობიზნესის ეს სექტორი წარმოადგენს ერთ მთლიან ეკონომიკურ ერთეულს. იგი ეროვნული მეურნეობისა და ერთიანი ხელმძღვანელობით ეწევა სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის წარმოებას, მიუხედავად მისი ზომის, იურიდიული სტატუსის, აქტივების მფლობელობის ფორმისა (რეალიზაცია თუ საკუთარი მოხმარება) და ა.შ.

დიდ რიცხვთა კანონები ამ სექტორში მუშაობს თავისი კლასიკური სახით. აგრარული სექტორის სპეციფიკური თავისებურებები დამოუკიდებელი ეკონომიკური თეორიის განვითარების ანალიზის აუცილებლობას იწვევს.

დღეისათვის, ქვეყნის აგრარულ სექტორში უმეტესობას წარმოადგენენ მცირე, ოჯახური, მეწარმე ფერმერები (მცირე ბიზნესმენები). როგორც წესი, მათ არ შეუძლიათ სექტორის მონოპოლიზება - ბაზარზე ზემოქმედება საბაზრო ფასებით და, რაც

მთავარია, მათ არ შეუძლიათ კონკურენცია გაუწიონ აგრობიზნესში დასაქმებულ მსხვილ ფერმერებს, კომპანიებს, კორპორაციებს, შუამავალ სტრუქტურებს და ა.შ. ამას ხელს უშლის სოფლად საბაზრო ინფრასტრუქტურის არათანაბარი განვითარება.

აგრობიზნესში მიწა გამოიყენება არა მარტო ფერმის, მისი სასაწყობო მეურნეობების, პროდუქტების გადასამუშავებელი სამრეწველო საწარმოების რეალიზაციის ქსელის ობიექტების, უძრავი ქონების და ა.შ. ბაზად, არამედ, როგორც რესურსი, წარმოების საშუალება.

ტექნიკური პროგრესის განვითარებასთან ერთად, სასოფლო-სამეურნეო წარმოების დამოკიდებულება ბუნებრივ-კლიმატურ პირობებში თანდათან ეცემა მაღალინტენსიური ტექნოლოგიების (მაგალითად, მეფრინველეობაში) განვითარებასთან ერთად.

მიუხედავად ამისა, მიწა მაინც რჩება სოფლის მეურნეობაში მთავარ საგნად და იარაღად. მაგრამ მიწა შეზღუდულ რესურსს წარმოადგენს და ამიტომ, როგორც მთელ მსოფლიოში, ისე ჩვენთანაც, წარმოქმნის მიწის რენტის ფენომენს. მიწის რენტის ფენომენი შეადგენს აგრარული სექტორის ერთ-ერთ მთავარ პრობლემას.

სასოფლო-სამეურნეო წარმოება და მამასადამე, აგრობიზნესის ეფექტიანობა და განვითარება, ჯერ მაინც დიდადაა დამოკიდებული ბუნებრივ პირობებზე. მიუხედავად იმისა, რომ დღეისათვის უკვე ვიყენებთ მაღალინტენსიურ ტექნოლოგიებსაც კი, აგრარული წარმოების შედეგები მაინც მნიშვნელოვნად არაპროგნოზირებადია. უკანასკნელ წლებში გვალვები, წყალდიდობები, მავნებლები, პირუტყვისა და მცენარეების დაავადებები აგრარულ სექტორს და, მამასადამე,

აგრობიზნესსაც ხდიან კაპიტალის ჩადების რისკად.

ისევ გადაუჭრელია აგრარულ პროდუქციასა და მისი წარმოებისათვის საჭირო საწარმოო საშუალებებს შორის ფასების პარიტეტის დაცვის პრობლემა, ანუ თანაფარდობა იმ ფასებს შორის, რომელიც გვიჩვენებს - რამდენი არასასოფლო-სამეურნეო საქონლის და მომსახურების შეძენა შეუძლია აგრობიზნესმენს თავისი პროდუქტის ერთეულის რეალიზაციით. ასეთი პარიტეტი დღევანდელ სიტუაციაშიც დარღვეულია არა აგრობიზნესმენის სასარგებლოდ.

აგრობიზნესის საბოლოო პროდუქტს წარმოადგენს სურსათი. მაგრამ მოთხოვნილების ფასების ელასტიკურობა საკვებ პროდუქტებზე, როგორ წესი, დაბალია. მომხმარებლები სურსათის ძირითად სახეებს, პრაქტიკულად, მაინც შეისყიდიან, მიუხედავად იმისა, დაბალია თუ მაღალი მათი თვისებები ერთი და იმავე მოცულობით.

სასურსათო პროდუქტები შემოსავლითაც არაელასტიკურია. მოსახლეობის დაბალი კეთილდღეობის დონის დროს, როცა კვებაზე იხარჯება ოჯახის შემოსავლის ძირითადი ნაწილი, შემოსავლის დამატებითი ლარის გაზრდისას იგი ისწრაფვის უპირველეს ყოვლისა, დააკმაყოფილონ საკვებზე ოჯახის მოთხოვნილება. როცა გამოკვება არაა პირველი რიგის პრობლემა, ოჯახის მიერ დამატებითი შემოსავალი გამოიყენება სხვა საქონლის შეძენასა და მომსახურებაზე. ეს ნიშნავს, რომ შემოსავლების გადიდებისას, სურსათზე და სხვა პროდუქტებზე მოთხოვნილება იზრდება არაპროპორციულად.

სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის დაბალი ელასტიკურობა წარმოქმნის აგრობიზნესმენების (ფერმერების, მეწარმეების) ე.წ. გრძელვადიან პრობლემას - სურსათით მოსახლეობის დაკმაყოფილების

დონე ძალზე ნელი ტემპით იზრდება. ამჟამად, საბაზრო ეკონომიკურ ურთიერთობაზე გადასვლის შემდეგ, აგრარულმა სექტორმა სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესი განიცადა. ფერმები, სხვა სასოფლო-სამეურნეო და პროდუქციის გადამამუშავებელი სამრეწველო საწარმოები მთლიანად ელექტორფიცირებულია, აღჭურვილია ახალი, თანამედროვე ტექნიკური საშუალებებით და ტექნოლოგიებით, კომპიუტერული სისტემებით და სხვა. ყოველივე ამის გამო, სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის მიწოდებამ დაიწყო სწრაფი ზრდა და პროდუქციის ფასებმაც დაიწყო თანდათან შემცირება. მიუხედავად ამისა, აგრობიზნესი, როგორც წესი, პასუხობს ადექვატურობით - შეამციროს წარმოება.

ასე რომ, აგრარულ სექტორში რესურსების იმობილურობას მივყავართ აგრობიზნესის გრძელვადიან პრობლემამდე.

სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის მოთხოვნილებისა და მისი ფასების არაელასტიკურობის გამო, იმ დროს, როცა იგი განიხილება ერთობლიობაში აგრარულ წარმოებასთან, რომელიც ბევრადაა დამოკიდებული ბუნებრივ ფაქტორებსა და კონკურენციაზე, წარმოქმნის ფერმერთა მოკლევადიან პრობლემას.

ქვეყანაში წარმოების მოცულობის გაკონტროლება ასეულათასობით მცირე ფერმერს არ ძალუძს, მითუმეტეს, რომ ისინი გაფანტულია ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე. მათ ფაქტიურად არ შეუძლიათ გააკონტროლონ საბაზრო კონიუნქტურა. ამიტომ მოთხოვნილების მცირე ცვლილებას მივყავართ ბაზარზე პროდუქციის ფასის მნიშვნელოვან რხევასთან.

გასაგებია, რომ დღეისათვის ქვეყანაში სასოფლო-სამეურნეო

საწარმოთა ყველაზე გავრცელებული ფორმა ფერმერული მეურნეობაა. ამ საწარმოს ფუნქციონირების უპირველესი მიზანია ოჯახის კეთილდღეობის უზრუნველყოფა, რომელიც არ შემოიფარგლება ფულადი შემოსავლით. ამიტომ, ფირმის თეორიით, მტკიცება იმისა, რომ მეწარმე გამუდმებით მიიღტვის თავისი შემოსავლის ზრდისაკენ, მიუღებელია.

ბევრი მეცნიერ-ეკონომისტი მისულია იმ დასკვნამდე, რომ გლეხის სამეურნეო საქმიანობის მოტივაციაა არა მხოლოდ მოგების მიღება, არამედ აგრობიზნესის უპირველესი მისწრაფებაა, რაც შეიძლება მეტად მოხდეს სურსათით უსაფრთხოების უზრუნველყოფა, რომელშიც მნიშვნელოვანი როლი უნდა შეასრულოს საკუთარი შიდა ბაზრის დაცვამ იმპორტირებული, დემპინგირებული პროდუქციისაგან, თუნდაც ამან გააძვიროს ჩვენი სასურსათო კალათა.

ასე რომ, წარმოების ისეთ ორგანიზაციას, რომლის დროსაც სურსათის მწარმოებლები და აგრობიზნესმენებიც, მოსახლეობის მოთხოვნილების შესაბამისად, დამოუკიდებლად წყვეტენ საკითხს რა, რამდენი, როდის, სად და ვისთვის აწარმოონ და გაყიდონ. ისინი თვითონ განსაზღვრავენ, რა სახის რესურსი (მიწა, ნედლეული, მასალები, მოწყობილობები, სარგავი და სათესლე მასალა, შხამქიმიკატები, შრომა, სასაწყობო სათავსები, სატრანსპორტო საშუალებები, კაპიტალდაბანდებები და სხვა) არის საჭირო ამისათვის, წყვეტენ ამასთან დაკავშირებულ ხარჯებს, ზრუნავენ შემოსავლის და მოგების მიღებაზე, რათა ამოიგონ გაწეული ხარჯები, გადაიხადონ გადასახადები, ტექნიკურად და ეკონომიკურად განავითარონ თავიანთი საქმე მომავლისათვის.

ბაზარზე თითქოს თავისთავად ხდება საკვებ პროდუქტებსა და სურსათზე მოთხოვნასა და მიწოდებას შორის გაწონასწორება, დგინდება ორივე მხარისათვის მისაღები ფასები და ამრიგად, ყალიბდება გარკვეული პროპორციები საზოგადოებრივ წარმოებასა და მოხმარებას შორის, განისაზღვრება საზოგადოებრივად აუცილებელი შრომის დანახარჯები, ხდება საწარმოს მოგების გადანაწილება. ბაზარი, გარკვეული აზრით, თვითონ წარმოადგენს საზოგადოებრივი წარმოების განაწილებისა და მოხმარების რეგულატორს.

მაგრამ, უნდა ვიგულისხმოთ, რომ სასურსათო ბაზრის მართვა, დღევანდელი სიტუაციიდან გამომდინარე, აუცილებელია, რასაც სახელმწიფო (მთავრობა) აკეთებს კიდევ წვრილი ოჯახური მეურნეობების, წვრილი, საშუალო და მსხვილი ფერმერების, ფირმების, აგრობიზნესმენების, კომპანიების, კორპორაციების ინტერესებიდან გამომდინარე. მხოლოდ ბაზარზე ზემოქმედების, მისი რეგულირების მეთოდები სხვადასხვანაირია. სახელმწიფო ამ მიზნით იყენებს საგადასახადო, საკრედიტო და სხვა შეღავათებს, პროტექციონიზმს (სუბსიდირებას), ისეთი ეკონომიკური პოლიტიკის გატარებას იმ დარგებისადმი, რომელთა განვითარებითაც ყველაზე მეტად არის დაინტერესებული საზოგადოება (მევენახეობის, მეხილეობის, მეჩაიეობის, მეციტრუსეობის, მეცხოველეობის და, უპირველეს ყოვლისა, მარცვლის წარმოება). სახელმწიფოს მიერ ხდება დადგენილი საბაჟო გამოსაღებების და პროდუქციის ექსპორტის ლიცენზიების კონტროლი, და თუ საჭიროა, მიმართავს ადმინისტრაციულ-სამართავ ზემოქმედებასაც.

სასოფლო-სამეურნეო ნედლეულისა და სურსათის ბაზრის

ნორმალური ფუნქციონირებისათვის საჭიროა აგრობიზნესმენებს გააჩნდეთ შემდეგი ძირითადი პირობები:

1. ვაწარმოთ ნედლეული, პროდუქტი, საქონელი, არა საერთოდ, არამედ მხოლოდ ისეთი ხარისხის, რომ შესაძლებელი იყოს მისი გაყიდვა, ისეთის, როგორსაც მოითხოვენ მყიდველები და თანხმდებიან მათ შესყიდვაზე;

2. პროდუქცია უნდა იყოს პერსონიფიცირებული საკუთრება. იგი შეიძლება იყოს პირადი, სააქციონერო, კოოპერაციული ან სხვა, მაგრამ უნდა ყავდეს კონკრეტული მეპატრონე, რომელიც კანონიერად ფლობს მას და აქვს მისი განკარგვის უფლება, ეწევა საკუთრების თავისი წილის განკარგვის რისკს;

3. ბაზრის ყველა მონაწილეს უნდა ჰქონდეს საწარმოო და კომერციული საქმიანობის შედარებითი თავისუფლება, რათა პატიოსანი კონკურენცია გაუწიონ ერთმანეთს;

რა თქმა უნდა, ეს არაა ბაზრისათვის საჭირო ყველა პირობა, მხოლოდ ძირითადია და რეალურად ჯერ არც მოქმედებს. აგრარულ სექტორში არსებობს უამრავი შეზღუდვა, განსაკუთრებით, კერძო საკუთრების, მეწარმეების წახალისების, პატიოსანი კონკურენციის დაცვის და სხვა. აგრარულ ბაზარზე სრული თავისუფლება ჯერ არ არის და არც შეიძლება იყოს, თუნდაც იმ მიზეზით, რომ საზოგადოება სახელმწიფო მართვის აპარატის მეშვეობით, იძულებულია დაიცვას თავი კერძო მესაკუთრეების თვითნებობისაგან, რომელსაც მივყავართ მიწის განიავებისა და გამოფიტვისაკენ, შემოსავლების მკვეთრი დიფერენციისა და სხვა დამლუპველი შედეგებისაკენ.

ამიტომ, აგრარულ სექტორში საბაზრო ეკონომიკის შემდგომი

განვითარებისათვის, საჭიროა მოქმედებდეს აგრარული ბიზნესის რეგულირების სხვადასხვა მექანიზმი, სრულყოფილ იქნას კანონმდებლობა კერძო საკუთრებაზე, სუფთა კონკურენციაზე, უნდა ხდებოდეს პროდუქციის (ბენდის) დაცვისათვის სერთიფიკატებისა და პატენტების გაცემა, სრულყოფილი უნდა იქნას საგადასახადო, საკრედიტო, შეღავათების და დაზღვევის სისტემა და სხვა.

აგრობიზნესმენმა, თავისი საქმიანობის წარმატებისათვის, უნდა შეარჩოს მეწარმეობის სფერო და დაამუშაოს მასში შემავალი პროდუქციის მწარმოებელ საწარმოთა ეკონომიკური სტრატეგია და ტაქტიკა. ამაში, პირველ რიგში, იგულისხმება პროდუქციის წარმოებისა და გადამუშავების ტექნოლოგიის სრულყოფა, რათა მივიღოთ კონკურენტუნარიანი პროდუქცია და ამით გავიდეთ ქვეყნის შიდა და საზღვარგარეთის ბაზრებზე. აგრობიზნესის თითოეული საწარმო უნდა მიისწრაფოდეს აწარმოოს ექსპორტისათვის მთელი პროდუქციის არანაკლებ 20%-ისა მაინც. მხოლოდ ასე შეიძლება იყოს იგი დარწმუნებული თავისი პროდუქციის კონკურენტუნარიანობაში. პროდუქციის კონკურენტუნარიანობა კი, ესაა მისი ხარისხის შესაბამისობა საერთაშორისო სტანდარტებისადმი, რომლებიც დაფიქსირებული უნდა იყოს საპატენტო დაცვის მაჩვენებლებით.

ბაზარზე წარმატებისათვის, ბიზნესის სფეროს შერჩევასა, საჭიროა დავიცვათ რიგი წესები, კერძოდ:

1. საწარმო უნდა ეცადოს ჰქონდეს ბაზარზე მონოპოლია რომელიმე სახის პროდუქციაზე, რათა დომინირებდეს იქ ამ პროდუქციის ხარისხით, რომლის ანალოგიც ამ ბაზარზე არ იქნება;

2. სასურველია, რომ ბიზნესის განვითარება იყოს შეფარდებით

დამოუკიდებელი ეკონომიკური ციკლის ფაზებისაგან, ანუ უნდა უზრუნველყოფდეს ბრუნვის დაჩქარებას არა მარტო წარმოების აღმავლობის, არამედ მისი დაცემის პერიოდებშიც;

3. ფერმა, ფირმა, კომპანია საჭიროებს მოგების მაღალი ნორმის და დაკვეთების ტემპების ზრდას. ამისათვის თვალყური უნდა ვადევნოთ, რომ ამაღლდეს ჩვენს პროდუქციაზე განმეორებითი დაკვეთების წილი, რადგან ეს ბიზნესის იმიჯის ზრდის მაჩვენებელია;

4. უნდა ვეცადოთ ფერმისათვის გამუდმებით შევქმნათ პროდუქციის გასაღების ახალი ბაზრები და ნუ ჩავებლაუჭებით მხოლოდ ერთს. ახალი ბაზრის შექმნა შეიძლება წარმოების დივერსიფიკაციით, პროდუქციის ახალი სახეების გამოშვებით ან ძველის სრულყოფით.

უნდა გვახსოვდეს, რომ როცა ვიპოვით საკუთარ ადგილს (ნიშას) ბაზარზე, აუცილებლად გამოჩნდება ვიღაც, ვინც შეეცდება შეგვეცილოს და გაგვიწიოს კონკურენცია. ამიტომ ყოველთვის უნდა ვეძიოთ შემდეგი (სხვა) სათადარიგო ადგილი, რომელზეც შეიძლება პერეორიენტაცია.

იმისათვის, რომ ფერმა, ფირმა, კომპანია გავიდეს ბაზარზე, საჭიროა:

- გააჩნდეს ჰორიზონტალური (ანუ სხვა ფირმებთან და საწარმოებთან) კავშირის დამყარების გარკვეული ხარისხის თავისუფლება;
- ჰქონდეს რესურსებით საკმარისი უზრუნველყოფა;
- განსაზღვროს საკუთარი პოზიცია ბაზარზე კომერციული რისკის მხედველობაში მიღებით, რომელიც დაკავშირებულია

კონკურენციასთან;

- მიიღოს საპატენტო დაცვის უფლება საკუთარ საბაზრო პროდუქციაზე, აგრეთვე ხარისხის სერტიფიკატი;
- ორგანიზაცია გაუკეთონ პროდუქციის წარმოებისა და გასაღებისათვის საჭირო ინფრასტრუქტურას, ანუ ბიზნესის მატერიალურ-ტექნიკურ უზრუნველყოფას.

ტექნიკურ-ეკონომიკური სტრატეგიისა და საბაზრო ტაქტიკის დამუშავება ხელს შეუწობს ფერმას, ფირმას და მათ საწარმოებს საბოლოოდ მონახონ თავიანთი თავი ბაზარზე.

ძნელია, მაგრამ საჭირო და შესაძლებელიცაა თუ წინასწარ ვიანგარიშებთ ბიზნესის საქმეში კაპიტალდაბანდების მომგებიანობას, კომერციულ რისკს, სხვადასხვა საწარმოო ფაქტორების გავლენას, პარტნიორობის შესაძლებლობას.

როგორც ამბობენ, არ არის ბიზნესი (მითუმეტეს, აგრობიზნესი) რისკის გარეშე. მთავარი რისკი დაკავშირებულია ინვესტიციის შერჩევის სტრატეგიასთან. საქმე მარტო ის კა არაა, ვიცოდეთ, სად, რამდენი და როგორ დავაბანდოთ საშუალებები, არამედ ისიც, რომ სწორად განსვაზღვროთ ბაზრის განვითარების პერსპექტივები, შევუთანაწყოთ ჩვენი შესაძლებლობები და უზრუნველყოთ მისი განუხრელი გაძლიერება. ინვესტირება ხომ, ესაა კაპიტალის დაბანდება მეწარმოებაში.

საჭიროა განვსაზღვროთ, რამდენი უნდა გადავიხადოთ მასალების, ნედლეულის, მანქანა-მოწყობილობების, მუშახელის შრო-მის ანაზღაურებაზე და ა.შ., რათა, მათი გარკვეული დროის განმავლობაში ექსპლოატაციის შემდეგ, გვქონდეს სასურველი შემოსავალი, ანუ

განვსაზღვროთ ამოგების ვადა დისკონტრიების (ფულის ერთეულის დღევანდელი და ხვალინდელი ფასების მხედველობაში მიღება) მეთოდით.

მსოფლიო პრაქტიკაში ასეთ ანგარიშს მომავალი შემოსავლის დისკონტრიებას უწოდებენ, ხოლო სამიებელ საწყის თანხას - დისკონტრიებულ, ანუ მიმდინარე ღირებულებას.

2.2. აგრობიზნესის ეკონომიკური მახასიათებლები

სოფლის მეურნეობის განვითარების ფაქტიური მდგომარეობის, ძირითადი ტენდენციებისა და კანონზომიერებების შესწავლის საფუძველზე გამოიკვეთა, რომ უკანასკნელ წლებში, გარკვეულწილად, დადებითი ძვრები მოხდა დარგის ძირითად სფეროებში ეკონომიკური ზრდის თვალსაზრისით. თანამედროვე ეტაპზე საქართველოს სოფლის მეურნეობის მდგომარეობა სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების, ნათესი და მრავალწლიანი კულტურების ფართობების, სასოფლო-სამეურნეო დარგების გაადგილების, პროდუქციის წარმოების მოცულობის და სასურსათო უსაფრთხოების თვალსაზრისით, შემდეგნაირია: სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების ფართობი (ათას ჰექტრობით) შეადგენს 3025,7 ათას ჰექტარს, მ.შ. კერძო საკუთრებაშია 767,3 (25,3%); სახნავი - 802,1 (25,6%); მ.შ. კერძო საკუთრებაში - 438,5 (54,7%); მრავალწლიანი ნარგავები - 263,5 (8,7%); მ.შ. კერძო საკუთრებაში - 180,5 (68,4%); სათიბები - 149,5. მ.შ. კერძო საკუთრებაში - 44,0 (30,0%); სამოვრები - 1796,6 მ.შ. კერძო საკუთრებაში - 84,5 (4,7%);

საქართველოში მიწის მართვის სახელმწიფო დეპარტამენტის

მიერ სასოფლო-სამეურნეო მიწების ბოლო აღწერა მოხდა 2003 წელს. შემდეგში სავარგულების სტრუქტურამ, რა თქმა უნდა, განიცადა ცვლილება, მაგრამ უმნიშვნელო.

სასოფლო-სამეურნეო სავარგულებიდან რეგიონების უმრავლესობაში იზრდება სახნავი მიწები, ხოლო მრავალწლიანი ნარგავები რამდენადმე მცირდება, აღინიშნება სათიბ-სამოვრების ზრდაც, რაც აშკარად მიუთითებს სავარგულების არაეფექტურ გამოყენებზე. ინტენსიური სავარგულების დაბალინტენსიურში გადასვლა აიხსნება იმით, რომ მიწის მესაკუთრეების უმრავლესობა არ, ან ვერ ამუშავებს სასოფლო-სამეურნეო სავარგულებს, ასევე სხვადასხვა მიზეზებით (მიწის ინტენსიური ექსპლოატაცია, სასუქების დაბალი ხარისხი) ის გადადის სათიბ-სამოვრების კატეგორიაში. ამას ემატება ეროზიული პროცესები და სხვა ფაქტორები. ვფიქრობთ, საქართველოს კანონმდებლობა უნდა ითვალისწინებდეს გარკვეულ პროგრამებს ამ თვალსაზრისით, რადგან ეროვნული ეკონომიკის 17-18 პროცენტი პირდაპირაა დამოკიდებული აგრარულ ბაზარზე.

სახნავი ფართობების გამოყენების თვალსაზრისით, საქართველოში რთული და შეუსაბამო ტენდენციები შეიმჩნევა. თუ 2006 წელს მთელი ნათესი ფართობი შეადგენდა 330,2 ათას ჰექტარს, იგი 2007 წელს შემცირდა 297,2 ჰექტარამდე, ხოლო 2008 წლისთვის გაუტოლდა 2006 წლის დონეს და შეადგინა 329,3 ათას ჰექტარი. ნათესი ფართობის სტრუქტურაში 2006 წელთან შედარებით, 2008 წელს მარცვლეული კულტურების ფართობი გაიზარდა 8,1 ათასი ჰექტარით, ტექნიკური კულტურებისა -7 ათასი, კარტოფილის, ბოსტნეულის და ბალჩეული კულტურებისა შემცირდა 4,1 ათასით. საკვები კულტურებისა

შემცირდა 0,3 ათასი ჰექტარით.

მიწის სავარგულების შენარჩუნების და ინტენსიური გამოყენებისათვის, აუცილებელია მათი რაციონალური, მიზნობრივი გამოყენება და დაცვა მავნე პროცესებისაგან. ამით თავიდან ავიცილებთ სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების არასასურველ ტრანსფორმაციას.

განსაკუთრებულ ყურადღებას მოითხოვს იმ მიწების გამოყენება, რომლებიც სპეციალური ღონისძიებების გატარებას საჭიროებს. ნიშანდობლივია, რომ ქვეყანაში მილიონ ჰექტარზე მეტი სასოფლო-სამეურნეო სავარგული განიცდის ეროზიულ ზემოქმედებას, ხოლო ეროზირებულია 852,0 ათასი ჰექტარი, დამლაშებული, ბიცი და ბიცობია 250,0 ათასზე მეტი ჰექტარი სავარგულიმიწის მართვის სახელმწიფო დეპარტამენტის მონაცემებით ირკვევა, რომ მოსახლეობის სხვადასხვა სოციალურ ფენას საკუთრებაში გადაეცა 767,3 ათასი ჰექტარი სასოფლო-სამეურნეო სავარგული (ქვეყნის მთლიანი სავარგულების 25,2 პროცენტი), აქედან, 438,5 ათასი ჰექტარი სახნავი ფართობი (57,1 პროცენტი), 180,5 ათასი ჰექტარი მრავალწლიანი ნარგავები (23,5 პროცენტი). 44,4 ათასი ჰექტარი სათიბი ფართობი (5,7 პროცენტი), 84,5 ათასი საძოვარი (11,1 პროცენტი) იჯარით გაცემულია 903,0 ათასი ჰექტარი სასოფლო-სამეურნეო სავარგული (40,0 პროცენტი). 230,5 ათასი ჰექტარი სახნავი (10,2 პროცენტი), 20,7 ათასი ჰექტარი მრავალწლიანი ნარგავები (1,2 პროცენტი) 45,8 ათასი ჰექტარი სათიბი (2,0 პროცენტი), 600,0 ჰექტარი საძოვარი (26,6 პროცენტი). ფიზიკურ პირებზე გაცემულია 473,1 ათასი ჰექტარი, ანუ საშუალოდ 11,4 ჰექტარი, იურიდიულ პირებზე - 432,0 ათასი ჰექტარი, ანუ საშუალოდ 102,9 ჰექტარი.

სახელმწიფო საკუთრებაში გაუცემლად დარჩენილია 2258,5 ათასი ჰექტარი სასოფლო-სამეურნეო სავარგული (33,8 პროცენტი), მ.შ. 363,3 ათასი ჰექტარი სახნავი (16,1 პროცენტი), 83,3 ათასი ჰექტარი მრავალწლიანი ნარგავები (3,7 პროცენტი), 98,8 ათასი ჰექტარი სათიბი (4,4 პროცენტი), 1712,1 ათასი ჰექტარი სამოვარი (75,8 პროცენტი). უნდა აღინიშნოს, რომ გაუცემლად დარჩენილი ინტენსიური სავარგულების დიდი ნაწილი დაბალნაყოფიერი და მწირი ნიადაგებია.

კვლევამ გვიჩვენა, რომ 2006 წელთან შედარებით, 2009 წელს სოფლის მეურნეობის მთლიანი პროდუქციის მოცულობა შემცირდა

სასოფლო მეურნეობების სარგებლობაში არსებული სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების
სტრუქტურა (ათასი ჰექტარი)

სავარგულების დასახელება	საქართველო			ქვემო ქართლი			ქვემო ქართლი % საქართველოსთან შედარებით		
	2006 წ.	2007 წ.	2008 წ.	2000 წ.	2003 წ.	2008 წ.	2006 წ.	2007 წ.	2008 წ.
სავარგული სულ %	865 100	854 100	838 100	137 100	134 100	125 100	15,8 -	15,7 -	14,9 -
მ.შ. სახნავი %	462 53,4	463 54,2	459 54,7	64 46,7	64 47,7	57 45,6	13,8 -	13,8 -	12,4 -
დაუმუშავებელი %	132 15,3	166 19,4	130 329	9 6,5	20 14,9	22 17,6	6,8 -	12,0 -	16,9 -
დამუშავებული %	330 38,1	297 34,8	329 39,2	56 40,8	46 34,3	35 28	16,9 -	15,5 -	10,6 -
მრავაწლიანი ნარგავები %	116 13,4	114 13,3	115 13,7	4 2,9	4 2,9	3 2,4	3,4 -	3,4 -	2,6 -
სათიბი და სამოვრები %	287 33,2	277 32,4	264 31,5	68 49,6	64 47,7	65 52	23,7 -	23,1 -	24,6 -

11 პროცენტით. ერთ სულ მოსახლეზე გაანგარიშებით, ხორბლის წარმოება შესაბამის პერიოდში შემცირდა 4 კგ-ით, კარტოფილის გაიზარდა - 11 კგ-ით, ბოსტნეულის შემცირდა 4 კგ-ით, ხორცის 7 კგ-ით, რძის გაიზარდა 4 კგ-ით, სიმინდის წარმოება გაიზარდა 17 კგ-ით. ყურძნის შემცირდა 3 კგ-ით.

საქართველოს სოფლის მეურნეობის დარგობრივი სტრუქტურის ანალიზზე დაყრდნობით, გამოიკვეთა სასოფლო-სამეურნეო წარმოების სპეციალიზაციის რეგიონული კანონზომიერი ხასიათი, კერძოდ: აღმოსავლეთ საქართველოში სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ძირითად პროფილს, მემცენარეობის დარგებიდან განსაზღვრავს თავთავიანი მემარცვლეობა (რეგიონების მიხედვით, 4,9 პროცენტი, სამცხე-ჯავახეთი, 20,7 პროცენტი კახეთი), მებოსტნეობა (3,4 პროცენტი კახეთი, 16,9 პროცენტი ქვემო ქართლი), მეხილეობა (4,2 პროცენტი კახეთი, 29,4 პროცენტი შიდა ქართლი), მევენახეობა (0,2 პროცენტი სამცხე-ჯავახეთი, 22,0 პროცენტი კახეთი).

სოფლის მცხოვრებთა მძიმე ეკონომიკური პირობების გამო, არ არსებობს გარანტირებული სასურსათო ბაზარი, მოსახლეობა უპირატესობას ანიჭებს ისეთი სასურსათო პროდუქტების წარმოებას, რომლიც უზრუნველყოფს მათ სასურსათო უსაფრთხოებას, მათ შორის: მარცვლეული, კარტოფილი, ბოსტნეული და მეცხოველეობის პროდუქცია. ამიტომ 1988 წლიდან მოყოლებული, მარცვლეულის წარმოების ხვედრითი წილი 7,5 პროცენტიდან 2009 წელს 14 პროცენტამდე ამაღლდა, ბოსტნეულის - 6,7 პროცენტიდან 7,4 პროცენტამდე, კარტოფილის - 5,2 პროცენტიდან 7,6 პროცენტამდე.

მოსახლეობის სურსათით უზრუნველყოფის დონის ერთ-ერთ

მაჩვენებლად, მართალია, მიღებულია მოხმარებული პროდუქციის რაოდენობა 1 სულ მოსახლეზე, მაგრამ, აღსანიშნავია ერთი მთავარი ფაქტორი, რომ სასურსათო უზრუნველყოფის მიღწევა სამამულო წარმოების გადიდების გარეშე, შეუძლებელია. დღეს სურსათის მოხმარების წარმოების დონე მნიშვნელოვნად დაბალი მაჩვენებლით ხასიათდება. 2000 წლიდან დღემდე სამამულო პროდუქციის წარმოების დონე თითქმის ორჯერ გაიზარდა. მიუხედავად ამისა, წარმოების დონის მაჩვენებლები 1 სულ მოსახლეზე გაანგარიშებით ვერ აკმაყოფილებს ქვეყნის მოსახლეობის მოთხოვნილებას სურსათზე.

სოფლის მეურნეობის სამინისტროს 2009 წლის მონაცემებით, საქართველოში მთლიანად წარმოებულია: მარცვალი - 369 ათასი ტონა (2006 წლის 319 ათას ტონასთან შედარებით), მ.შ. ხორბალი 53,9 ათასი ტონა (69,7 ათასი ტონის ნაცვლად), კარტოფილი 216,8 ათასი ტონა (168,7 ათასი ტონის ნაცვლად), ბოსტნეული 190 ათასი ტონა (430 ათასი ტონის ნაცვლად), ხილი 170,3 ათასი ტონა (179,7 ათასი ტონის ნაცვლად), ყურძენი 150,1 ათასი ტონა (162,5 ათასი ტონის ნაცვლად), რძე და რძის პროდუქტები 551,4 ათასი ტონა (606,4 ათასი ტონის ნაცვლად).

უკანსაკნელ წლებში, სოფლის მეურნეობის პროდუქტების წარმოების სტაბილურობაზე მნიშვნელოვანი უარყოფითი გავლენა იქონია შექმნილმა არახელსაყრელმა ბუნებრივმა პირობებმა. 2009 წელს წარმოებული პროდუქციის მოცულობა მნიშვნელოვნად ჩამორჩება 2006 წლის მონაცემებს. წარმოების ტემპის დაცემის მნიშვნელოვანი ფაქტორია არასრულფასოვანი აგროტექნიკური ღონისძიებების ჩატარება, საწვავის, სასუქის, შხამქიმიკატების დაბალი ხარისხი და მაღალი

ფასები, ფიზიკურად და მორალურად მოძველებული ტექნიკის გამოყენება და სხვა, რამაც განაპირობა ერთწლიანი და მრავალწლიანი კულტურების მოსავლიანობის შემცირება. 2006, 2008 და 2009 წლებში მოსავლიანობამ შეადგინა ხორბლის 12,0, 17,0, 11,0 ც/ჰა. სიმინდის - 18,0, 23,0 და 24,0; კარტოფილის - 74,0, 80,0 და 115,0; ბოსტნეულის - 66,0, 59,0 და 68,0 ც/ჰა.

ცხრილი 2.2.2.

საქართველოს სოფლის მეურნეობის ძირითადი პროდუქტების წარმოება დინამიკაში (ათასი ტონა)

პროდუქციის დასახელება	წლები			2009 წელი 2006 წელთან შედარებით	
	2006	2008	2009	%%	+,-
მარცვლეული მ.შ.	319	460,8	369	116	+16
ხორბალი	69,7	80,3	53,9	77	-23
კარტოფილი	168,7	193,4	216,8	129	+29
ბოსტნეული	179,7	193,4	216,8	129	+29
ხილი	153,3	157,6	181,2	118	+18
ყურძენი	1625	175,8	1501	92	-8
ციტრუსი	52,2	55,1	93,6	179	+79
მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვის ხორცი	33,0	25,1	29,2	88	-12
ღორის ხორცი	31,1	11,4	8,2	26	-74
ცხვრის ხორცი	7,6	7,5	4,1	111	+11
ფრინველის ხორცი	11,2	12,9	12,4	110	+10
რძე	606,1	645,8	551,4	91	-9
კვერცხი მლნ ცალი	249,2	437,5	430,6	173	+73

დადგინდა, რომ სოფლის მეურნეობის მთლიან პროდუქციაში (მიმდინარე ფასებით) მეცხოველეობის ხვედრითი წილი 2009 წელს 53,0 პროცენტს შეადგენს. მეცხოველეობის დარგებიდან თავისი სამეურნეო-ეკონომიკური მნიშვნელობით გამოირჩევა და პირველ ადგილზეა

მსხვილფეხა რქოსანი მესაქონლეობა (მთლიან პროდუქციაში 35,4%-ით). აღნიშნული მდგომარეობა განპირობებულია მეცხოველეობის პროდუქციაზე მზარდი და გაცილებით მაღალ საბაზრო ფასებით. მიუხედავად ამისა, ეს დარგები მაინც სუსტადაა განვითარებული, ვერ პასუხობს ბაზარზე შექმნილ კონკურენციას და მოთხოვნა-მიწოდების მოტივებს.

ახალი ტენდენციები და კანონზომიერებები ვლინდება მეცხოველეობის დარგის განვითარების თვალსაზრისით. საქართველოს ყველა კატეგორიის მეურნეობაში 2009 წლის მდგომარეობით ირიცხება: მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვი - 1014,7 ათასი სული (2006 წლის 1080,3 ათას სულთან შედარებით), მ.შ. ფური - 537,6 ათასი სული (2006 წლის 591,2 ათას სულთან შედარებით), ღორი - 135,2 ათასი სული (2006 წლის 343,5 ათას სულთან შედარებით), ცხვარი და თხა - 673,8 ათასი სული (2006 წლის 789,2 ათას სულთან შედარებით), ფრინველი - 6674,8 ათასი ფრთა (2006 წლის 5400,7 ათას ფრთის შედარებით).

ცხრილი 2.2.3.

პირუტყვისა და ფრინველის სულადობა წლის ბოლოსათვის საქართველოს ყველა კატეგორიის მეურნეობაში (ათასი სული)

პირუტყვისა და ფრინველის დასახელება	2006 წ.	2008 წ.	2009 წ.	2009წ. %-ობით	
				2006 წელთან შედარებით	2008 წელთან შედარებით
მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვი	1080,3	1045,5	1014,7	93,9	97,1
მ.შ. ფური და კამეჩი	591,2	560,6	537,6	90,9	95,96

ღორი	343,5	86,4	135,2	94,2	158
ცხვარი და თხა	789,2	769,4	673,8	85,8	87,6
მ.შ. ცხვარი	696,8	690,0	602,3	86,4	87,3
აქედან ნერბი	453,8	454,1	418,8	90,9	90,9
თხა	92,4	79,4	71,5	77,4	91,0
აქედან დედა თხა	58,4	49,6	45,6	77,4	91,1
ფრინველი	5400,7	6682,2	6674,8	123,6	99,8
ფუტკრის ოჯახი	146,3	206,9	256,5	175,3	123,9

ცხრილი შედგენილია სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტის მონაცემების საფუძველზე

დადგინდა, რომ საქართველოს ყველა კატეგორიის მეურნეობებში 2009 ბოლოსათვის, 2006 წლის ამავე პერიოდთან შედარებით, შემცირდა ცხვრისა და თხის, გაიზარდა ქათმის და ფუტკრის ოჯახების რაოდენობა. შესაბამის პერიოდში დიდი რაოდენობითაა შემცირებული ღორის (22,6 პროცენტით), თუმცა, 2009 წელს, წინა წელთან შედარებით, ზრდამ შეადგინა 158%, რაც 49 ათასი სულით გამოიხატება, ასევე ზრდის ტენდენციით ხასიათდება ფუტკრის ოჯახთა რაოდენობაც.

საქართველოში პირუტყვისა და ფრინველის სულადობის და მათი პროდუქტიულობის შემცირე ის კვალობაზე პროდუქტის წარმოების კვალობაზე მნიშვნელოვნად მცირდება მეცხოველეობის პროდუქტიულობის დონე (ცხრილი 4).

ცხრილი 2.2.4.

მეცხოველეობის პროდუქტების წარმოება საქართველოში

პროდუქციის დასახელება	ზომის ერთეული	2006 წელი	2008 წელი	2009 წელი	2009 წ. %-ობით	
					2006 წ-თან შედარებით	2008 წ-თან შედარებით
ყველა სახის ხორცი (დაკლული წონით)	ათ.ტონა	83,3	57,3	54,3	65,2	94,7
მ.შ. მსხვ.რქ. პირუტყვის	ათ.ტონა	33,0	25,1	29,2	88,5	116,3
ღორის	ათ.ტონა	31,1	11,4	8,2	26,3	54,6

ცხვარი და თხის	ათ.ტონა	7,6	7,5	4,1	53,9	54,6
ფრინველის	ათ.ტონა	11,2	12,9	12,4	111	96,1
ყველა სახის რძე	ათ.ტონა	606,1	645,8	551,4	90,9	85,4
კვერცხი	მლნ.ცალი	249,2	437,5	430,6	172,8	98,4
მატყლი	ათ.ტონა	2,0	1,9	1,8	90	94,2
თაფლი	ათ.ტონა	1,6	1,4	2,5	156,2	104,1

ცხრილი შედგენილია სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტის მონაცემების საფუძველზე

აღნიშნულ პერიოდში მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვის ხორცის წარმოება იზრდება იმერეთის, სამეგრელო-ზემო სვანეთის რეგიონებში, ღორის ხორცის შემცირდა ყველა რეგიონში, ფრინველის ხორცის - იმერეთის (5,7% პროცენტით), სამეგრელო-ზემო სვანეთის (13,2 პროცენტით) მხარეში, ხოლო დანარჩენ მხარეებში ამ პროდუქტების წარმოება მნიშვნელოვნადაა შემცირებული, რამაც გამოიწვია ხორცის წარმოების საერთო შემცირება ქვეყნის მასშტაბით.

2007 წელს, 2006 წელთან შედარებით, რძის წარმოებამ იმატა სამეგრელო-ზემო სვანეთისა და სამცხე-ჯავახეთის მხარეში, კვერცხის წარმოებამ აჭარის, იმერეთის, სამეგრელოსა და ზემო სვანეთის რეგიონებში.

საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ეფექტიანობა ჩვენს მიერ შეფასდა შემდეგი მახასიათებლების მიხედვით: სოფლის მეურნეობის მთლიანი პროდუქტის მოცულობა ერთ ჰა სასოფლო-სამეურნეო სავარგულზე და დამუშავებაში მყოფ მიწაზე სოფლის მეურნეობის მთლიანი პროდუქტის ზრდისა და მატების ტემპების დადგენით.

ცხრილი 2.2.5

სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ეფექტიანობის მაჩვენებლები
(საქართველოს მასშტაბით)

წლები	სოფლის მეურნეობის მთლიანი პროდუქციის მოცულობა		ს/ს სავარგულის მიხედვით 2009წ. 2006წ-თან შედარებით		დამუშავებაში მყოფი მიწების მიხედვით 2009წ. 2006წ-თან შედარებით	
	1 ჰა ს/ს სავარგულზე	1 ჰა დამუშავებაში მყოფ მიწაზე	ზრდის ტემპი	მატების ტემპი	ზრდის ტემპი	მატების ტემპი
2006	2467	4785	-	-	-	-
2008	2635	5476	-	-	-	-
2009	2526	4961	102,4	+2,7	-	-

ცხრილი შედგენილია ჩვენი გაანგარიშებით

როგორც დადგინდა, სოფლის მეურნეობის მთლიანი პროდუქციის მოცულობა 1 ჰა სასოფლო-სამეურნეო სავარგულზე და 1 ჰა დამუშავებაში მყოფ მიწაზე ძალზე მცირე ზრდის ტენდენციით ხასიათდება.

2.3. რესურსული პოტენციალის ძირითადი შემადგენელი ელემენტების გამოყენების შეფასება და ანალიზი

2.3.1. მიწის რესურსები და მისი შეფასება

სასოფლო-სამეურნეო საწარმოთა აქტივებში მიწის წილად მოდის 50-60%. მიწა აგრარულ წარმოებაში წარმოადგენს არა მარტო საწარმოო ძალების განლაგების ადგილს, არამედ თვით წარმოადგენს საწარმოო ძალას: აქ, უპირველეს ყოვლისა, გამოიყენება მისი ნაყოფიერება, ანუ თვისება დააგროვოს და გადასცეს მცენარეს საჭირო საკვები ნივთიერებები. ასე რომ, მიწა სოფლის მეურნეობაში ორმაგ ფუნქციას ასრულებს – იგი არის საწარმოო ძალაც და შრომის საგანიც, წარმოების მთავარი ფაქტორიც. იგი უძრავ ქონებას წარმოადგენს.

სასოფლო-სამეურნეო წარმოებაში გამოსაყენებლად ვარგისი მიწების ფართობები ქვეყანაში შეზღუდულია. მიმდინარეობს ქალაქების, სამრეწველო დასახლებების, კურორტების და ტურისტული ბაზების გაფართოვების პროცესი, ვითარდება ინფრასტრუქტურული ქსელებიც: გზები, კომუნალური ნაგებობები, რესტორნები, მარკეტები, ავტოგასამართი სადგურები და სხვ. ყველაფერ ამას კი მივყავართ იქამდე, რომ სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების ფართობები ნელ-ნელა მცირდება და უკვე 2000 წლისათვის ასეთი სურათია (იხ. ცხრილი 2.3.1.)

მსოფლიოშიც კი, ყოველწლიურად სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის მხოლოდ 1-3% არის ბრუნვაში. ჩვენთან გლეხი-ფერმერი ძნელად ელევა თავის მიწას გასასყიდათ. ეს თვისება მასში ტრადიციულად არის გამჯდარი. მიწის იჯარის გაცემაც დაბალე-

ფექტურია. ამიტომ მათი მიწების მნიშვნელოვანი ნაწილი არ მუშავდება, უფრო ხშირად, ტექნიკური საშუალებების უქონლობის გამო. აგრარული სექტორის შემდგომი განვითარების თვალსაზრისით, ასეთი წვრილი-ოჯახური მეურნეობები არაპერსპექტიულებია. ამიტომ დღის წესრიგში დგას მათი კომერციულ ფერმებად რაც შეიძლება სწრაფად ტრანსფორმაციის საკითხი.

ამასთან, არ უნდა დაგვიწყდეს, რომ საქართველოს მიწების უზენაეს მესაკუთრედ სახელმწიფო ითვლება, როგორც წინათ, მეფე. ფეოდალიც კი, მეფის ნებართვის გარეშე მიწას ვერ გაყიდდა. ეს ასახულია კიდევ ვახტანგ VI-ის სასამართლოში. გასათვალისწინებელია კიდევ ერთი მომენტი. საქართველოს მოქმედ კონსტიტუციაში ჩაწერილია: “საქართველოს ტერიტორია ერთიანი და განუყოფელია”, რომ დაუშვებელია ქვეყნის მთლიანობის დარღვევა.

ეს ნიშნავს იმას, რომ პრივატიზაციით გაცემული მიწების მფლობელი ღებულობს მიწას კერძო საკუთრებაში განკარგვის უფლებით, ანუ იღებს ეკონომიკურ უფლებას და არავითარ შემთხვევაში, პოლიტიკურს. ეს უკანასკნელი სახელმწიფოს პრეროგატივაა. ამიტომ მიწის ყიდვა-გაყიდვაზე უნდა დაწესდეს სახელმწიფოებრივი ზედამხედველობა, მაგალითად, საადგილმამულო ბანკის მეშვეობით, რათა სათანადოდ ვარეგულიროთ ეს პროცესი. ამ ბანკს დღეს სოფლის მეურნეობის დაკრედიტების ფუნქციაც აქვს დაკისრებული.

მიწა განსაკუთრებულ ფასეულობას წარმოადგენს, ამიტომ იგი ძალზე აქტიურად გამოიყენება სოფლის მეურნეობის განვითარების გრძელვადიანი პროგნოზების განხორციელების დასაბუთებისას.

ჯერჯერობით არაა სრულყოფილი მიწის შეფასების საერთო

მეთოდი. ბაზარზე მისი ყიდვა-გაყიდვის პროცესი არ არის გამჭირვალე. ამიტომ, ყველა განვითარებულ ქვეყანაში არსებობს უძრავი ქონების პროფესიონალი შემფასებელების (ექსპერტების) ინსტიტუტები, რომლებსაც იყენებენ მიწის, როგორც გამყიდველები, ისე მყიდველები გარიგების დროს, რადგან, ძალზე რთულია მიწის შეფასების კრიტერიუმების დადგენა ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში.

საჭიროა აღინიშნოს, რომ მიწის კოდექსისა და კადასტრის არასრულყოფილობის გამო, არის შემთხვევები, როცა რეგიონებში მუნიციპალიტეტების ხელდასმით ხდება მიწების დიდი ნაკვეთების თვითნებური პრივატიზაციის წესით გაყიდვა გროშის ფასად, რომლის გამყიდველებიც არიან მსხვილი ფერმები, ფირმები, კომპანიები სხვა საწარმოთა ხელმძღვანელები, ბანკირები, სახელისუფლო ორგანოების მუშაკები და ა.შ. წარმოიდგინეთ ხელოვნების მუშაკებიც კი. არცერთი მათგანი თვითონ, პირადად კი არ ამუშავენს მიწას, არამედ დაქირავებული გლეხები, რომლებიც გადაქცეული ყავთ მუშებად, ან სულაც არ იყენებენ მას სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის საწარმოებლად, არამედ სულ სხვა დანიშნულებით, აგრობიზნესის კი არა, არამედ სულ სხვა სახის მეწარმეობისათვის.

აღნიშნული, ცხადია დაბლა სცემს ქვეყანაში განხორციელებულ მიწის პრივატიზაციას და მთლიანად აგრარული რეფორმის პრესტიჟს.

ასეთი თავნებობის შეზღუდვის მიზნით, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია:

– რეგიონების მიხედვით დიფერენცირებული მიწის ნაკვეთების მაქსიმალური სიდიდის დადგენა, რომელიც შეიძლება ქონდეს ფიზიკურ პირს პირად საკუთრებაში;

– იმ მიწების გაყიდვის შეზღუდვა, რომლებიც მიღებულია უსასყიდლოდ სახელმწიფო ფონდიდან;

– სასოფლო-სამეურნეო მიწების გადაცემა საზღვარგარეთულ ინვესტორებაზე, ფირმებზე ან მოქალაქეებზე მხოლოდ იჯარის პირობებით;

– მხედველობაში მივიღოთ მიწის გაყიდვისას ცალკეულ რეგიონებში მეურნეობის გაძლიერების ჩამოყალიბებული ტრადიციები;

– არ გაიცეს მიწის ყიდვისას უფლება კურორტებზე ვილების (აგარაკების) აშენებისა და ადგილობრივი ორგანოების ნებართვის გარეშე და სხვ.

ნებართვის გაცემისას, კარგად უნდა შევისწავლოთ ვინ შეიძლება იყოს მიწის ნაკვეთის მყიდველი და გამყიდველი. ფაქტია, რომ დღევანდელი ღრმა ეკონომიკური კრიზისის გამო, სოფლის საქონელმწარმოებელთა აბსოლუტურ უმრავლესობას, სოფლის სოციალური სფეროს მუშაკებს, არ შესწევთ უნარი შეისყიდონ ან აიღონ კრედიტები მიწის ნაკვეთების შესაძენად. პირიქით, მიწის გირაოს კანონის შემოღებისას, გლეხობის ნაწილი შეეცდება მიიღოს კრედიტი მისი დაგირავებით, წინასწარ რომ არ ექნება ამ მიწის გამოსყიდვის ფიქრიც კი.

მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ, რომ მიწა, ეს ტრადიციული საქონელი კი არა, განსაკუთრებული სახის წარმოების ძირითადი საშუალებაა. ამიტომ, საკითხი უნდა დგებოდეს მიწის არა უშუალო გაყიდვაზე, არამედ ძალისხმევა უნდა წარიმართოს მისი იჯარით გაცემის ვარიანტის დამკვიდრებაზე, ჩვენ ეს გზა უფრო მისაღებად მიგვაჩნია.

დღეს მთელ მსოფლიოში სახელმწიფო ხშირად ერევა მიწის მესაკუთრეთა უფლებებში და ზღუდავს მათ. ასეთ შეზღუდვებიდან ავლნიშნოთ შემდეგი:

1. პირდაპირი შეზღუდვა მიწის მიღებაზე და გარიგებებზე. ბევრ ქვეყანაში კანონით დადგენილია სასოფლო-სამეურნეო მიწების შესყიდვაზე შეზღუდვები ადმინისტრაციული წესით. ლიმიტირებულია თვით მიწის შესყიდვა. ასე მაგალითად, გერმანიაში, დანიაში, ნორვეგიაში სასოფლო-სამეურნეო მიწების შესყიდვისათვის საჭიროა სპეციალური ნებართვა ვალდებულებებით, რომ იქ იცხოვრებ სულ ცოტა, 8 წელიწადი. იტალიაში და საფრანგეთში კანონით არის დადგენილი ფერმის მინიმალური სიდიდე, იმ დროს, როცა ახალ ზელანდიაში ხდება რეგულირება, რათა ერთის ხელში არ მოხვდეს მიწების კონცენტრაცია. 2 ჰექტარზე მეტი მიწის ყიდვას ადმინისტრაციულ ნებართვას მოითხოვს.

ბევრ ქვეყანაში შეზღუდულია სასოფლო-სამეურნეო მიწების მიყიდვა საზღვარგარეთის მოქალაქეებზე (საჭიროა მთავრობის სპეციალური დადგენილება), კანადაში საერთოდ აკრძალულია. იაპონიაში კი ყველაზე მეტად. ბევრ ქვეყანაში ბრძოლაა გამოცხადებული ყიდვა-გაყიდვის პროცესში სასოფლო-სამეურნეო მიწების დანაწევრებასთან და დაქუცმაცებასთან.

გერმანიის კანონმდებლობით და სკანდინავიის ქვეყნებში არ არის დაშვებული ფერმერის მიერ მიწების დანაწევრება მემკვიდრეებს შორის. მხოლოდ ერთმა უნდა მიიღოს იგი, დანარჩენებმა კი ფულადი კონპესაცია მთავრობისაგან.

ბევრ ქვეყანაში სასოფლო-სამეურნეო მიწების გაყიდვისას,

მყიდველის როლში გამოდის თვითონ სახელმწიფო. ეს კეთდება იმისათვის, რომ მერე იგი მიყიდოს ფერმერს, რომელიც ეფექტიანად უძღვება მეურნეობას და საჭიროებს წარმოების გაფართოვებას და იმისათვის, რათა შენარჩუნებული იქნას სასოფლო-სამეურნეო წარმოებისათვის ვარგისი მიწები აგრარულ სექტორში.

2. გარკვეულ შემთხვევებში, საზოგადოებრივი საჭიროებისათვის დაშვებულია მესაკუთრეებისაგან მიწების ექსპროპრიაცია, რა თქმა უნდა კომპენსაციის პირობებით.

3. ხშირად ხდება სასოფლო-სამეურნეო მიწების გამოყენების დარეგულირება სახელმწიფოს მიერ. ეს ხდება არა მარტო ფერმათა სიდიდის, მიწის ბაზარზე გარიგებების კონტროლისათვის, არამედ იმისათვისაც რათა აიძულონ მიწის მესაკუთრე აუცილებლად გამოიყენოს იგი დანიშნულებისამებრ. თუ აცდენს ამ მიწას, სახელმწიფოს შეუძლია მიწა ჩამოართვას მას (მაგალითად ნორვეგიაში, დანიაში, იტალიაში), თუმცა ამ ბოლო დროს, სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის წარმოების სიჭარბის გამო, ბევრ ქვეყანაში ამაზე უკვე თვალს ხუჭავენ.

4. ბუნების დაცვის შეზღუდვები კანონმდებლობით გამოიყენება რიგ ქვეყნებში, სასოფლო-სამეურნეო წარმოების შემცირების მიზნით, თუ იგი არღვევს სოფლის ლანდაშაფტს, ან აჭუჭყიანებს ნიადაგებს, წყალს და სხვ.

5. იჯარის დარეგისტრირება, იმისათვის რომ მოიჯარემ გულით იმუშაოს იჯარით აღებულ მიწაზე და არ გამოფიტოს ნიადაგი, რიგ ქვეყნებში დადგენილია იჯარის მინიმალური ვადები – არანაკლები 6 წლისა და არაუმეტესი 30 წლით. ამას გარდა, კანონით წარმოებს

საიჯარო გადასახადების დარეგულირებაც - დგინდება საიჯარო გადასახადის ზედა ზღვარი. თუმცა აშშ-ი, კანადაში, ავსტრალიაში, ახალ ზელანდიაში საიჯარო გადასახადი დგინდება მხოლოდ უშუალოდ მიწის ბაზრის მიერ. მაგრამ ასეთი ბაზრების გამოცდილება ასეულ წლებს ითვლის.

სოფლის მეურნეობის განვითარების დონეს, როგორც ცნობილია, განსაზღვრავს, უპირველეს ყოვლისა, მიწის ფონდის საერთო მოცულობა, სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების სტრუქტურა და გამოყენების ხარისხი. როგორც ცხრილი 7 გვიჩვენებს, საქართველოს მიწის საერთო ფონდიდან (7,6 მლნ. ჰექტარი) სასოფლო-სამეურნეო სავარგული 3025,8 ათასი ჰექტარია, საიდანაც სახნავზე მოდის მხოლოდ 26,5% (802,1 ათ. ჰა). მრავალწლიანი ნარგავებით დაკავებულ მიწებზე 8,7% (263,5 ათ. ჰა), როგორც ვხედავთ, სავარგული მიწებიდან დამუშავებას ექვემდებარება მისი მხოლოდ 35,2%, რითაც მტკიცდება, რომ ქვეყანა ეკუთვნის მცირემიწიან კატეგორიას, რაც მიგვანიშნებს იმაზე, რომ მიწის რესურსები, რაც შეიძლება რაციონალურად, ეფექტიანად გამოვიყენოთ და გამუდმებით ვზრუნავდეთ მისი ნაყოფიერების გაზრდაზე.

როგორც სტატისტიკური მაჩვენებლებიდან ირკვევა, სასოფლო-სამეურნეო სავარგულებიდან, დღეისათვის მხოლოდ 25,4%-ია განკერძოებული (767,3 ათასი ჰა). ამას თუ დავუმატებთ იჯარით გაცემულ მიწებსაც (898,0 ათასი ჰექტარი), აღმოჩნდება, რომ სავარგულების 44,9%, ანუ (1360,5 ათ. ჰა) არ არის კერძო საკუთრებაში გადაცემული და ამიტომ დაუმუშავებელი და გამოუყენებელი რჩება. მათ შორის ინტენსიურ სავარგულთა 14,5% (197,6 ათასი ჰა),

დანარჩენი 85,5% (1163 ათასი ჰექტარი) კი, არაინტენსიური (სათბობ-სათბუარი). რომ ხდებოდეს მათი ათვისებაც, მაშინ სოფლის მეურნეობის წარმოების ეფექტის ამაღლება მნიშვნელოვნად იქნებოდა შესაძლებელი. აღნიშნული პრობლემის, რაც შეიძლება სწრაფად გადაწყვეტა, საშურ საქმედ მიგვაჩნია.

ცხრილი 2.3.1.

მიწის ფონდის სტრუქტურა სავარგულებისა და მესაკუთრეების მიხედვით (ათასი ჰექტარი)*

მიწის კატეგორიები და მესაკუთრეები	მიწის საერთო ფართობი	სასოფლო-სამეურნეო სავარგული	სახნავი	მრავალწლიანი ნარგავები	სათბობები	სამოვრები
მიწი ფონდი ადმინისტრაციულ საზღვრებში	7628,4	3025,8	802,1	263,5	143,5	1796,6
მ.შ. სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების	3771,2	2939,4	797,6	256,3	136,4	1729,0
არასასოფლო დანიშნულების	3857,2	86,4	4,5	7,2	7,1	67,1
გაცემულია საკუთრებაში	948,9	767,3	438,5	180,2	44,0	84,5
აქედან სასოფლო დანიშნულების	934,3	767,3	438,5	180,2	44,0	84,0
მ.შ. ფიზიკურ პირებზე-კომლზე	946,1	767,3	438,5	180,2	44,0	84,5
რჩება სახელმწიფო საკუთრებაში	6679,5	2258,5	363,6	83,3	99,5	1712,1

* გამოყენებულია საქართველოს ეკონომიკური განვითარების სამინისტროს სტატისტიკის დეპარტამენტის მასალები. "საქართველოს სოფლის მეურნეობა" 2004. თბილისი. 2005.

ისეთ მცირე ქვეყანაში, როგორც საქართველოა, მათი გამსხვილების მერეც, 600 ათასამდე სასოფლო-სამეურნეო მეურნეობა ფუნქციონირებს, რომლის მიწის სავარგულები, რეგისტრირებულია 1 მლნ-ზე მეტი სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის ნაკვეთი. ასეთი გარემოება ამწვავებს მიწების გამოყენების პრობლემას.

კვლევა გვიჩვენებს, რომ ასეთი მიწების მფლობელები აქამდე არ

არიან ორიენტირებულნი მსხვილი ფერმერული მეურნეობის შექმნაზე, რადგან რეალურად ჩამოყალიბებული კონიუნქტურიდან გამომდინარე, ისინი ჯერდებიან ასეთ ნაკვეთებზე მოიწიონ ძირითადად ოჯახის მოთხოვნებს რომ დააკმაყოფილებს იმ სახის და იმ მოცულობის პროდუქცია, არც მეტი და არც ნაკლები, რადგან გლეხი ჯერ კიდევ გასაძლებ პირობებშია შესაბამისი ინფრასტრუქტურის შექმნილობის, გაჭიანურების გამო. პარალელურად, მცირე გლეხური (კომლური) მეურნეობა ჯერჯერობით უარყოფითად მოქმედებს, არა მარტო აგრარული სექტორის, არამედ მთელი ქვეყნის ეკონომიკაზე.

ეს იქიდანაც ჩანს, რომ მიწის წვრილ მესაკუთრეთა უმეტესობა, არ ამუშავებს სასოფლო-სამეურნეო სავარგულებს, რის გამოც, ის გადადის სათბობ-სადოვრის კატეგორიაში. ამ მდგომარეობიდან გამოსავლად მიგვაჩნია ის, რომ კანონმდებლობა ითვალისწინებდეს გარკვეულ სანქციებს, ვთქვათ მიწის გადასახადის დაწესება, ნაკვეთის ჩამორთმევა და ა.შ., ეროვნული ეკონომიკის 17-18% ხომ პირდაპირ არის დამოკიდებული აგრარულ სექტორზე. ამიტომ ამ პრობლემის გადაწყვეტა სახელმწიფოსათვის მეტად საშურ საქმეს წარმოადგენს.

როდესაც მიწის მესაკუთრე მთლიანად ვერ ამუშავებს მასზე გადაცემულ მიწას, იგი მის ნაწილს გასცემს იჯარით სხვა მესაკუთრეებზე (ფირმაზე, კომპანიებზე და ა.შ.) მაგალითად, ჩვენ საანალიზო ქვემო ქართლში იჯარით გაცემულია მთელი სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების 50%.

როგორც გამოკვლევამ გვიჩვენა ფერმერულ მეურნეობათა 39,3% ფლობს ნახევარ ჰექტრამდე მიწის ნაკვეთს (საერთო ჯამში 67 ათას ჰა-ს) 0,5 ჰა-დან 1 ჰა-მდე – 29,5% (151 ათასი ჰა) 1-დან 5– ჰექტრამდე –

29,6% (381 ათასი ჰა). 5-დან 50 ჰა-მდე – 14% ანუ 119 ათას ჰექტარს. 50-დან 200 ჰა-მდე 0,15% ანუ 86 ათას ჰა-ს, ხოლო 200 ჰა-დან 500 ჰა-მდე 0,08% ანუ 88 ათას ჰექტარს მეურნეობათა (ფერმერთა) რიცხვი, რომლებიც ფლობენ 500 ჰა-ზე მეტ მიწის ფართობს, ქვეყანაში სულ 92-ია, ანუ მხოლოდ 0,001% და ფლობენ 56 ათას ჰექტარ ფართობს.

გასაგებია, რომ 0,5 ჰა-მდე და 1 ჰა-მდე მიწის ფართობზე, ამ დროისათვის შესაფერისი ტექნოლოგიის დანერგვა, მექანიზაციის საშუალებების გამოყენება შრომის ნაყოფიერების ამაღლების მიზნით, პრაქტიკულად გამორიცხულია. ამიტომ ფერმერულ მეურნეობათა ეს კატეგორია ძირითადად ხელით შრომას იყენებს და ორიენტირებულია თვითუზრუნველყოფაზე – საკვებით თავის ოჯახის დაკმაყოფილებაზე. სასაქონლო პროდუქციის წარმოებაზე ლაპარაკიც ზედმეტია, თუ არ ჩავთვლით იმას, რომ ისინი აკლებენ ოჯახს და ბაზარზე ყიდიან პროდუქტების უმნიშვნელო ნაწილს. ამიტომაც, რომ სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების რეალიზაციიდან მიღებული შემოსავლების წილი, ოჯახური მეურნეობების ფულად შემოსავლებში მხოლოდ 6,7-7,8%-ს შეადგენს.

მიწის გამოყენების შესაფასებლად, სასურველია გამოვიყენოთ დამუშავებაში მყოფი მიწების ხვედრითი წონის მაჩვენებელი. აღმოჩნდა, რომ ამ მახასიათებლით გამოირჩევა გურია (64,4%), იმერეთი (53,4%) და კახეთი (41,9%).

ყურადღებას იმსახურებს იჯარით გაცემული მიწების ხვედრითი წონა. იგი ყველაზე მაღალია კახეთში, სადაც მას მთლიან სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების 52% უკავია. ეს მაჩვენებელი ასევე მაღალია საანალიზო ქვემო ქართლის რეგიონში (50%) და სამცხე-ჯავახეთში

(48%).

ასეთი სიტუაცია გამოწვეულია პირველ რეგიონში იმით, რომ ოჯახური მეურნეობები თავიანთ მიწებს იჯარით უთმობენ ღვინის ქარხნებს და კომპანიებს, ხოლო ქვემო ქართლში მეფრინველეობის კომპანია – ფაბრიკებს. როგორც კვლევა გვიჩვენებს ასეთი კონქტაქტები ორივე მხარისათვის არის სასარგებლო.

მიწის რესურსის გამოყენების შესაფასებლად, განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს სოფლის მეურნეობის მთლიანი პროდუქციის წარმოების მაჩვენებელი მოსახლეობის ერთ სულზე, ამ მხრივ, რეგიონებიდან ყველაზე მაღალი დონე ახასიათებს სამცხე-ჯავახეთის რეგიონს, სადაც მოსახლეობის ერთ სულზე 1045 ლარის სოფლის მეურნეობის მთლიანი პროდუქცია იწარმოება. ამ მხრივ, შედარებით კარგი მაჩვენებლები გააჩნია ჩვენი საანალიზო ქვემო ქართლის (803 ლარი), შიდა ქართლის (795 ლარი) და კახეთის (796 ლარი) რეგიონებს.

უნდა აღინიშნოს, რომ როგორც შედარებით მწირი ნიადაგების მიწების მქონე, ისე შედარებით მოწინავე რეგიონებში სახნავის და დამუშავებაში მყოფი მიწების ფართობის ერთეულზე მეტად, მცირე ოდენობის სოფლის მეურნეობის პროდუქცია იწარმოება. თითქოს წმინდა შემოსავალი 15,20%-ს შეადგენს და მოგება ერთ ჰექტარზე საშუალოდ 150-200 ლარის ფარგლებში, არასაკმარისია მომგებიანი წარმოებისათვის.

ზემოაღნიშნული ნათლად გვიჩვენებს, რომ “საქართველოს ყველა რეგიონში და მათ შორის, საანალიზო ქვემო ქართლშიც, მიწის რესურსების გამოყენების მხრივ სერიოზული პრობლემები არსებობს,

რომლებიც მცირე მიწიანობასთან ერთად, მიწების დაუმუშავებლობის, მინერალურ სასუქებზე ხელმიუწვდომობის, მოუწესრიგებელი საირიგაციო და სადრენაჟო სისტემების, მიწის ნაკვეთების უაღრესად დაწვრილერთეულობის და სოფლად სხვა რეალურად არსებულ პრობლემებს უკავშირდება” [ქემელაშვილი ო. ბიზნესური ეკონომიკა. გამომცემლობა “არეალი” თბილისი 2010 გვ. 137].

იმ რეგონებში, სადაც სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების სტრუქტურაში შედარებით მაღალია დაუმუშავებაში მყოფი მიწების და

ცხრილი 2.3.2.

მიწის უკუგების მაჩვენებლები რეგიონულ ჯრილში

რეგიონის დასახელება	მიწათმოქმედების საერთო პროდუქცია – ათასი ტონა	დამუშავებაში მყოფი მიწა ათასი ჰექტარი	მიწათმოქმედების საერთო პროდუქცია – ერთ ჰა დაუმუშავებაში	მიწათმოქმედების საერთო პროდუქცია – კადასტრული
იმერეთი	13066-	11,5	1131	1,70
სამეგრელო - ზემო სვანეთი	82770	109,8	754	1,15
გურია	42420	47,2	898	1,40
რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	14350	12,1	1186	1,8
შიდა ქართლი	180130	117,6	1532	2,40
მცხეთა-მთიანეთი	41190	46,1	695	1,40
კახეთი	188970	264,2	715	1,10
ქვემო ქართლი	177160	149,0	1189	1,80
სამცხე-ჯავახეთი	112890	85,5	1320	2,00
აჭარის ა/რ	64400	26,7	2412	3,7
საქართველო სულ	1034640	973,7	1062	1,60

გამოყენებულია ო. ქემელაშვილის სახელმძღვანელო “ბიზნესური

ნათეს-ნარგავებში ინტენსიური კულტურების ხვედრითი წილი, შესაბამისად, მიწის უკუგების მაჩვენებლებიც მაღალია და პირიქით, წარმოდგენილი მასალების საფუძველზე, შეიძლება გავაკეთოთ შემდეგი დასკვნა:

მიწის გამოყენების დონე საქართველოში და მის ცალკეულ რეგიონებში არ შეესაბამება ჩვენი სოფლის მეურნეობის პოტენციალს ნიადაგების ნაყოფიერების, ბუნებრივ-კლიმატური პირობების და სხვა ფაქტორების თვალსაზრისით და მის ინტერესებს სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველყოფის მიღწევის საქმეში.

მიწის სავარგულების გამოყენების დაბალ დონეს განაპირობებს, ერთი მხრივ, ფერმერთა დუხჭირი მდგომარეობა, რაც განპირობებულია საკრედიტო რესურსებზე ხელმიუწვდომლობით, პროდუქციის რეალიზაციის ხელშემლაში (მხედველობაში გვაქვს იაფასიანი, დემპინგური ფასებით საზღვარგარეთიდან იმპორტით შემოზიდული უხარისხო პროდუქციის მასებით, რომლის გამო, ჩვენი ოჯახური მეურნეობები ვერ უწევენ მათ კონკურენციას და ეკარგებათ მოტივაცია წარმოებული სასაქონლო პროდუქციის გაზრდისა, რადგან მათ შინა ბაზრებზე ვერ უკეთებენ რეალიზაციას და ამის გამო, მიზერული შემოსავლები აქვთ. ამას იწვევს სამართლებლივი და მარკეტინგული სისტემების ხარვეზებიც. ყოველივე ამის გამო, ისინი ჯერჯერობით მხოლოდ კარჩაკეტილ მეურნეობას ეწევიან – პრაქტიკულად აწარმოებენ ყველაფერს, რაც მხოლოდ თვითუზრუნველყოფისათვის ესაჭიროებათ.

ყოველივე ეს, ბუნებრივია, დაბალა წევს მიწების ფაქტიურ პროდუქტიულობას.

2.3.2. შრომითი რესურსების გამოყენების შეფასება, სამუშაო ძალის დასაქმების პრობლემები და მისი გადაწყვეტის გზები

შრომის, როგორც წარმოების ფაქტორის გამოყენების პროცესი, მოიცავს თავად შრომას – როგორც ადამიანის საქმიანობას, შრომის საგანს, შრომის საშუალებებს და მის შედეგებს. მისი საშუალებით ხდება წარმოების საშუალებების მოქმედებაში მოყვანა. იგი ეკონომიკური კატეგორიაა და მისი ხასიათი, მართალია განისაზღვრება მეცნიერულ-ტექნოლოგიური პროგრესის მიღწევებით, მაგრამ მიუხედავად ამისა, სასოფლო-სამეურნეო წარმოებაში ჯერ კიდევ ინარჩუნებს განმსაზღვრელ როლს. აგრარული შრომის სამრეწველო შრომის ნაირსახეობად გარდაქმნის პროცესი ქვეყანაში ძალიან ნელა მიმდინარეობს. ამას ხელს უშლის ის, რომ აგრარული შრომის სპეციფიკას თვით აგრარული წარმოების სპეციფიკა და თავისებურებები განაპირობებს.

სოფლის მეურნეობაში შრომა, ძირითადად, მიმართულია ცოცხალი ორგანიზმების - მცენარეთა და ცხოველთა მოვლა-პატრონობაზე. ეს კი მოითხოვს ფერმერის, აგრობიზნესმენისაგან ბიოლოგიური კანონების და დარგში მათი გამოყენების შესაბამის ცოდნას, კვალიფიკაციის და გამოცდილებას. ამასთან, სხვადასხვა ბუნებრივ-კლიმატურ პირობებში დახარჯული ერთიდაიგივე რაოდენობის შრომას, ხშირად მკვეთრად განსხვავებული შედეგის მომტანია.

აგრარულ სექტორში შრომის გამოყენების თავისებურებიდან შეიძლება ავლნიშნოთ:

– დასამუშავებელი მიწების განლაგება სხვადასხვა ბუნებრივ-კლიმატურ პირობებში და გეოგრაფიულ სიმაღლესა და განედებში, ანუ მისი დამუშავება და გამოყენება ხდება სამთო მიწათმოქმედების პირობებში;

– მიწის დასამუშავებელი ნაკვეთები ასეთ პირობებში ძალზე მცირე ფართობებისაგან შედგება, რომელიც განლაგებულია მთელ ტერიტორიაზე, გაფანტული და ხშირ შემთხვევაში, საკმაოდ შორს არიან ერთმანეთისაგან; მიწის ზედაპირი, ანუ ნიადაგი სხვადასხვა რეგიონში სხვადასხვა სიმკვრივისაა და მოითხოვს დასამუშავებლად შრომის სხვადასხვა ძალისხმევის გამოყენებას;

– წლის განმავლობაში ბუნებრივ-კლიმატურ პირობებს მკვეთრი და ხშირი, გამუდმებული ცვალებადობის გამო, მიწის დამუშავების პროცესის ხანგრძლივობა და ხარისხი, არ პასუხობს მცენარეთა მოვლამოყვანის აგროტექნიკურ მოთხოვნილებებს;

– ჩვენს სოფლის მეურნეობაში მიწის დასამუშავებელი ნაკვეთების ფართობების სიმცირე ნაკლებად იძლევა შრომაში ტექნიკური საშუალებების გამოყენების საშუალებას, რომ ამით შევამსუბუქოთ გლეხის შრომა და ავამაღლოთ მისი დამუშავების ხარისხიც;

– მიწის უშუალო დამმუშავებლის გლეხი მეწარმის, ფერმერის ანაზღაურება (შემოსვლის სახით) ისე მიზერულია, რომ იგი, ხშირ შემთხვევაში, კარგავს მისი დამუშავების სურვილს. ამიტომ, რომ დღეს სოფლის მეურნეობის წარმოებაში ჯერ კიდევ ბევრი მიწაა

დაუმუშავებელი;

– სამთო მიწათმოქმედების რთულ და მკაცრ პირობებში უშუალოდ მიწის დამუშავებაზე მომუშავე გლეხების რიცხვი თანდათან მცირდება, მთლიანად კი, ქვეყანაში სოფლის მოსახლეობის წილი ეროვნულ ეკონომიკაში ჯერ კიდევ მაღალია, 2009 წლის მონაცემებით ის 47,3%-ს შეადგენდა.

– ასე რომ, წარმოების საბოლოო შედეგი სოფლის მეურნეობაში და აგრობიზნესში მთლიანად დამოკიდებულია არამარტო შრომითი რესურსების ეფექტურ გამოყენებაზე. რადგან დარგში სამუშაო პერიოდი არ ემთხვევა პროდუქციის წარმოების პერიოდს, ეს კი განაპირობებს წარმოების სეზონურობას, შრომითი რესურსების ეფექტიანობის შემცირებას.

– განსხვავებულია დარგში შრომითი პროცესების ორგანიზაციაც. მემცენარეობაშიც და მეცხოველეობაშიც გლეხ-მეწარმე, ფერმერს არა აქვს მუდმივი სამუშაო ადგილი, ისე, როგორც ვთქვათ, სამრეწველო საწარმოში. პროდუქციის წარმოების პროცესში წლის დროის განსხვავების და საწარმოებელი კულტურის (პროდუქციის) სპეციფიკის გამო, ისინი სულ სხვადასხვა სახის სამუშაოს ასრულებენ, ამასთან, სამუშაოს სახე შეიძლება იცვლებოდეს არა მარტო წლის სხვადასხვა პერიოდში, ყოველდღიურად, არამედ დღის განმავლობაშიდაც კი, ასეთი გარემოება რათქმაუნდა, არასასურველად მოქმედებს თვით მშრომელსა და მის მიერ წარმოებული პროდუქციის ხარისხზე.

– შრომის გამოყენებაზე გავლენას ახდენს წარმოების სეზონურობა;

– სოფლის მეურნეობაში არა გვაქვს შრომის ვიწრო

სპეციალიზაცია;

– შრომა სოფლის მეურნეობაში დაკავშირებულია ცოცხალი ორგანიზების (მცენარე, ცხოველი) გამოყენებასთან;

– შრომას სოფლის მეურნეობაში ნაკლებად მიმზიდველი და არაესტეტიკურია (ამინდის პირობები, ნალექები, დაჭუჭყიანება, ყინვა, მზის რადიაცია და სხვ.);

– წარმოების პროცესში მაღალი ხვედრითი წონა უკავია ქალების, მოზარდების და პენსიონერების შრომას;

– შრომით რესურსებში იგულისხმება არამარტო ისინი, ვინც უშუალოდ წარმოებაშია ჩართული, არამედ, მოსახლეობის ნაწილიც, რომელის გამოყენებაც შეიძლება სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის წარმოების პროცესში.

დარგში შრომითი რესურსების მთლიანი სურათი ხასიათდება შემდეგი მაჩვენებლებით. 1990 წლისათვის ქვეყნის მთელი მოსახლეობის რიცხვი შეადგენდა 5456,1 ათას კაცს. მათ შორის სოფლის მოსახლეობა იყო 2397,9 ათასი, ანუ მთელი მოსახლეობას 43,2%. ათი წლის მერე ეს მაჩვენებელი თითქმის არ შეცვლილა და 2002 წ. იგი 42,5%-ს ტოლი იყო.

იმავე პერიოდში, ქვეყნის მოსახლეობის რიცხვი შემცირდა 46,3 ათასი კაცით, ანუ მხოლოდ 0,85%-ით, ხოლო სოფლად მცხოვრებთა რიცხვი შემცირდა 523,1 ათასი კაცით, ანუ 21,8%, 2003 წლისათვის კი 41,2%-ით, ე.ი. სოფლის მოსახლეობის კლება გაცილებით სწრაფი ტემპით მიმდინარეობს, ვიდრე მთელი მოსახლეობისა. მიუხედავად ამისა, სოფლის მოსახლეობის შემცირების ხვედრით წილი ძალზე უმნიშვნელოა.

სოფლის მოსახლეობის რიცხვიანობა წლის დასაწყისისათვის შეადგენდა:

2000 წელს 2127 ათასი კაცი, ანუ მთელი მოსახლეობის 43%-ს

2005 წელს 2064 ათასი კაცი, ანუ მთელი მოსახლეობის 47,8%

2009 წელს 2076 ათასი კაცი, ანუ მთელი მოსახლეობის 47,3%

უმუშევარი მაინც სოფლად მეტია, ვიდრე ქალაქებში, განსაკუთრებით ახალგაზრდობაში, რადგან პრაქტიკულად იქ აღარ იქმნება ახალი სამუშაო ადგილები ძირითადი წარმოების ხარჯზე. სამაგიეროდ მათი დასაქმება უკვე ხდება წვრილი სამრეწველო და სავაჭრო მეწარმეობის განვითარების ხარჯზე. ეს განპირობებულია უშუალოდ პროდუქციის მწარმოებლების დაბალი შემოსავლებით. თუ ქვეყნის ეკონომიკის სხვა სფეროებში დასაქმებულის საშუალო თვიური შემოსავალი შეადგენს 72,3 ლარს, უშუალოდ მიწაზე მომუშავე გლეხისა – 19,7 ლარს, ანუ 3,7-ჯერ ნაკლებს.

სოფლის მეურნეობაში არათანაბარი მოთხოვნილებაა სამუშაო ძალაზე, რაც განპირობებულია დარგში წარმოების და შრომის სეზონურობით. ამიტომ განსხვავებით მუდმივ და სეზონურ დასაქმებულებს, სრული დასაქმებაა მეცხოველეობაში მთელი წლის განმავლობაში, სრულიად არიან დასაქმებულები მექანიზატორებიც. არას რულად არიან გლეხები მემეცენარეობაში ხელით სამუშაოებზე, ვინაიდან სამუშაოები აქ სეზონურ ხასიათს ატარებს. ამ კატეგორიის მუშაკებს მიეკუთვნებიან აგრეთვე პენსიონერები და მოზარდები.

სოფლის მეურნეობაში შრომით უზრუნველყოფა დამოკიდებულია რიგ ფაქტორებზე, რომელთაგან:

– შრომის პირობები (ვინაიდან ჯერ კიდევ ხელით სრულდება

ტექნოლოგიური ოპერაციების 60-80%);

- აგრარულ სექტორში სოციალური სფეროს სუსტი განვითარება;
- სოფლის მეურნეობის შრომითი რესურსების არათანაბარი განაწილება რეგიონებში. მაგალითად მისი სიჭარბე აღინიშნება აჭარაში, მესხეთ-ჯავახეთში, ქვემო ქართლში და სხვ. სინაკლებე აღინიშნება მცხეთა-თიანეთში, შიდა ქართლში, იმერეთში და სხვაგან;

- სასოფლო-სამეურნეო წარმოების დაბალი ეფექტიანობა;
- სოფლის მეურნეობის წარმოების სფეროდან ახალგაზრდობის მნიშვნელოვანი მიგრაცია;

მიუხედავად იმისა, რომ ქვეყნის ხელისუფლება იღვწის რაც შეიძლება გააიოლოს აგრარული შრომა ახალი მატერიალურ-ტექნიკური საშუალებების გამოყენებით იგი მაინც დიდი ხანით განსხვავებული იქნება მატერიალური წარმოების სხვა დარგებში დასაქმებული მუშაკების შრომისაგან, რადგან აქ შრომის სპეციფიკას განსაზღვრავს თვით აგრარული წარმოების სპეციფიკა, რომელიც ზემოთ ავლნიშნეთ. მას ხომ საქმე აქვს ცოცხალ ბიოლოგიურ ორგანიზმების მოვლა-პატრონობასთან. ამიტომ გლახმა, ოჯახურმა მეურნეობამ, ფერმერმა და მსხვილი ფერმების და ფირმების, კომპანიების მენეჯერმა კარგად უნდა იცოდნენ ბიოლოგიურ კანონებს და კანონზომიერებებს, ქონდეთ ამის შესაბამისი გამოცდილება და კვალიფიკაცია;

- სხვადასხვა კლიმატურ პირობებში დახარჯული ერთი და იმავე რაოდენობის შრომამ შეიძლება მკვეთრად განსხვავებული შედეგი მოგვცეს.

შრომის სეზონურობა მის რესურსზე სხვადასხვა მოთხოვნას

უყენებს წარმოებას სხვადასხვა ეტაპებზე.

შრომითი რესურსების დახასიათება შეიძლება მისი სტრუქტურით, ანუ ცალკეულ კატეგორიის მუშების პროცენტული შეფარდებით საწარმოში არსებულ მუშაკთა საერთო რაოდენობასთან, ცნობილია, რომ უშუალოდ საწარმო პროცესებით დაკავებული მუშაკების რაოდენობა საშუალოდ 86-90%-ს შეიძლება შეადგენდეს. შრომითი რესურსების სტრუქტურა იმ ფაქტორებზეა დამოკიდებული, რომლებზეც ზემოთ მივუთითეთ.

შრომითი რესურსების სტრუქტურის დასადგენად უნდა განვსაზღვროთ: საწარმოს სიდიდე და სპეციალიზაცია, კოოპერირების და ინტეგრაციის დონე, ბუნებრივ-კლიმატური პირობები, მუშაკთა საშუალო წლიური რიცხოვნობა, მუშაკთა სტაბილურობის მაჩვენებელი (მუშაკთა გასვლისა და მიღების რიცხვის შეფარდება) პროცენტებში.

აგრობიზნესის საწარმოში წარმოების ეფექტიანობა დიდად არის დამოკიდებული შრომითი რესურსებით რაციონალურ (ოპტიმალურ) უზრუნველყოფაზე, რომელიც იანგარიშება საწარმოში ფაქტობრივად არსებული მუშახელის ფარდობით საწარმოო პროგრამის შესასრულებლად საჭირო მუშახელის რაოდენობასთან.

შრომითი რესურსების გამოყენების ეკონომიკური ეფექტიანობის გაანგარიშება ხშირად წარმოებს ჯერ კიდევ ისეთი მაჩვენებლებით როგორცაა: შრომის მწარმოებლურობა (წარმოებული პროდუქციის პროდუქციის წარმოება დროის ერთეულში); შრომის დანახარჯი 1 ჰა – სავარგულზე 1 სულ პირუტყვზე. ცალკეულ სამუშაო ოპერაციებზე და სხვ.

რამდენად ეფექტიანია შრომის მწარმოებლურობა,

დამოკიდებულია აგრეთვე ისეთ პირობებზე, როგორცაა ნიადაგის ნაყოფიერება, საშუალო წლიური ტემპერატურა, ნალექების საერთო რაოდენობა და განაწილება წლის განმავლობაში და ა.შ. ყველა მათგანი გავლენას ახდენს ფულად-მატერიალურ ხარჯებზე.

შრომითი რესურსების გამოყენების ეფექტიანობის მთავარი არსებითი მაჩვენებლები სასოფლო-სამეურნეო კულტურების მოსავლიანობის დონე და მეცხოველეობაში პირუტყვის პროდუქტიულობაა.

აგრარულ სექტორში შრომითი რესურსების გამოყენება დაკავშირებულია შრომის სეზონურობასთან. ამიტომ აგრარულ საწარმოში მუშახელზე მოთხოვნილება საჭიროა გაიანგარიშება სასოფლო-სამეურნეო სამუშაოთა პერიოდების მიხედვით, ანუ შრომის ყველაზე დაძაბულ პერიოდებში შემდეგი ფორმულით

$$m_{\text{წ}} = s_{\text{წ}} : (g_{\text{წ}} \cdot s_{\text{წ}})$$

სადაც $m_{\text{წ}}$ - მუშახელის რაოდენობაა; $s_{\text{წ}}$ - სამუშაოს მოცულობა (ჰა, ტონა); $g_{\text{წ}}$ - გამომუშავების ნორმა (ჰა, ტონა); $s_{\text{წ}}$ - აგროტექნიკური სამუშაოს ოპტიმალური ხანგრძლივობა დღეებში.

ამ მარტივი ფორმულით აგროსაწარმოში მუშახელის მოთხოვნილება დგინდება თითოეული სასოფლო-სამეურნეო კულტურისა და პირუტყვის სახის მიხედვით, წინასწარ შედგენილი ტექნოლოგიური რუკების მონაცემთა საფუძველზე.

შრომითი რესურსების ეფექტიანობის ძირითად მაჩვენებელს წარმოადგენს მისი მწარმოებლურობა, რომელიც იანგარიშება დროის ერთეულში (საათი, დღე) – წარმოებული პროდუქციის (ფულად ან ნატურალურ გამოსახულებაში) შეფარდებით მის წარმოებაზე

გახარჯული შრომით დანახარჯებს.

ამ მაჩვენებელს პრაქტიკაში ანგარიშობენ აგრეთვე ჰა-სავარგულზე, 1 სულ პირუტყვზე, ცალკეულ სამუშაო ოპერაციის მიხედვით და ა.შ.

ეს მაჩვენებლები საშუალებას იძლევა მივიღოთ სწორი გადაწყვეტილება შრომით დანახარჯებში არსებული ნაკლოვანებების აღმოსაფხვრელად.

ამ ძირითადი მაჩვენებელის გარდა, სასოფლო-სამეურნეო საწარმოში (ფერმაში) სასურველია ვიცოდეთ, რა ფაქტორები მოქმედებენ შრომის ეფექტიანობაზე. ესენია: საწარმოო-ეკონომიკური და ორგანიზაციულ-ეკონომიკური, ტექნიკურ-ეკონომიკური, კლიმატური პირობების წარმოების ორგანიზაციის სრულყოფა, სპეციალიზაციის გაღრმავება, შრომის ნორმირების სრულყოფა, მექანიზაციის დონის ამაღლება, პროგრესული ტექნოლოგიების დანერგვა, ტექნიკური მომსახურების გაუმჯობესება და სხვ.

ბუნებრივ-კლიმატურ ფაქტორებიდან, რომლებიც მოქმედებენ შრომითი რესურსების გამოყენებას ეფექტიანობაზე, აღსანიშნავია: ნიადაგის ნაყოფიერება, საშუალო წლიური ტემპერატურა, ნალექების საერთო რაოდენობა და მისი განაწილება წლის სხვადასხვა დროზე.

აგრარულ სექტორში შრომის გამოყენების განსაზღვრისათვის იყენებენ მთელ რიგ მაჩვენებლებს.

მონაცემები მუშაკთა რაოდენობის შესახებ – დასაქმებულ მუშაკთა რაოდენობა თვის წლის პერიოდების განმავლობაში. მისი უარყოფითი მხარე მდგომარეობს იმაში, რომ ის არ გვიჩვენებს შრომის სეზონურობის ნამდვილ მდგომარეობას, უპირატესობა კი – იგი

უბრალო და გასაგებია.

თვეების მიხედვით წელიწადში გამომუშავებული კაც-საათები ან კაც-დღეები. კაც-საათები სამუშაო დღის განმავლობაში ასახავს შრომის დანახარჯების მერყეობას. იგი საშუალებას გვაძლევს განვსაზღვროთ შრომითი რესურსების აქტიურობა და გამოვავლინოთ გამოუყენებელი რეზერვები.

შრომითი რესურსების გამოყენების დონე განისაზღვრება საანგარიშო პერიოდში ფაქტიურად დახარჯული შრომის შეფარდებით სამუშაო დროის ნორმატიულ (მაქსიმალურად შესაძლებელ) ფონდთან.

$$\text{შ}_{\text{გდ}} = \frac{\text{შ}_{\text{ფდ}}}{\text{ს}_{\text{დნფ}}} \cdot 100,$$

სადაც $\text{შ}_{\text{გდ}}$ – არის შრომითი რესურსების გამოყენების დონე %-ობით;

$\text{შ}_{\text{ფდ}}$ – შრომის ფაქტიური დანახარჯები, კაც-დღე ან კაც-საათი;

$\text{ს}_{\text{დნფ}}$ – სამუშაო დროის ნორმატიული ფონდი, კაც-დღე ან კაც-საათი. სამუშაო დროის ფონდით სასოფლო-სამეურნეო წარმოებაში მიღებულია 270-275 დღე, ან 1890-1925 საათი (270X7,275X7), მათ შორის მამაკაცებისათვის – 280 დღე, ქალებისათვის – 260 დღე.

მეურნეობის წლიურ ნორმატიულ ფონდში შეაქვთ აგრეთვე დრო, რომელიც გამომუშავებულია მოზარდებისა და პენსიონერების მიერ წლის განმავლობაში. და მაინც, სასოფლო-სამეურნეო წარმოებაში შრომის რესურსის გამოყენების ყველაზე არსებით მაჩვენებლად მიგვაჩნია სასოფლო-სამეურნეო კულტურათა მოსავლიანობის და პირუტყვის პროდუქტიულობის მაჩვენებელი, რადგან მათი შემცირება დაბლა სწევს შრომის მწარმოებლურობას და საბოლოო ანგარიშით, ვერ

უზრუნველყოფს გაფართოებული კვლავწარმოების შესაძლებლობას საწარმოში.

სასოფლო-სამეურნეო საწარმოში შრომის გამოყენების ეფექტიანობის გაანგარიშება მჭიდრო კავშირშია შრომის ნორმირებასთან, რომელიც უნდა ემყარებოდეს, ითვალისწინებდეს კონკრეტული საწარმოს იმ პირობებს, რომლებიც ზემოთ ჩამოვთვალეთ.

შრომის ნორმების გაანგარიშებისას, გამოიყენება: სამუშაო დღის შემადგენელი ელემენტების შესწავლა; ანალიზურ-ექსპერიმენტული მეთოდი (მათი დადგენა სამუშაო ადგილზე უშუალო დაკვირვება); ფოტოგრაფიების, ქრონომეტრაჟის და ფოტოქრონომეტრაჟის ხერხები და სხვ.

შრომის ნორმირებასთან ერთად, შრომის ნაყოფიერების ამაღლებას ერთ-ერთ ძირითად ფაქტორს სოფლის მეურნეობაში წარმოადგენს შრომის ანაზღაურების სწორი ორგანიზაცია, რადგან მისი ფუნქციონირების საბოლოო შედეგია.

განასხვავებენ შრომის ანაზღაურების შემდეგ სახეებს: ნომინალური შრომის ანაზღაურება, რომელიც არ ითვალისწინებს ფულის ინფლაციის დონეს, ფასების დინამიკას და სხვ. ითვალისწინებს მხოლოდ შრომის სირთულეს და მუშაკის კვალიფიკაციას; რეალური შრომის ანაზღაურება, რომელიც ითვალისწინებს საქონლისა და მომსახურების რაოდენობას რომელიც შეიძლება შეძენილი იქნას მუშაკის ნომინალური შრომის ანაზღაურებით; მინიმალური შრომის ანაზღაურება, რომელიც დგინდება ქვეყნის საკანონმდებლო ორგანოს მიერ და არ უნდა იყოს ოფიციალურად დამტკიცებულ საარსებო მინიმუმზე ნაკლები.

აგრარულ სექტორის საწარმოებში შრომითი რესურსების რაციონალური გამოყენების გზები. აგრარული სექტორის სასოფლო-სამეურნეო საწარმოებში სამუშაო ძალის გამოყენების დონეზე მრავალი ფაქტორი ახდენს გავლენას: მიწათმოქმედების ინტენსიფიკაცია, სპეციალიზაცია, ნათესი ფართობების სტრუქტურა, მეცხოვე-ლეობის განვითარების და პირუტყვის პროდუქტიულობა, საწარმოო პროცესების მექანიზაციის დონე, შრომის ორგანიზაცია და ანაზღაურება, დამხმარე დარგების განვითარების დონე.

შრომითი რესურსების არასაკმარისად გამოყენების მრავალი მიზეზიდან, პირველ რიგში, როგორც ზემოთ ავლნიშნეთ, შრომის სეზონურობა, ანუ მისი თვეების მიხედვით განაწილებაა. თუ საწარმოს ყველა დარგის წლიურ დანახარჯს მივიღებთ 100%, მაშინ, როგორც კვლევები გვიჩვენებენ, ზამთრის თვეებში იგი შეადგენს 2,3-3,0%-ს, ზაფხულის – 12-13%-ს, მაშინ, როცა შრომის თანაბარი გამოყენებისას პროცენტი 8,33%-ის ტოლია.

განზოგადოებულ მაჩვენებლად ითვლება შრომის წლიური სეზონურობის კოეფიციენტი - საშუალო თვიური აბსოლუტური გადახრების ჯამის შეფარდება შრომის საშუალო წლიურ დანახარჯებთან. ამ მაჩვენებლის შემცირება მოწმობს შრომის მარაგის უფრო სრულ გამოყენებას წლის განმავლობაში.

სასოფლო-სამეურნეო საწარმოებში შრომითი რესურსების გამოყენების დონის ამაღლების ძირითად გზებად ითვლება წარმოების ინტენსიფიკაცია და სამუშაო ძალის გამოყენების სეზონურობის შერბილება.

ინტენსიფიკაციის გზებიდან, ერთ-ერთი, რომელიც საშუალებას

იძლევა გავაუმჯობესოთ შრომითი რესურსების გამოყენება, არის საწარმოო პროცესების კომპლექსური მექანიზაცია და ავტომატიზაცია.

სამუშაო ძალის უფრო სრული და თანაბარი გამოყენება შესაძლებელია წარმოების სწორი სპეციალიზაციით, დარგებისა და კულტურების რაციონალური შეთანაწყობით (შეხამებით), პირველ რიგში, მემცენარეობასა და მეცხოველეობას შორის.

როგორც ჩვენს მიერ ჩატარებულმა კვლევამ გვიჩვენა, საანალიზოდ აღებულ სამივე ფერმერულ მეურნეობაში ასეთი შეთანაწყობა მეცხოველეობასა და მემცენარეობას შორის დადებითად მოქმედებს მათ საშედეგო მაჩვენებლებზე და სამივე ფერმა მომგებიანად ამთავრებს თავის საქმიანობას ბოლო სამი წლის განმავლობაში, დარგებისა და კულტურების სწორი შეხამების შედეგად, საანალიზო ფერმებში დასაქმების პერიოდი შესამჩნევად გაგრძელებულია.

მაგალითად, 2 ფერმერულ მეურნეობაში, რომელიც ჩამოყალიბებულია 2006 წელს ინდ მეწარმეების ჯანუკი მახარაშვილისა და ბესო ქუთათელაძის მიერ, ისეთ ძირითად ერთწლიან კულტურებთან ერთად, როგორცაა მემარცვლეობა (საშემოდგომო ხორბალი, საშემოდგომო ქერი და სიმინდი), შეთანაწყობილია მეცხოველეობის ორ დარგთან: მესაქონლეობასა და მეღორეობასთან. უნდუზაი დენიტა მალიევის ფერმა მეკართოფილეობას მისდევს, ხოლო ჯონდო მახარაშვილის ფერმა - მევენახეობასაც.

სოფლად მუშახელის დამაგრებას ხელი უნდა შეუწყოს აგრეთვე მცირე მეწარმეობის დანერგვამ, წარმოებაში უფრო პროგრესული ტექნოლოგიების და შრომის ახალი ფორმების დანერგვამ, საწარმოო

პროცესების მექანიზაციის დონის ამაღლებამ, რაც სასოფლო-სამეურნეო შრომას აქცევს ინდუსტრიული შრომის ნაირსახეობად.

სოფლის მეურნეობაში მომხდარმა სოციალურმა გარდაქმნებმა და ტექნიკურმა პროგრესმა, შეამცირა სასოფლო-სამეურნეო წარმოებაში დასაქმებულ მუშაკთა რაოდენობა, მაგრამ წავაწყდით მეორე უკიდურესობას. გამოთავისუფლებულებმა დაიწყეს გადადენა ეროვნული მეურნეობების სხვა დარგებში და დღეისათვის, სოფლად მამაკცათა ყველაზე აქტიური ნაწილი (20-დან 40 წლამდე) შეადგენს მხოლოდ 5,1%-ს. ამიტომ გვაკლია მეცხოველეობის ფერმებში ოპერატორები, მანქანური წველის ხელოსნები, ავტომატური ხაზების ამწყობები და სხვა, უაღრესად საჭირო პროცესის მუშაკები.

შრომის ნაყოფიერების ამაღლება სოფლის მეურნეობაში მიიღწევა პროდუქციის წარმოების ტემპების ზრდით, მისი წარმოებისათვის შრომის უმცირეს დანახარჯებთან შეხამებით.

დარგში შრომის ნაყოფიერების ზრდაზე გავლენას ახდენს სხვადასხვა ფაქტორთა ფართო წრე. ისინი იყოფნ ბუნებრივ და ეკონომიკურ ფაქტორებად. ბუნებრივ ფაქტორებს მიაკუთვნებენ ბუნებრივ-კლიმატურ პირობებს, სავარგულთა ნაყოფიერებას და ა.შ.

ეკონომიკური ფაქტორები იყოფა ორ ჯგუფად: მატერიალურ-ტექნიკური, რომელიც დამოკიდებულია საწარმოო საშუალებების დონესა და განვითარებაზე და მათ გამოყენებაზე; სოციალურ-ეკონომიკური დაკავშირებულია სამუშაო ძალის ხარისხზე, მუშაკთა კვალიფიკაციის დონეზე, საწარმოო ურთიერთობათა სისტემაზე, სამეურნეო ანგარიშზე და სხვ.

მატერიალურ-ტექნიკური ფაქტორები განისაზღვრება მეცნიერულ-

ტექნიკური პროგრესით, სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ინტენსიფიკაციით, წარმოების ტექნოლოგიის სრულყოფით, წარმოების და შრომის ორგანიზაციის სრულყოფით.

სოფლად წარმოების მოცულობის გადიდება მუშაკთა რიცხვის შემცირებასთან ერთად, ერთ-ერთი რეზერვია სოფლის მეურნეობებში დასაქმებულთა მატერიალური სტიმულირება სახელმწიფოს მიერ.

შრომის ნაყოფიერების ზრდისათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს მიწის რაციონალურ გამოყენებას, კულტურათა მოსავლიანობის ამაღლებას, რის მიღწევაც შესაძლებელია ქიმიზაციით, მელიორაციით, მეცნიერების მიღწევების და მოწინავე ახალი ტექნოლოგიების დანერგვით.

ცალკე მსჯელობის საგნად ჩავთვალებთ გამოვთქვით ჩვენი შეხედულებები შრომით პროცესზე იმ ფერმერულ მეურნეობებში, სადაც გამოყენებულია დაქირავებული შრომა სანარდო ანაზღაურების ბაზაზე. ამ სფეროში პრობლემურად მიგვაჩნია:

- შრომის მოტივაცია წარმოებასთან მიმართებაში;
- შრომის მწარმოებლურობის განსაზღვრის საკითხი;
- შრომაზე ანგარიშსწორებასთან სამართლებრივი მოთხოვნების დაცვა.

საზოგადოების ისტორიულმა პრაქტიკამ, განსაკუთრებით, სოფლის მეურნეობაში, დაამტკიცა, რომ შრომა ნაყოფიერია მაშინ, როცა ის პროდუქციასთან მჭიდრო კავშირშია და დაინტერესებულია საბოლოო შედეგით. ამჟამად სოფლის მეურნეობაში ანაზღაურებას ექვემდებარება მხოლოდ ტექნოლოგიურ პროცესთან დაკავშირებული ზოგიერთ ოპერაცია, რომელიც შეიძლება შეასრულოს სულ სვადასხვა

პირმა. ასეთი მიდგომა ვერ უზრუნველყოფს დარგში მაღალ შრომის მწარმოებლურობას, რაც ფარულად მოქმედებს მოსავლის სიდიდეზე. უნარიანი ფერმერი საოპერაციო სამუშაოების შესრულების ოპერაციების გარიგებასთან ერთად, წინასწარი გათვლების საფუ-ველზე, კარგი მოვლის პირობებში, ნამეტი პროდუქციიდან გაითვალისწინებს პრემიალური ანაზღაურების დონესაც.

შრომის მწარმოებლურობის საკითხთან დაკავშირებით, უნდა ავლნიშნოთ, რომ ესოდენ მნიშვნელოვანი ნატურალური მაჩვენებლები, როგორცაა პროდუქციაზე დახარჯული დრო და დროში წარმოებული პროდუქცია, პრაქტიკიდან ამოვარდა. ჩვენი აზრით, შრომის რაო-ენობრივი მახასიათებლები უნდა გავთვალოთ პროდუქციის დანახარჯებში შრომითი დანახარჯის წილი, ანუ თანაფარდობა ცოცხალ და განივთებულ დანახარჯებს შორის ღირებულებით საზომში.

შრომაზე ანგარიშსწორებასთან სამართლებრივი კუთხით უნდა ავლნიშნოთ რომ ფერმერულ მეურნეობებში არაა დაცული.

□ შრომის პირობები – არა გაფორმებული დასაქმებაზე ხელშეკრულება და სამეწარმეო ტრამვაზე დამქირავებლის მოვალეობები.

□ არ ფიქსირდება შრომის დარიცხვა, მასზე ანგარიშსწორება და აქედან გამომდინარე, შრომა ფარულ ხასიათს ატარებს, ამით კი ირღვევა საბიუჯეტო ვალდებულებების შესრულება დაქირავებულე-ბიდან მიღებული შემოსავლების დაუბეგრაობის გამო.

ამ და სხვა საკითხების სამართლებრივი გადაწყვეტის კუთხით, საჭიროა შესაბამისი ნორმატიული დოკუმენტის მიღება და ფერმერულ მეურნეობებში აღრიცხვის სრულყოფა.

2.3.3. საწარმოო პოტენციალის გამოყენება

ადამიანის საკვებ პროდუქტებად გამოყენებული მცენარეები და მათი ნაყოფი, ცხოველები და მათი პროდუქცია ბიოლოგიურ აქტივებს მიეკუთვნება. მათი პროდუქტიულობის დონე ამოუწურავი არ არის, მაგრამ არსებობს ზღვარი, რომლის შემდეგაც მცენარეთა მოსავლიანობისა და ცხოველთა პროდუქტიულობის ზრდა შეუძლებელი ხდება. ამ ზღვრამდე მიახლოება წარმოების ინტენსივობის დონეზე, ბუნებრივ ფაქტორებზე და, რაც მთავარია, ადამიანის მიერ წარმოების ტექნოლოგიების შექმნაზეა დამოკიდებული.

სწორედ კულტურათა მოსავლიანობის ამაღლებასა და ცხოველთა პროდუქტიულობის გადიდებაშია ის პოტენციური შესაძლებლობები, რომელთა მიღწევაზეც გვაქვს აქ საუბარი.

ამ კუთხით პერსპექტივის განსაზღვრის მიზნით, შვეიცარიის ქვემო ქართლის რეგიონის არსებული მდგომარეობა. შესწავლის შედეგად დავადგინეთ საწარმოო პოტენციალი.

ხორბლის ნათესი ფართობები 2009 წლისათვის სულ იყო 57,5 ათასი ჰა, მ.შ. ქვემო ქართლში - 5,9 ათასი ჰა, წარმოებულია 8,7 ათასი ტონა, საშუალო მოსავლიანობამ შეადგინა 1,6 ტ/ჰა-ზე, სიმინდის ნათესი ფართობი 2009 წელს სულ იყო 130,1 ათასი ჰა, მ.შ. ქვემო ქართლში - 5,7 ათასი ჰა, წარმოებულია სიმინდი 14,6 ათასი ტონა, საშუალო მოსავლიანობა იყო 2,9 ტ/ჰა-ზე. კარტოფილის ფართობი 2009 წელს სულ იყო 18 ათასი ჰა, მ.შ. ქვემო ქართლში იყო 4,5 ათასი ჰა, წარმოებამ შეადგინა 35,3 ათასი ტონა, საშუალო მოსავლიანობა - 7,8

ტ/ჰა-ზე. ბოსტნეულის ფართობი 2009 წელს სულ იყო 23,7 ათასი ჰა, მ.შ. ქვემო ქართლში - 4,4 ათასი ჰა, წარმოებულია 170,3 ათასი ტონა, მ.შ. ქვემო ქართლში - 66,8 ათასი ტონა, ანუ ყველაზე მეტი სხვა რეგიონებთან შედარებით. მოსავლიანობაც, საშუალოდ თუ იყო 6,8 ტონა, ქვემო ქართლში იგი ტოლი იყო 9,4 ტონისა.

ხილის წარმოება ქვემო ქართლის რეგიონში არ არის მაღალი. სულ ქვეყანაში 2009 წლისთვის წარმოებულია 181,2 ათასი ტონა, მ.შ. ქვემო ქართლში მხოლოდ 7,1 ათასი ტონა. ძირითად მწარმებლად კვლავ რჩებიან: შიდა ქართლის, სამეგრელოს, კახეთის, სამცხ-ჯავახეთის რეგიონები (66,8 ათასი ტონა, 25,9 ათასი, 20,1 ათასი და 19,1 ათასი შესაბამისად).

მეცხოველეობა

ცხრილი 2.3.1.

პირუტყვისა და ფრინველის სულადობა და ფუტკრის ოჯახების რაოდენობა ყველა კატეგორიის მეურნეობებში (ათასი სული)
2009 წლის ბოლოსათვის

	სულ	ოჯახური მეურნეობების წილი %-ში
მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვი	1014,7	99,3
მ.შ. ფური და ფურკამეჩი	537,6	99,6
ღორი	135,2	100,0
ცხვარი და თხა	673,8	94,9
მ.შ. ცხვარი	602,3	-
ფრინველი ათასი ფრთა	6674,8	79,3
ფუტკრის ოჯახი, ათასი სკა	256,5	99,7

*საქართველოს სოფლის მეურნეობა. 2009. სტატისტიკის დეპარტამენტი

საანალიზო ქვემო ქართლის რეგიონში ყველა სახის ფრინველის რაოდენობა 2009 წლის ბოლოსათვის შეადგენდა 1644,9 ათას ფრთას. შემდეგ მოდის სამეგრელო-ზემო სვანეთი – 1207,8; იმერეთი – 1186,3; კახეთი – 1088,5. ფუტკრის ოჯახები ყველაზე მეტია სამეგრელო-ზემო სვანეთში – 70,2 ათასი სკა, კახეთის რეგიონში – 52,9 და იმერეთში – 27,6. საანალიზო ქვემო ქართლის რეგიონში სულ – 15,6 ათასი სკა ირიცხებდა 2009 წლისათვის.

ცხრილი 2.3.2.

პირუტყვისა სულადობა ყველა კატეგორიის მეურნეობებში
(წლის ბოლოს ათასი სული)

წლები	მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვი	მ.შ. ფური და კამეჩი	ღორი	ცხვარი და თხა
1940	1607,0	575,0	615,6	2193,6
1960	1486,0	584,8	584,8	2084,2
1980	1564,0	621,3	943,1	2043,8
2000	1177,4	646,3	473,4	627,6
2009	1014,7	537,6	135,2	673,8

ცხრილი 2.3.3.

მეცხოველეობის პროდუქციის წარმოება ყველა კატეგორიის მეურნეობებში 1940-2009 წლები

წლები	ხორცი (დაკლული წონა)	რძე (ათასი ტონა)	კვერცხი (მლნ ცალი)	მატყლი (ათასი ტონა)
1940	75,0	357,8	251,1	356
1960	90,4	487,1	221,3	4,1
1980	143,1	642,2	654,9	6,3
2000	107,9	618,9	361,4	1,9
2009	54,3	551,4	430,6	1,8

2009 წელს, სოფლის მეურნეობის ყველა კატეგორიის მეურნეობებში წარმოებულია პირუტყვის ხორცი – 29,2 ათასი ტონა; ღორის – 8,2; ცხვრისა და თხის – 4,1 ათასი ტონა; ფრინველის – 12,4; რძე – 551,4, კვერცხი – 430,6 მლნ ცალი; მატყლი – 1,8 ათასი ტონა; თაფლი – 2,5 ტონა.

ოჯახური მეურნეობებისა და სასოფლო-სამეურნეო საწარმოების წილები მეცხოველეობის პროდუქციის წარმოებაში (პროცენტობით) ასეთ სურათს იძლევა: (გარდა კვერცხისა, რომელიც შეადგენს მხოლოდ 43,6%-ს). დანარჩენი პროდუქტების 98-99 პროცენტი სხვა სასოფლო სამეურნეო საწარმოებში

2009 წელს საანალიზო ქვემო ქართლის რეგიონში ხორცი წარმოებულ იქნა 10,4 ათასი ტონა. მას უსწრებს მხოლოდ იმერეთი (12,7 ათასი ტონა). მათ შორის მხოლოდ მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვის ხორცი - 29,2 ათასი ტონა, ღორის, ცხვრის და ფრინველის ხორცის წარმოება ამ რეგიონში ძალზე უმნიშვნელოა და მათზე აქ არ შევჩერდებით.

2009 წელს საქართველოში წარმოებულ იქნა 544,8 ათასი ტონა რძე. აქედან ქვემო ქართლის რეგიონის წილად მოდიოდა მხოლოდ 78,7 ათასი ტონა. მას მხოლოდ იმერეთი უსწრებს (112 ათასი ტონა). დანარჩენ რეგიონებში ქვემო ქართლის მაჩვენებელზე დაბალია.

კვერცხის წარმოება 2009 წელს საქართველოში 430,6 მლნ ცალის ტოლი იყო, მათ შორის ქვემო ქართლზე 226 მლნ მოდიოდა.

ფურის საშუალო წველადობა საქართველოში 2009 წელს 1263 კგ იყო. საანალიზო რეგიონში 1177 კგ. ყველაზე მაღალი წველადობის

დონე სამცხე-ჯავახეთის რეგიონზე მოდის (1639 კგ), შემდეგ – იმერეთი (1379 კგ) და შიდა ქართლი (1505 კგ).

დანართში ვიძლევიტ შესაბამის სტატისტიკურ მასალას ცხრილების სახით.

თავი 3. ფერმერულ მეურნეობათა განვითარების პერსპექტივები, წარმოების ოპტიმიზაცია და ეკონომიკური ეფექტიანობის ამაღლების გზები რესურსული პოტენციალის რაციონალური გამოყენების პირობებში

3.1.ფერმერული მეურნეობების განვითარების პერსპექტივები

სოფლად წარმოებით ურთიერთობათა სრულყოფისათვის, განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ფერმერული მეურნეობების განვითარებას. მათი შექმნა ხელს უწყობს დამოუკიდებელ საქონელ-წარმეულთა ზრდის გზით თვითუზრუნველყოფადი ეკონომიკური სტრუქტურის ჩამოყალიბებას, ანუ საბაზრო ურთიერთობებზე გადასვას. ფერმერული მეურნეობების გარეშე, შეუძლებელია საბაზრო ეკონომიკის პირობებში აგრარული სექტორის დაბალანსებული განვითარება.

ჩვენი აზრით, უფრო მნიშვნელოვანია იმის დადგენა, თუ რამდენად ეფექტურია სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ორგანიზაციის მოქმედი ფორმა, რომელ რეგიონშია წარმატებული, როგორ და რა საშუალებით იქნა მიღწეული უკეთესი შედეგები. ფერმერულ მეურნეობათა ფუნქციონირების ეფექტიანობის განსაზღვრის ძირითად კრიტერიუმად მიგვაჩნია სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის წარმოების მოცულობის, მეურნეობის შემოსავლის ზრდა და ხარისხის გაუმჯობესება.

დღეს, როცა აგრარულ სექტორში ფერმერული მეურნეობების ფუნქციონირების შესახებ ოფიციალური ინფორმაცია არასრულყოფილია, ძნელია საფუძვლიანი დასკვნების გაკეთება და ფაქტების ფართოდ განზოგადება. ამიტომ ჩვენ, ფერმერთა საქმიანობის უკეთ გაცნობის, არსებული პრობლემების შესწავლის და მათი მხრიდან

სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ამ ფორმისადმი დამოკიდებულების გასარკვევად, კვლევის პერიოდში ჩავატარეთ 3 ფერმის ფერმერთა გამოკვლევა. მათ საკუთრებაში აქვთ 0,28-0,41 ჰა სახნავი მიწა და მასთან ერთად, იჯარით აქვ აღებული სახნავი მიწები (5-20 ჰა-მდე). გაირკვა, რომ მთავარი პრობლემაა წარმოებული პროდუქციის რეალიზაცია და იმ საშუალებათა მიუწვდომლობა, რომელიც საჭიროა მათი მეურნეობისათვის.

ასევე, გამოიკვეთა უმნიშვნელოვანესი პრობლემა - ფერმერთა კვალიფიკაციის საკითხი. გაირკვა, რომ ფერმერთა უმრავლესო ას არ გააჩნია საბაზრო პრინციპით მუშაობისათვის სათანადო ცოდნა და გამოცდილება. არ ხდება მათი სწავლება და კვალიფიკაციის ამაღლება. ფერმერები არ იცნობენ საზღვარგარეთი ქვეყნების გამოცდილებას. არ იცნობენ და ვერ ერკვევიან უახლეს ტექნოლოგიებში, ნაკლები წარმოდგენა აქვთ მარკეტინგის, მეურნეობის მმართველობით და ორგანიზაციულ საკითხებზე. სოფლებში დიდია კვალიფიციური აგრონომების, ვეტეჩიმების, ზოოტექნიკოსების, ინჟინერ-მექანიზატორების და სხვა სპეციალობის კადრებზე მოთხოვნილება. ფერმერული მეურნეობის, როგორც მეურნეობრიობის ერთ-ერთი ფორმის პერსპექტიულობაზე ისიც მიუთითებს, რომ მისი განვითარება, უპირველესად, მიზნად ისახავს მიგრაციული პროცესების შეჩერებას და მოსახლეობის სოფლად დამაგრებას.

სამწუხაროდ, ფერმერული მეურნეობების ფორმირების პროცესი ისე დაიწყო, რომ სათანადოდ არ იყო დამუშავებული ის მექანიზმი, რომელიც უმტკივნეულოდ გადაწყვეტდა სოციალურ, ორგანიზაციულ, სტრუქტურულ და მმართველობით საკითხებს. ქვეყანაში 1990-200

წლებში ფერმერული მეურნეობების ფორმირების პროცესი ფაქტიურად თვითდინებით წარიმართა.

კვლევამ გვიჩვენა, რომ ფერმერული მეურნეობების განვითარებისა და შემდგომში ეფექტიანი ფუნქციონირების მიზნით, საჭიროა შემდეგი ღონისძიებების გატარება:

ფერმერული მეურნეობის ფუნქციონირების საკვანძო პრობლემას წარმოადგენს მიწაზე საკუთრების, მიწათმფლობელობისა და მიწათსარგებლობის საკითხის მოწესრიგება, მიწაზე გადასახადის ოპტიმალური ზღვარის დადგენის სწორი კრიტერიუმის მოძებნა. ასეთ კრიტერიუმად ერთმნიშვნელოვნად მიღებულია მიწის კადასტრი, რომელიც უნდა დამუშავდეს მაღალმეცნიურულ დონეზე საყოველთაოდ მიღებული და აპრობირებული მეთოდის საფუძველზე და მიწის შეფასება უნდა მოხდეს დიფერენცირებულად, სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების ცალკეული კატეგორიების მიხედვით, რაც გამორიცხავს სუბიექტურობას და თავიდან აგვაცილებს ბევრ გაუგებრობას.

ფერმერული მეურნეობების შექმნის საფუძველს წარმოადგენს, როგორც ტერიტორიული, ისე დარგობრივი პრინციპი. პერსპექტივაში შესაძლებელია მისი შემდეგი მრავალსაფეხურიანი ორგანიზაციული სტრუქტურის სახით ჩამოყალიბება: ფერმერული მეურნეობების ეროვნული დარგობრივი გაერთიანებები, რეგიონული გაერთიანებები, ადგილობრივი გაერთიანებები. არ გამოვრიცხავთ სხვა, ალტერნატიულ ვარიანტებს ფერმერულ მეურნეობათა კავშირების, სამეურნეო ასოციაციებისა და სხვა სახით.

ფერმერულ მეურნეობათა მომსახურების რეგიონის

თავისებურებების გათვალისწინებით ჩამოყალიბებული რეგიონული გაერთიანებები ზოგადი სახით, შეიძლება წარმოვიდგინოთ, როგორც ადგილობრივ გაერთიანებათა ერთობლიობა, კომპლექსი, რომელშიც ქვეყნის საკუთარი კაპიტალი უნდა სჭარბობდეს საინფორმაციო, სარემონტო სამსახურების უზრუნველოფაში, სატრანსპორტო მომსახურებაში და ა.შ., ხოლო უცხოელი პარტნიორების კაპიტალი - სპეციალსტა მომზადებასა და კვალიფიკაციის ამაღლებაში, ახალი ტექნიკისა და ტექნოლოგიების შემუშავებასა და სრულყოფაში. მისი სტრუქტურული ელემენტები შეიძლება იყოს რეგიონული ბანკები, სოციალური ინფრასტრუქტურის ობიექტები, სადაზღვევო ფირმები და სხვა. სამუშაოების დაჩქარების მიზნით, ფართოდ უნდა გამოვიყენოთ ლიზინგი. თანამედროვე, ძვირადღირებული მოწყობილობების, წარმოების საშუალებების, ელექტრონული ტექნიკის ლიზინგირება უნდა მოახდინონ უცხოელმა პარტნიორებმა. მიზანშეწონილად მიგვაჩნია ზემოაღნიშნულ გაერთიანებაში შეიქმნას რგოლი, რომელიც იმუშავებს ინტელექტუალური პროდუქციის რეალიზაციაზე.

ფერმერული მეურნეობების ჩამოყალიბებისას, ძალზე მწვავედ დგება სოციალურ-ეკონომიკური ინფორმაციის მოპოვებისა და შესაბამისად, აღრიცხვის ორგანიზაციის პრობლემა. ამ მიმართულებით, საჭიროა მუშაობის გაგრძელება.

რამდენადაც ფერმერული მეურნეობა ფლობს წარმოების საკუთარ საშუალებებს, მატერიალურ ფასეულობებს, შრომის საგნებს, ამდენად მათ აუცილებელია იცოდნენ რა საშუალებები გააჩნიათ, მათი ღირებულება, რა რაოდენობის პროდუქცია აწარმოონ, რამდენად გაიყიდა, რა შემოსავალი მიიღო, რა სახის დანახარჯები გაწია,

როგორია მისი წარმოების საბოლოო შედეგი. ამისათვის კი, მიზანშეწონილია მას ჰქონდეს საკუთარი ბუღალტრული აღრიცხვა. ბალანსის ნაცვლად, მათ უნდა შეადგინონ დეკლარაცია, რომელიც აღრიცხვის უფრო მარტივი ფორმაა. ამასთან, იგი სრულიად საკმარისია ამ კატეგორიის მეურნეობების სახელმწიფო სამსახურებთან ურთიერთობისათვის და რაც მთავარია, მის შედგენას თავისუფლად შეძლებენ სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის უშუალო მწარმოებლები. დეკლარაციის მაჩვენებლები შეიძლება იყოს: წარმოებული პროდუქციის მოცულობა, პროდუქციის წარმოებაზე გაწეული დანახარჯები, მისი რეალიზაციიდან მიღებული ამონაგები, მოგება და სხვა.

ფერმერული მეურნეობების მფლობელებმა ან მასში მომუშავეებმა, სასურველია ფლობდნენ პერსონალურ კომპიუტერის პირობები. ასეთ შემთხვევაში, მათ შეეძლებათ მოკლე დროში გაატარონ სამეურნეო ოპერაცია და მიიღონ ნებისმიერი თარიღის ჩანაწერი ყველა რეგისტრის მიხედვით. ზემოაღნიშნულის განსახორციელებლად, დროულად უნდა ამუშავდეს შესაბამისი პროგრამები. მათ დახმარება უნდა გაუწიონ ადგილზე შექმნილმა შესაბამისმა მომსახურე კოოპერატივებმა.

ეს საჭიროა იმისათვის, რომ სახელმწიფოს წარმოებული პროდუქციის შესახებ ჰქონდეს ობიექტური, სრულყოფილი ინფორმაცია (სათანადო აღრიცხვა-ანგარიშგების გარეშე კი ამის მოგვარება შეუძლებელია. სწორედ იგი დაედება საფუძვლად სოფლის მეურნეობის პროდუქციის (ნედლეულის) იმპორტისა და საბოლოოდ, დარგის განვითარების რეალური გეგმა-პროგრამების შედგენა-განსაზღვრისას).

განზოგადების გზით ფერმერული მეურნეობების აღრიცხვის

მასალებს დაემატება მთელი რიგი სპეციალური გამოკვლევებიც, რაც, საბოლოო ჯამში, შესაძლებლობას მოგვცემს წარმოდგენა ვიქონიოთ ფერმერულ მეურნეო ათა მთელ რიგ პარამეტრებზე. ეს ინფორმაცია საშუალებას მისცემს სახელმწიფოს ჯანსაღი ეკონომიკური მეთოდებით მართოს ეს პროცესი მთელი საზოგადოების საკეთილდღეოდ.

ამდენად, მიზანშეწონილია ფერმერული მეურნეობებისათვის სტატისტიკური ანგარიშგების სავალდებულო ფორმების ნუსხის დადგენა, მათი მაჩვენებლების დახვეწა-განმარტება.

საბოლოო ჯამში, საქართველოში ფერმერულ მეურნეობათა ფუნქციონირებისათვის საჭიროა ამ პროცესს შევუქმნათ მყარი საკანონმდებლო საფუძველი. ამ მიზნით, უპირველეს ყოვლისა, საჭიროა ფართოდ გაიშალოს მეცნიერული გამოკვლევები ფერმერული მეურნეობების ეკონომიკისა და სამართლებრივი პრობლემების გადასაჭრელად.

ვფიქრობთ, საქართველოს პარლამენტმა საქართველს ბუნებრივ-ეკონომიკური და სხვა თავისებურებების გათვალისწინებით, აუცილებლად უნდა მიიღოს კანონი ფერმერულ მეურნეობათა შესახებ.

ფერმერულ მეურნეობათა განვითარების საქმეში არსებით ნაკლოვანებად გვესახება სწორედ სათანადო თეორიული საფუძვლების უქონლობა. ამ პრობლემის წარმატებით გადაჭრისათვის, საჭიროა ახალი სამეცნიერო მეთოდების, პრაქტიკული რეკომენდაციების მრავალვარიანტიანი პროექტების, მათი პერსპექტიული განვითარების მოდელების შემუშავება, ამა თუ იმ რეგიონის ბუნებრივ-ეკონომიკური და ეკოლოგიური სრულყოფის გათვალისწინებით. თითოეული ასეთი პროექტი უნდა შეიცავდეს არა მარტო სამართლებრივ და

ორგანიზაციულ ასპექტებს, არამედ მისი შემდგომი განვითარების კონკრეტულ ოპტიმალურ საწარმოო პროგრამას. მისი ეფექტიანი ფუნქციონირება დიდადაა დამოკიდებული წარმოების სპეციალიზაციის და მეურნეობის ოპტიმალური სიდიდის სწორად განსაზღვრაზე, რაციონალური დარგობრივ-საწარმოო სტრუქტურის ძირითადი და დახმარე დარგების შეთანაწყობის და ოპტიმიზაციის დადგენაზე, ძირითადი სახის რესურსებზე მოთხოვნების, წარმოების ტექნოლოგიისა და მოცულობის შესაბამისობაში მოყვანაზე.

სადღეისო ამოცანად დავისახეთ ფერმერული მეურნეობების ისეთი ოპტიმალური მოდელის შემუშავება, რომელიც სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის უშუალო მწარმოებელს საშუალებას მისცემს შეზღუდული რესურსების და ბაზრის კონიუნქტურით განპირობებული პროდუქციის ცვალებადი სარეალიზაციო ფასის პირობებში, აწარმოოს იმ ნომენკლატურისა და მოცულობის სასაქონლო პროდუქცია ისეთი თანაფარდობით, რომლის რეალიზაციაც უზრუნველყოფს მაქსიმალური მოგე ის მიღე ას. სწორედ მაქსიმალური მოგების მაჩვენებელი იქნება დასახული მიზნის ოპტიმალურობის კრიტერიუმი.

საბაზრო ურთიერთობებზე გადასვლის რთული პროცესის ფონზე, ფერმერული მეურნეობის პერსპექტიულობა საქართველოში დიდადაა დამოკიდებული სახელმწიფოს მხრიდან აგრარული პროტექციონისტული პოლიტიკის გატარებაზე. სახელმწიფოს მხრიდან ფერმერული მეურნეობებისადმი ფინანსური მხარდაჭერის ერთ-ერთ მისაღებ ფორმად მიგვაჩნია შეღავათიანი კრედიტების აღებაში ხელშეწყობა, შეღავათები ფინანსური დაბეგვრის განსაზღვრისას და სხვა. სახელმწიფოს მხრივ მატერიალური, ფინანსური მხარდაჭერის

ერთ-ერთ პროფესიულ ფორმად უნდა ჩაითვალოს სახელმწიფოს მიზნობრივი პროგრამების შედგენა.

ქვეყნის აგრარული სექტორს ეკონომიკის სტაბილიზაციის მნიშვნელოვან ფაქტორად გვესახება საბირჟო საქმიანობის ისეთი პროგრესული ფორმა, როგორცაა ფიუჩერსული კონტრაქტების (სტანდარტული შეთანხმების საფუძველზე განსაზღვრული საქონლის, განსაზღვრული ადგილის, განსაზღვრულ ვადებში მიწოდების შესახებ) გამოყენება.

სახელმწიფოსა და ფერმერულ მეურნეობებს შორის ურთიერთობა უნდა ემყარებოდეს ნამდვილ კონტრაქტაციის ორმხრივ ხელსაყრელ სისტემას, როცა სახელმწიფო გვევლინება არა მბრძანებლად, არამედ თანასწორუფლებიან პარტნიორად, როცა ადგილი აქვს ურთიერთვალდებულებებს.

რაც შეეხება ფერმერული მეურნეობების უპირატეს განვითარებას, მიგვაჩნია, რომ მათი გავრცელების არეალი უნდა იყოს არა მხოლოდ დაბლობ და საგარეუბნო ზონის ტერიტორია, არამედ მაღალმთიანი რეგიონები, მით უფრო, რომ როცა სასოფლო-სამეურნეო საწარმოების არსებული ორგანიზაციული ფორმების დაშლისა და ნგრევის ფონზე, მათი განვითარება საქართველოს აგრარული სექტორის კრიზისიდან გამოყვანის, მისი სოციალურ-ეკონომიკური პოტენციალის განმტკიცების, სასურსათო პროდუქციის სიუხვის შექმნის ამოცანათა გადაწყვეტის უკვე სასიცოცხლოდ აუცილებელ, მნიშვნელოვან პირობად იქცა.

კვლევამ გვიჩვენა, რომ ფერმერული მეურნეობების შემდგომი განვითარების და ეფექტიანი ფუნქციონირების მიზნით, აუცილებელია შემდეგი ღონისძიებების გატარება:

- უპირველეს ყოვლისა, უნდა დასრულდეს საკუთრებაში გადაცემული მიწების ზუსტი აღრიცხვა და სათანადო დამადასტურებელი დოკუმენტების (პასპორტის) გაცემა. ამასთან, საკვანძო პრობლემას წარმოადგენს მიწაზე გადასახადის კრიტერიუმის სწორად განსაზღვრა. ეს უკანასკნელი უნდა დამუშავდეს მაღალ მეცნიერულ დონეზე საყოველთაოდ მიღებული და აპრობირებული მეთოდის საფუძველზე. რაც მთავარია, მიწის შეფასებაც უნდა მოხდეს დიფერენცირებულად, მისი ცალკეული კონტურების მიხედვით. ჩვენი აზრით, ამ გადასახადში აკუმულირებული უნდა იყოს ყველა სხვა გადასახადი და გლებმა უნდა გადაიხადოს მხოლოდ ეს ერთი გადასახადი. გარდა ამისა, საჭიროა მკაცრი კონტროლი დაწესდეს მიწაზე გადასახადის დადგენილი ტარიფების ზუსტ დაცვაზე, რადგან ზოგიერთ რაიონში მიწის გადასახადი არ არის დიფერენცირებული, ყველგან დაწესებულია რაიონის საშუალო მაჩვენებელი და ყურადღება არ ექცევა ნიადაგის ნაყოფიერებას. ამასთან, არის ფაქტები, როცა იჯარით აღებულ ფართობებზე ფაქტიურად ახდევინებენ დაწესებული ტარიფის ნახევარს, ხოლო კერძო საკუთრებაში გადაცემულზე კი, სრული ტარიფის მიხედვით.

- ფერმერული მეურნეობის ეფექტიანი ფუნქციონირებისათვის, აუცილებელი პირობაა მათი წარმოების საშუალებებით მომარაგება, საწარმოო-ტექნიკური მომსახურება და წარმოებული პროდუქციის რეალიზაცია. როგორც მსოფლიო გამოცდილება ცხადყოფს, ამ სამი სფეროს გარეშე ინდივიდუალური, ფერმერული მეურნეობა, თუნდაც მიწის კერძო საკუთრებაზე დამყარებული, ვერ განვითარდება. ამ პირობების მოუგვარებლობის გამო, ფერმერულმა მეურნეობებმა

შესაძლოა ფუნქციონირება შეწყვიტონ.

წამყვან აგრარულ ქვეყნებში ფართოდაა გავრცელებული ფერმერულ მეურნეობათა ჯგუფური კავშირები მომსახურე და მომმარაგებელ კოოპერატივებთან. ჩვენში ეს ფუნქციები შეიძლება წარმატებით განახორციელონ მატერიალურ-ტექნიკური მომარაგების, საწარმოო-ტექნიკური მომსახურების და სოფლის მეურნეობის პროდუქტების დამზადების რაიონულმა გაერთიანებებმა. ჩვენი აზრით, ეს იქნება მობილური კომერციული ორგანიზაცია, რომელმაც მწარმოებელსა და ბაზარს შორის შუამავლის როლი უნდა შეასრულოს. კონკრეტული პირობებიდან გამომდინარე, სასურველია რაიონის შიგნით მას ჰქონდეს ფილიალები იმ მიზნით, რომ მეურნეობის პროდუქტების მწარმოებელი დაკავებული იყოს მხოლოდ პროდუქციის წარმოებით და მას არ უხდებოდეს იმაზე ფიქრი, თუ სად შეიძინოს წარმოებისათვის საჭირო ესა თუ ის მასალა და როგორ და რა გზებით მოახდინოს წარმოებული პროდუქციის რეალიზაცია. უამრავ სხვა საკითხებთან ერთად, სწორედ წარმოებული პროდუქციის რეალიზაციაა ფერმერულ მეურნეობათა განვითარების ერთ-ერთი ხელშემშლელი პირობაა.

ასევე დამაბრკოლებელია ის ფაქტორიც, რომ გადამამუშავებელ ქარხნებს არ გააჩნიათ ფულადი სახსრები ნედლეულის შესასყიდად, რის გამოც, ფერმერთა უმრავლესობა იძულებულია იაფად გაყიდოს მის მიერ წარმოებული პროდუქცია.

აღნიშნული რაიონული გაერთიანებები რესურსების ნაწილს სახელმწიფოსაგან მიიღებენ, ხოლო დანარჩენს კომერციული საქმიანობიდან მიიღებენ. ისინი ფერმერულ მეურნეობებთან იმუშავებენ

სახელშეკრულებო სისტემით და ფერმერულ მეურნეობებს გაუფორმებენ კონტრაქტს მატერიალურ-ტექნიკურ მომარაგებაზე, საწარმოო-ტექნიკურ მომსახურებასა და წარმოებული პროდუქციის რეალიზაციაზე. ხელშეკრულება უნდა იყოს მარტივი, ორივე მხარისათვის მისაღები და დარღვევის შემთხვევაში, ითვალისწინებდეს სანქციებს.

ფერმერული მეურნეობების ორგანიზაციისა და ფუნქციონირების პირველ პერიოდში მთელი რიგი ობიექტური და სუბექტური მიზეზების გამო (ხარისხის უკმარისობა, განათლების დაბალი დონე და სხვა) უკანა პლანზე გადადის ან სრულიად იგნორირებულია სასოფლო-სამეურნეო წარმოებაში მეცნიერების მიღწევებისა და მოწინავე გამოცდილების გამოყენება და დანერგვა. ამას შეიძლება გაუთვალისწინებელი შედეგები მოჰყვეს ფერმერულ მეურნეობათა მიერ პროდუქციის წარმოების შემცირების თვალსაზრისით.

პრაქტიკამ გვიჩვენა, რომ უკანასკნელ წლებში მნიშვნელოვანი შემობრუნება მოხდა, როგორც მევენახეობის, ისე მეცხოველეობის დარგების განვითარებაში. ამის შესაბამისად, გადაუდებელ ამოცანად დგება დარგებში გამოსაყენებელი საშუალებების წარმოების გაფართოებისათვის.

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ფერმერული მეურნეობების ფუნქციონირების ამსახველი ეკონომიკური ინფორმაციის მოპოვების და აღრიცხვა-ანგარიშგების ორგანიზაციის პირობების მოგვარება. ამ მიზნით, საჭიროა შემუშავებული იქნას სოფლის მეურნეობის საქონელწარმოებისათვის აღრიცხვა-ანგარიშგების მოტივი, ადვილად გასაგები ფორმები. ამის პარალელურად, ადგილობრივი მმართველობის ორგანოებთან არსებული სპეციალური სამსახურები, არასამთავრობო

ორგანოები, მეცნიერ-მკვლევარები პერიოდული შერჩევით ჩაატარებენ უფრო დეტალურ აღრიცხვას. განზოგადების მიზნით, ამას დაემატება მთელი რიგი მეცნიერული გამოკვლევებიც, რაც, საბოლოო ჯამში, შესაძლებლობას მოგცემს წარმოდგენა ვიქონიოთ ფერმერულ მეურნეობათა ძირითად პარამეტრებზე, ტენდენციებზე, გავაანალიზოთ არა მარტო ფერმერული მეურნეობების, არამედ მურნეობრიობის ნებისმიერი ფორმის სამეურნეო-საფინანსო საქმიანობა და დავსახოთ მათი ეფექტური ფუნქციონირების კონკრეტული ღონისძიებები.

უნდა ვივარაუდოთ, რომ მომავალში ფერმერულ მეურნეობათა მასშტაბები კვლავ გაიზრდება. მათ ბაზაზე უფრო დასაბუთებულად შეიქმნება კომერციული ფორმირებები.

მაღალმთიანი ფერმერული მეურნეობების, განსაკუთრებით, მერძეული მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვის ფერმების გვერდით, სასურველია არსებობდეს მინიგადამმუშავებელი საწარმოები, რომლებიც მოახდენენ რძისა და მისი თანმდევი პროდუქტების ადგილზე გადამმუშავებას. ეს ხელს შეუწყობს მაღალხარისხიანი, ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქციის ადგილზე წარმოებას, რასაც სოციალური და ეკონომიკური დატვირთვა ექნება. პირველ რიგში, შეიქმნება სოფლად მცხოვრებთათვის სამუშაო ადგილები და გაიზრდება შემოსავალი. ამავე დროს, ხელს შეუშლის მიგრაციის პროცესებს - დაამაგრებს შრომისუნარიან მოსახლეობას სოფლად და ხელს შეუშლის სოფლის დაბერებას.

ამრიგად, ზემოაღნიშნული პროექტების განხორციელებას გააჩნია, როგორც ეკონომიკური, ისე დემოგრაფიული და სოციალური მნიშვნელობა. კერძოდ, შეიქმნება ახალი სამუშაო ადგილები,

გაიზრდება ადგილობრივი წარმოება, გაჯერდება ბაზარი საუკეთესო პროდუქციით, გაიზრდება საოჯახო ბიუჯეტი, რეგიონის ეკონომიკა.

აღნიშნული მიმართულებით დაინტერესებული უნდა იყოს არა მარტო უშუალოდ მწარმოებელი (ფერმერი), არამედ პირველ რიგში, ადგილობრივი ხელისუფლება, რომელმაც უნდა შექმნას შესაბამისი პირობები ინვესტიციების მოსაზიდად ან ადგილზევე გამოყოს გარკვეული სახსრები სუბსიდიების სახით, რაც ხელს შეუწყობს მეწარმეთა დაინტერესებას.

წვრილი ფერმერისთვის საერთაშორისო ბაზარზე დამკვიდრება ფაქტიურად შეუძლებელია, ისინი ვერ უწევენ კონკურენციას მსხვილ მეწარმეებს და ტოვებენ ბაზარს. ჩვენი აზრით, სწორედ ამის გათვალისწინებით, მრავალმხრივი მწარმოებლები უნდა გაერთიანდნენ ასოციაციების, გაერთიანებების სახით, რომლებიც შედარებით ადვილად შეძლებენ საერთაშორისო ბაზარზე ადგილის დამკვიდრებას, მარკეტინგული სამუშაოების ჩატარებას, ინოვაციური პოლიტიკის გატარებას, უახლესი ტექნიკა-ტექნოლოგიების დანერგვას, რაც მათ დაეხმარებათ საქმიანობის წარმატებით განხორციელებაში.

3.2. წარმოების ოპტიმიზაცია მეცხოველეობის ფერმერულ მეურნეობებში

საბაზრო ეკონომიკის პირობებში სასოფლო-სამეურნეო ფერმებში წარმოების ეფექტიანობის ამაღლების საქმეში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება წარმოების ოპტიმიზაციას. საქართველოს აგრარულ სექტორში თანამედროვე პირობებისათვის მეწარმე-სუბიექტთა შორის სჭარბობს

ოჯახური მეურნეობები და ახლა მიმდინარეობს მათი ფერმერულ მეურნეობებად გარდაქმნის პროცესი. ამ პროცესის დაჩქარების ერთ-ერთ მთავარ ფაქტორად აგრობიზნესის ეკონომიკური ეფექტიანობის ამაღლება უნდა მივიჩნიოთ.

აგრარულ სექტორში ბიზნესის შემდგომი ეფექტური განვითარების მთავარ მიმართულებად ფერმის სპეციალიზაციის შერჩევა და მათი ოპტიმალური სიდიდის განსაზღვრა უნდა გახდეს, არსებული რესურსული პოტენციალის გათვალისწინებით. სპეციალიზაციის ოპტიმიზაციამ უნდა უზრუნველყოს ფერმაში საწარმოო დანახარჯების შემცირება, წარმოების მოცულობის გაზრდა, ბუნებრივი და ეკონომიკური რესურსების სრული ეკოლოგიური გამოყენება, საქმიანობის რენტაბელობის ამაღლება.

საქართველოში ბოლო წლებში სოფლის მეურნეობის პროდუქციაში მეცხოველეობის პროდუქციის ზრდამ დაგვარწმუნა, რომ ფერმერთა მნიშვნელოვანმა ნაწილმა მეცხოველეობის საწარმოო მიმართულება აირჩია. ამიტომ ძალზე პრაქტიკულად, მნიშვნელოვან ამოცანად ვთვლით განვსაზღვროთ ასეთი ფერმების ოპტიმალური საწარმოო სტრუქტურა.

დასაშვები მრავალი ალტერნატიული ვარიანტიდან ოპტიმალურის შერჩევისას, მიზანშეწონილია გამოვიყენოთ კვლევის ისეთი ახალი მეთოდი, როგორცაა ეკონომიკურ-მათემატიკური მოდელირება. ამ მეთოდის პრაქტიკაში გამოყენების მნიშვნელობა წარმატებულია, აპრობირებულია დასავლეთის ქვეყნების ფერმერულ მეურნეობებში.

ჩვენს ხელთ არსებული სამამულო და საზღვარგარეთული

ეკონომიკურ-მათემატიკური მოდელების გაცნობამ და ანალოზმა დაგვანახა, რომ ჩვენთვის საინტერესო ამოცანის გადაწყვეტისათვის გამოვიყენოთ ის მოდელი, რომელშიც მათემატიკურად აიწერება არა ყველა, არამედ ფერმის მხოლოდ ზოგიერთი, ძირითადი, არსებითი ნიშნები, ანუ მახასიათებლები. ე.ი. იზომორფული, გამარტივებული მოდელები, რათა იგი გასაგები იყოს მათემატიკაში ნაკლებად გათვითცნობიერებული ფერმერისათვის (მენეჯერისათვის) და მან შემდგომ მისი პრაქტიკაში გამოეყენება.

ასეთ მარტივ მოდელში ვრთავთ წარმოებაზე მოქმედ მხოლოდ ისეთ ძირითად ფაქტორებს, როგორცაა: მიწის ფართობი, შრომითი რესურსები, მატერიალური და ფულადი რესურსები, რომლებიც განსაზღვრავენ ფერმის სასაქონლო პროდუქციის მოცულობის სიდიდეს, შესაძლებლობებს.

ამოცანა დაისმება შემდეგნაირად: წარმოების უამრავი დასაშვები ვარიანტიდან, უნდა განისაზღვროს ისეთი ოპტიმალური სტრუქტურა, რომელიც საშუალებას მისცემს ფერმერს ხელთ არსებული შეზღუდული რესურსების მარაგების რაციონალური, მომჭირნეობით, ანუ ეფექტური გამოყენებით უზრუნველყოს ისეთი ნომენკლატურის და მოცულობის პროდუქციის წარმოება, რომლის რეალიზაციაც, ბაზრის ცვალებადი კონიუნქტურით განპირობებული ფასებით, წარმოების მაქსიმალური ეფექტიანობის მიღების შესაძლებლობას მისცემს.

ოპტიმალურობის კრიტერიუმად აიღება მოგების მოცულობის მაქსიმიზაცია, რადგან ფერმერები გადასული არიან თვითდაფინანსებაზე და თვითანაზღაურებაზე. ამიტომ ცხადია, მათი უპირველესი ამოცანაა, რაც შეიძლება მომჭირნეობით გამოიყენონ რესურსები,

შეამცირონ წარმოებული პროდუქციის თვითღირებულება და სხვაობა, პროდუქციის რეალიზაციიდან მიღებულ შემოსავალსა და მის წარმოებაზე გაწეულ ხარჯებს შორის, იყოს რაც შეიძლება მაქსიმალური.

აგებული საწყისი მოდელის პერსონალურ კომპიუტერზე გადაწყვეტა საშუალებას იძლევა მრავალჯერ ვცვალოთ საწყისი მონაცემები (თუ ასე, მაშინ რა შედეგი იქნება, თუ ისე, მაშინ როგორ შედეგს მივიღებთ და ა.შ.). შევიტანთ რა კორექტივებს ამის შესაბამისად მოდელში და ისევ “გავათამაშებთ”, ანუ ხელახლა ამოვხსნით მას, ვიდრე არ მივიღებთ სასურველ შედეგს. ერთი სიტყვით, გვეძლევა საშუალება მათემატიკური ექსპერიმენტის მრავალი სერიის ჩატარებისა.

ეკონომიკურ-მათემატიკური ამოცანის დამუშავება ხდება შემდეგი თანამიმდევრობით: 1.ამოცანის დასმა; 2.ამოცანაში განმსაზღვრელი სიდიდეების (ცვლადების) და წარმოების შემზღუდავი ფაქტორების დადგენა; 3.მოდელის მათემატიკური ფორმალიზაცია; 4.მოდელის ამოხსნის ალგორითმის გამონახვა კომპიუტერში; 5.საწყისი ინფორმაციის მოძიება, შეგროვება, პროგრამის და მოდელის ტექნიკურ-ეკონომიკური კოეფიციენტების გაანგარიშება; 6.ამოცანის რიცხობრივი, კონკრეტული მათემატიკური მოდელის აგება გაშლილი მატრიცის სახით და მისი კომპიუტერზე ამოხსნა; 7.მიღებული შედეგების ანალიზი; 8.თუ იგი არ გვაკმაყოფილებს, შევცვალოთ საწყისი ინფორმაცია, შევიტანოთ მოდელში შესაბამისი კორექტივები და ხელახლა ამოვხსნათ, ვიდრე არ მივიღებთ წარმოების ჩვენთვის საჭირო ოპტიმალურ სტრუქტურას; 9.მიღებული შედეგების ხელახალი

ანალიზი და თუ იგი გვაკმაყოფილებს, მივიღოთ გადაწყვეტილება მისი პრაქტიკაში რეალიზაციისათვის.

იმისათვის, რომ ამოცანა კომპიუტერზე ამოიხსნას წრფივი პროგრამირების მეთოდით, საჭიროა მიზანი, გამოსაცნობი (განმსაზღვრავი) სიდიდეებიც და წარმოებაზე მოქმედი ფაქტორებიც შეირჩეს ისე, რომ შეიძლებოდეს მათი რაოდენობრივი გამოსახვა და გაზომვა.

მოდელის აგებას ვიწყებთ ისეთი მთავარი, ძირითადი შეზღუდული რესურსებით, როგორცაა ფერმერის საკუთრებაში არსებული მიწის ფართობი და სამუშაო დროის მარაგი. დანარჩენი ფაქტორები უნდა განვსაზღვროთ ამ დაფიქსირებულ ფაქტორებთან ოპტიმალურ შეთანაწყობაში. ჩვენს კონკრეტულ საანალიზო ფერმეში ესენია: შესანახი პირუტყვის სულადობა, საკვები კულტურების სტრუქტურა, ბუნებრივი საკვების სავარგულების მოცულობა, პირუტყვის შენახვის (გამოზრდის) წესი და სხვა.

ფერმაში საწარმოებელი კულტურები და დარგთა დასაშვები ანუ საძიებელი განმსაზღვრავი ცვლადების ნუსხვა დგინდება ადგილობრივი ზონალური ბუნებრივ-კლიმატური და საწარმო-ეკონომიკური პირობების გათვალისწინებით, ხოლო ნათესების სტრუქტურა რეგიონში მიღებული თესლბრუნვათა სქემებიდან გამომდინარე. მეცხოველეობის დარგების შერჩევა და სტრუქტურა, როგორც წესი, დაფუძნებული უნდა იყოს საკუთარი წარმოების საკვების დამზადების შესაძლებლობაზე.

თუ ფინანსური რესურსები გაგვაჩნია წარმოების მექანიზაციული ტექნიკური საშუალებების შესაძენად, მაშინ გავჩერდეთ მათ ისეთ

სტრუქტურაზე და რაოდენობაზე, რომელიც უზრუნველყოფს მათი კომპლექტის წლის განმავლობაში მინიმალურ დატვირთვას მაინც, რათა გამართლებული იქნას მათ ექსპლოატაციაზე გაწეული ხარჯები; მცირე სიდიდის (5-10 სულამდე) ფერმაში ეს უნდა იყოს ერთი მოტობლოკი (ამძრავით) ან 0,2 ტონა კლასის მინი ტრაქტორი თავისი ჩამოსაკიდი მანქანების შლეიფებით, ხოლო შედარებით მსხვილ (10-15 და მეტ) სულიან ფერმაში - ერთი 0,6 ტონა კლასის ტრაქტორი ან თვითმავალი შასი თავიანთი მანქანათა კომპლექტებით. სასურველია, თუ ეს ტრაქტორი ან შასი იქნება სამთო მოდიფიკაციის, რათა შევძლოთ მათი გამოყენება ფერდობებზე სამუშაოდ.

მოდელის შესადგენად, კერძოდ, მისი ტექნიკურ-ეკონომიკური კოეფიციენტების გასაანგარიშებლად, საწყისი ინფორმაციის სახით წარმოდგენილი უნდა გვქონდეს რიგი ნორმატიული მაჩვენებლები 1 ჰექტარ სასოფლო-სამეურნეო სავარგულზე და ერთ სულ პირუტყვზე (ჩვენს შემთხვევაში, 1 სტრუქტურულ ძროხაზე) გაანგარიშებით. განსაკუთრებით საჭიროა სავარაუდო საშედეგო საფინანსო მაჩვენებლების ნორმატივები. ასეთ მაჩვენებელთა სანიმუშო ნუსხა ფერმის საბაზრო ეკონომიკურ პირობებში ფუნქციონირებისას, წარმოდგენილია აქ მოტანილ ცხრილში. გარდა ამისა, საწყისი ინფორმაციის სახით, სასურველია გვქონდეს სარეალიზაციო პროდუქციის ერთეულის საპროგნოზო ფასები თავისუფალ საბაზრო ურთიერთობათა პირობებისათვის.

ნორმატიული საწყისი ინფორმაციით აგებული მოდელი, რა თქმა უნდა, გარკვეულწილად, აბსტრაქტული გამოდის, რადგან ვგულისხმობთ, თითქოს ფერმერს, ბიზნესმენს უკვე აქვს მინიმალური

ფინანსური საშუალება მაინც, საჭირო კრედიტები, ტექნიკური უზრუნველყოფა, სასუქები, საწვავი და ა.შ. გარდა ამისა, ვაკეთებთ დაშვებას, თითქოს წარმოებაზე მოქმედ ფაქტორებსა და საშედეგო მაჩვენებლებს შორის დამოკიდებულება წრფივია და მოდელს ვაგებთ წოფივი უტოლობებისა და განტოლებებისაგან შემდგარი სისტემის სახით, იმ დროს, როცა უმეტეს წილად, იგი წრფივი კი არა, სტოქასტიკური (შემთხვევითი), არაწრფივია და სხვა. ცხადია, ასეთი დაშვებები გვაშორებს რეალური სიტუაციისაგან. ამიტომ, ჩვენს მიერ ქვემოთ შემოთავაზებული ეკონომიკურ-მათემატიკური მოდელი შეიძლება ჩაითვალოს მხოლოდ სანიმუშოდ, ტიპურად, რომელიც აუცილებელად უნდა მიესადაგოს (მოერგოს) ადგილობრივ, კონკრეტულ გლეხურ (ფერმერულ) მეურნეობას ადგილზე.

ამოცანის ხარისხობრივი ანალიზის, დასმისა და ოპტიმალურობის კრიტერიუმის შერჩევის შემდეგ, უნდა დავადგინოთ ცვლადი (საძიებო) სიდიდეები კონკრეტული შემთხვევისათვის.

განმარტებები: წლიურ წველადობას 1 სულ პროხაზე ვითვალისწინებთ 30 ცენტნერს; ძირითადი ჯოგის წლიური გამოწუნების მაჩვენებელი 30%, დაცემა - 4%; პროხის საშუალო წონად ვიღებთ 450 კგ-ს, სასაქონლო ხბოთა წონად - 24 კგ-ს.

ცვლადების ჩამონათვალის (ნუსხის) დადგენის შემდეგ, განისაზღვრება წარმოების შემზღუდავი პირობები (ფაქტორები, რომლებიც მოქმედებენ მასზე). მემცენარეობის მიმართულების ფერმერების მოდელისაგან განსხვავებით, ამ მოდელში ყურადღების აქცენტი გადატანილია საკვებით შეზღუდვის პირობებზე და პირუტყვის კვების ოპტიმალური რაციონების განსაზღვრაზე, რომელმაც

უნდა უზრუნველყონ ბალანსი საკვებზე მოთხოვნილებასა და მიწოდების დასახული დონე. ცხადია, ამის გარდა მოდელში აუცილებლად ჩაირთვება სხვა საწარმოო რესურსებით შეზღუდვის პირობებიც: მიწა, შრომითი რესურსები, ძირითადი და საბრუნავი საშუალებები, ფულადი საშუალებები, მინერალური და ორგანული სასუქები.

ცხრილი 3.2.1

მეცხოველეობის მიმართულების ფერმის ერთ სტრუქტურულ პროხაზე გაანგარიშებული საბიუჯეტო ნორმატიული მაჩვენებლები

ბიუჯეტის მუხლი	ერთეულის ფასი ლარებში	რაოდენობა	ღირებულება ან დანახარჯი
შემოსავლები რძის (ან ყველის) გაყიდვა, ც	14,65	30	440
გამოყენებული ძროხის გაყიდვა, კგ	1.44	117	168
ხბო, სული, კგ	75	0,48	36
სარემონტო მოზარდი, სული	250	0,55	138
ნაკელის წარმოება, ც	38	1	38
სულ შემოსავალი, ლარი	-	-	-820
საექსპლოატაციო ხარჯები:			
უხეში საკვები (თივა, ნამჯა) ტ	109	1,2	131
კონცენტრირებული საკვები, ტ	168	0,6	101
წვნიანი და მწვანე საკვები, ტ	110	1,0	110
დანახარჯები ნათესებზე ვეტ. და ზოოვეტ. მომსახურება	5 11	1 3,46	5 38
სხვა ხარჯები	15	1	15
% საბრუნავ საშუალებებზე	0,12	30	4
მფლობელის ხარჯები			
ამორტიზაცია	37	1	37
% ჩადებული ძირით. კაპიტალზე	0,12	245	29
% პირუტყვზე ჩადებულ კაპიტალზე	0,12	200	24
გადასახადები და დაზღვევა	44	1	44
ფერმერის შრომის ანაზღაურება (საათზე)	70	1	70

სულ მფლობელობის ხარჯები			204
მთლიანი დანახარჯები		(404+204)	608
წმინდა მოგება		(820-608)	212

განგარიშებულია ე. კასლის, მ. ბეკერის, ა. ნელსონის მეთოდის მიხედვით

ურთიერთდამოკიდებულება ცვლადებსა და წარმოების შემზღუდავ ფაქტორებს შორის მოდელში მათემატიკურად აისახება წრფივ უტოლობათა და განტოლებათა სისტემის სახით. ცვლად სიდიდეებს, როგორც წესი, აღვნიშნავთ ლათინური ალფავიტის ასო X - ით. ისინი შეადგენენ სვეტ-ვექტორებს. საერთო ინდექსად ვიყენებთ ასო j (ჯი), ხოლო შეზღუდვის აღსანიშნავად i (ი)-ს (ვექტორ-სტრიქონი). J იცვლება ერთიდან n - ($j=1,2,\dots,n$), ხოლო i იცვლება ერთიდან m -დე ($i=1,2,\dots,m$), ასე რომ, მოდელისა და მისი მატრიცის განზომილებაა ($m \times n$).

a_{ij} კოეფიციენტები ცვლადებთან აღნიშნავენ i -ური რესურსის (ფაქტორის) ხარჯვის ნორმატივს j -ური სახის პროდუქციის ერთეულის საწარმოებლად, ე.ი. ეს კოეფიციენტები არ ხასიათდება ორმაგი მიკუთვნებით (ინდექსებით). პირველი გვიჩვენებს, თუ რომელ შეზღუდვას, ფაქტორს (უტოლობას ან განტოლებას) მიეკუთვნება იგი, ხოლო მეორე - რომელ ცვლადს. კოეფიციენტები ცვლადებთან მიზნის ფუნქციაში, როგორც წესი, აღინიშნება ღირებულების სიმბოლო C_j -ით და აქ იგი ასახავს პროდუქციის ერთეულის რეალიზაციიდან მიღებულ მოგებას (შემოსავალს გამოკლებული მისი თვითღირებულება).

უტოლობათა ან განტოლებათა (რომლითაც აისახება შეზღუდვის პირობები, ფაქტორები) თავისუფალი წევრების (ჩვენს შემთხვევაში, რესურსების მარაგი ფერმაში) აღსანიშნავად, გამოყენებულია ასო b . ცვლადების და მათი კოეფიციენტების ურთიერთკავშირი თავისუფალ წევრებთან გამოისახება თანაფარდობათა სამი ტიპით: არაუმეტესი,

ტოლია და არანაკლები (“”, “”, “=”). ასეთი მათემატიკური სიმბოლოე-
ის გამოყენებით, მეცხოველეობის საწარმოო მიმართულების გლახური
(ფერმერული) მეურნეობის საწარმოო სტრუქტურის ოპტიმიზაციის
ეკონომიკურ-მათემატიკური მოდელი ყველაზე მარტივი სახით
აიწერება შემდეგნაირად:

$$C \max = \sum_{j=1}^n C_j X_j$$

ანუ, ხელთარსებული, შუზლუდული მიწის, შრომისა და ფულად-
მატერიალური რესურსების უმცირესი დანახარჯებით უზრუნველვყოთ
ფერმისათვის წარმოებული და რეალიზებული მეცხოველეობის
პროდუქტებისაგან საშედეგო მაჩვენებლის - მოგების მაქსიმალური
მოცულობით მიღება შემდეგი შემზლუდავი პირობების დაცვით;

$$1. \sum_{j=1}^m a_{ij} X_j \begin{matrix} \leq \\ \geq \end{matrix} b_i \quad \text{ფერმის სიდიდეზე, მის საწარმოო სტრუქტურაზე}$$

მოქმედი ფაქტორების გავლენის პირობები;

2. $X_j \geq 0$ საძიებელი ცვლადების დადებითობის პირობითი
აღნიშვნები.

j -ური პროდუქციის დასახელება ($j=1,2,..n$)

i -ური პროდუქციის (ფაქტორის) დასახელება ($i=1,2,..m$).

C_j -ური პროდუქციის ერთი ერთეულისაგან მისაღები,
მოსალოდნელი, სავარაუდო მოგება ლარებში;

X_j - საძიებელი (განმსაღვრავი) i -ური პროდუქციის მოცულობა;

a_{ij} - i -ური რესურსის (ფაქტორის) ნორმატიული დანახარჯი i -ური
პროდუქციის ერთეულის საწარმოებლად;

b_i i -ური რესურსის მოცულობა (მარაგი) ფერმაში დროის
მოცემული პერიოდისათვის.

დასმული ამოცანის მათემატიკურად ასეთი მარტივი ფორმით ასახვა მაინც ძნელი აღსაქმელია ფერმერისათვის და პრინციპში, დღეისათვის, თანამედროვე კომპიუტერების შესაძლებლობიდან გამომდინარე, მისთვის პრაქტიკული მუშაობისას სულაც აღარაა სავალდებულო სპეციალურად დაამუშაოს ამოცანის მათემატიკური მოდელი და მისი კომპიუტერზე ამოხსნის რთული ალგორითმი, რომელიც აქ არ წარმოგვიდგენია. ყველაფერი ეს, თან მოყვება შეძენილ კომპიუტერს სერვისი სახით, მათემატიკურ-პროგრამული უზრუნველყოფის ფორმით. ფერმერმა მხოლოდ უნდა იცოდეს რომლის გამოყენება შეიძლება მისი ამოცანის მათემატიკურად ასახვისათვის და რომელი პროგრამით ამოიხსნება იგი. მაგალითად, კონკრეტულად, ჩვენს მიერ დასმული ამოცანა მათემატიკურად აიწერება წრფივი პროგრამების ზოგადი, კანონიკური, სტანდარტული სახის მოდელით და ამოიხსნება ე.წ. “სიმპლქს-მოდელის” ალგორითმით და “ექსელის სისტემური პროგრამით”. საჭიროა მხოლოდ ამ პროგრამების მონახვა, მიმართვა და გამოყენება. რადგან იგი დიალოგურ რეჟიმშია დაწერილი, თვითონ გვიკარნახებს ამოხსნის თანმიმდევრობას.

ჩვენი გაანგარიშებით, ერთ სული სტრუქტურული ძროხიდან მისაღები წმინდა მოგება, როგორც ცხრილიდან ჩანს, შეადგენს 212 ლარს წელიწადში. თუ ხუთ ძროხას იყოლიებთ, იგი ტოლი იქნება 1060 ლარის (5X212), ხოლო თუ 10-ს 2100 ლარისა და ა.შ. მხოლოდ იმ პირობით, რომ პირუტყვის შენახვის წესი დაახლოებული უნდა იყოს ბუნებრივთან, სადაც ფართოდ უნდა გამოიყენებოდეს საძოვრები. როგორც წესი, პირუტყვი ჩვენს პირობებში, 9 თვე მაინც უნდა იკვებებოდეს საძოვრებზე ფერმის მახლობლად და იალაღზე მთაში.

საკვების მთელ მარაგში მწვანე საკვების წილად არანაკლებ 70% უნდა მოდიოდეს. ესაა თავისუფალი (ბუნებრივი) შენახვის წესი, რომელიც ყველაზე იაფია. წინააღმდეგ შემთხვევაში, წარმოება არაეფექტური იქნება.

3.3. ფერმერულ მეურნეობათა ეკონომიკური ეფექტიანობის ამაღლების რეზერვები

სიღარიბე ჯერ კიდევ ნომერ პირველ პრობლემად რჩება საქართველოში. მისი მთავარი მიზეზი შრომისუნარიან მოსახლეთა უმუშევრობა და ერთ სულ მოსახლეზე გაანგარიშებით მიღებული შემოსავლების დაბალი დონეა. საბაზრო ეკონომიკურ ურთიერთობებზე გადასვლის პროცესს ჩამორჩა მეწარმეობიდან შემოსავლის ზრდის ტემპი. მეწარმეობიდან მიღებული მცირე შემოსავალი კი არ იძლევა საკუთარი კაპიტალის დაგროვების და კაპიტალის ზრდის საფუძველს, რაც, თავისთავად, არაეფექტიანს ხდის მეწარმეობას. ეს განსაკუთრებით მწვავედ ახასიათებს აგრარულ სექტორს და აგრარულ ბიზნესს.

აგრარული ბიზნესის, ისე, როგორც ნებისმიერი სხვა სფეროს ბიზნესის მთავარ მოტივატორად მოგება გვევლინება, რომელიც, მარტივად, შემოსავლების ხარჯებზე გადამეტებით განისაზღვრება. მოგება ბიზნესის მიმდინარე და გრძელვადიანი განვითარების საკუთარი წყარო და სასაქონლო წარმოების ძირითადი ეკონომიკური კატეგორიაა. მოგებაში კონცენტრირებულია განსაზღვრული სამეწარ-მეო ეკონომიკური ურთიერთობები და ის წარმოადგენს ქვეყნის შიდა პროდუქტის ნაწილს.

თანამედროვე პირობებში აგრარული სექტორი საქართველოში

პრიორიტეტულ დარგადაა აღიარებული. ამას განაპირობებს ის, რომ:

- 2009 წლისათვის სოფლის მოსახლეობა ქვეყნის მთლიანი მოსახლეობის 47,3%-ს შეადგენს;
- მთლიან შიდა პროდუქტში სოფლის მეურნეობის პროდუქციის წილი - 8,3%;
- 2009 წელს დარგში წარმოებული იქნა 2117, 4 მილიონი ლარის (მიმდინარე ფასებით) პროდუქცია, შუალედურმა მოხმარებამ შეადგინა 927,5 მილიონი ლარი, დამატებული ღირებულება კი - 1,5 მილიარდ ლარამდეა.

მოვლენათა დინამიკა, დარგში, 2006 წელთან შედარებით აგრარულ სექტორში ასეთ სურათს გვაძლევს:

- სოფლის მოსახლეობა შემცირდა 50,0 ათასი კაცით;
- სოფლის მეურნეობის პროდუქციის წარმოება (გამოშვება) შემცირდა 168 მილიონი ლარით;
- ერთ სულ მოსახლეზე ქვეყანაში ხორბლის წარმოება შემცირდა 16 კგ-დან 12 გრ-მდე, ბოსტნეულის წარმოება შემცირდა 4 კგ-ით, ყურძნის - 3-კგ-ით, ხორცის - 7 კგ-ით.
- სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების რეალიზაციიდან მიღებული შემოსავლების წილი ოჯახური მეურნეობების ფულად შემოსავლებში 10,6%-დან შემცირდა 6,0%-მდე.

საზოგადოების მდგრადი განვითარების გაეროს მიერ შემუშავებული კონცეფციის თანახმად, ქვეყნის ეკონომიკური ზრდა მაქსიმალურად უნდა შეესაბამებოდეს საზოგადოების ფართო მასების კეთილდღეობის ამაღლებას. შემოსავლების მკვეთრი უთანაბრობის შემთხვევაში, ეკონომიკური ზრდის შედეგებს მოსახლეობის მდიდარი

ფენა გრძნობს, რადგან მათ ხელშია მაღალი შემოსავლების მიღების მნიშვნელოვანი ბერკეტი - კერძო საკუთრება.

მიწაზე კერძო საკუთრება უნდა გახდეს სწორედ ის ბერკეტი, რომელმაც უნდა უზრუნველყოს ფერმერული მეურნეობების განვითარება მზარდი შემოსავლების ბაზაზე. დღეს აგრობიზნესი წარმოდგენილია ავტონომიურად ფუნქციონირებადი მრავალრიცხოვანი შედარებით მცირე ოჯახური მეურნეობების და სხვა სასოფლო სამეურნეო საწარმოებისგან. სექტორში ჯერ კიდევ მცირერიცხოვანია მსხვილი ფერმერული ტიპის მეურნეობები. აგრობიზნესის ეს სექტორი წარმოადგენს ეროვნული მეურნეობის ერთ მთლიან ეკონომიკურ ერთეულს და ეწევა სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის წარმოებას, მიუხედავად მისი ზომისა, იურიდიული სტატუსისა, აქტივების მფლობელობის ფორმისა (საკუთარი ან იჯარით აღებული) და წარმოების მიზნისა (რეალიზაცია, საკუთარი მოხმარება) და ა.შ. დღეისათვის ქვეყნის აგრარულ სექტორში, როგორც ზემოთ ავღნიშნეთ, უმეტესობას წარმოადგენს მცირე, ოჯახური, მეწარმე ფერმერები (მცირე ბიზნესმენები). როგორც წესი, მათ არ შეუძლიათ სექტორის მონოპოლიზება ბაზარზე ზემოქმედება საბაზრო ფასებით, რა რაც მთავარია, მათ არ შეუძლიათ კონკურენცია გაუწიონ აგრობიზნესში დასაქმებულ მსხვილ ფერმერებს, კომპანიებს, კორპორაციებს, შუამავალ სტრუქტურებს და ა.შ.

აგრობიზნესის ეკონომიკური ეფექტიანობა დამოკიდებულია მეწარმეობის სფეროს და საქმიანობის ეკონომიკური სტრატეგიის და ტაქტიკის სწორად განსაზღვრაზე.

ქვემო ქართლის რეგიონის ბუნებრივ-კლიმატური პირობები,

ნაყოფიერი მიწები, ქ.ქ. რუსთავთან და თბილისთან სიახლოვე - კარგ საფუძველს ქმნის საგარეუბნო ტიპის სპეციალიზაცირებული მეურნეობების განვითარებისთვის. ჩვენ კვლევა ჩავატარეთ სამი ფერმერული მეურნეობის საქმიანობაზე მმართველობითი ხასიათის ინფორმაციის მოპოვების ხაზით. ვიცავთ კონფიდენციალობის პრინციპს და ფერმერის დასახელების მაგივრად, მათ ფერმა 1-ით, 2-ით და 3-ით აღვნიშნავთ.

საკვლევი ფერმერული მეურნეობები შეიქმნა 2006 წელს ინდემწარმის ორგანიზაციული ფორმის სახით. ისინი მეორე წელია, რაც ფუნქციონირებენ. მათი ძირითადი მაჩვენებლებიდან ირკვევა, რომ ქვემო ქართლის საგარეუბნო ფერმერული სამი მეურნეობა, რომელიც შერჩეული გვაქვს კვლევის ობიექტებად, წარმოადგენს დამოუკიდებელი იურიდიული პირის უფლებების მქონე სამეურნეო მეწარმე სუბიექტს, რომელიც საკუთარი ან იჯარით აღებული მიწის ნაკვეთის და ოჯახის ქონების (კაპიტალის) გაერთიანების საფუძველზე, ეწევა სოფლის მეურნეობის პროდუქციის წარმოებას, გადამამუშავებას, შენახვასა და რეალიზაციას (გაყიდვას) მოგების მიღების მიზნით.

ისე, როგორც ყველა სხვა ფერმერი, ჩვენი კვლევის სუბიექტი ფერმერებიც ყველა მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილების მიღების დროს დაინტერესებულები არიან, რაც შეიძლება რაციონალურად და სრულად და ეფექტიანად გამოიყენონ მათ განკარგულებაში შეზღუდულად არსებული რესურსები (მიწა, შრომა, კაპიტალი და მეწარმეობის უნარი). ბევრი მკვლევარი წარმოების რესურსებს, ხშირად წარმოების ფაქტორებსაც უწოდებს. მიწის, ადამიანური, ანუ შრომითი რესურსები წინა თავებში გვქონდა განხილული.

ჩვენი ფერმერების კაპიტალურ რესურსს კი წარმოადგენს წარმოების საშუალებები (მატერიალური რესურსები): მანქანა-იარაღები ინსტრუმენტები, მოწყობილობები და წარმოების დანიშნულების სხვა საბრუნავი ძირითადი ფონდები.

საოჯახო სამეწარმეო საქმიანობა ჩვენი მოსახლეობისათვის ოდითგანვე მაღალ დონეზე იყო განვითარებული. დღეს, საბაზრო ეკონომიკური ურთიერთობების პირობებში, ჩვენმა ფერმერებმაც ისწავლეს თავისუფალი და დამოუკიდებელი აზროვნება, რის საფუძველზეც მათ აიმაღლეს ცხოვრების დონე. მათ, ეკონომიკური აზროვნება და სამეურნეო-კომერციული ქცევა ბაზრიდან დაიწყეს და წარმოებისაკენ წარმართეს. სამეწარმეო საქმიანობის დაწყებისას გაითვალისწინეს: რამდენად ესაჭიროება მათი პროდუქცია მომხმარებელს; პროდუქციის წარმოებაზე გაწეული ხარჯები უფრო ნაკლებად უნდა იყოს მის საბაზრო ფასზე; წარმოებული პროდუქციის თვითღირებულება ნაკლები უნდა იყოს კონკურენტების ანალოგიურ მაჩვენებლებზე; იაფი კრედიტის აღება; მატერიალური რესურსების მომჭირნეობით გამოყენება. სამივე ფერმაში აგრობიზნესი წარმატებული და მომგებიანია.

სამეწარმეო ხარჯების ინდექსი (2007 წელი მიღებულია საბაზისო დონედ) 1 ჰა დამუშავებაში მყოფ მიწაზე შეადგენს ფერმა 1, 1,2; 2 – 0,6%; ფერმა 3 – 1,6. შესაბამისად, შემოსავლების ინდექსი შეადგენს: ფერმა 1 – 1,1%; ფერმა 2 – 0,9%; ფერმა 3 – 1,7% მიუთითებს იმაზე, რომ ხარჯების ზრდის ტემპს შეესაბამება მაღალი ზრდის ტემპი.

ცხრილი 3.3.1

აგრობიზნესის ეფექტიანობის მაჩვენებლები ქვემო ქართლის

რეგიონის ფერმერულ მეურნეობებში

მაჩვენებლები	ზომის ერთეული	2007 წ.			2009 წ.		
		ფერმა 1	ფერმა 2	ფერმა 3	ფერმა 1	ფერმა 2	ფერმა 3
სარგებლობაში არსებული მიწის ფართობი	ჰა	108	32	39	80	42	39
მიღებულია შემოსავლები	ათასი ლარი	132,8	55,05	78,4	111,7	67,0	135,25
სამეწარმეო ხარჯები	—”—	64,53	44,11	34,84	57,48	35,0	56,39
მიღებულია მოგება	—”—	68,27	11,97	43,6	54,22	32,0	78,83
1 ჰა დამუშავებულ მიწაზე	—”—	632	373	1128	678	762	2022
1 ლარ სამეწარმეო ხარჯებზე	—”—	1,058	0,271	1,134	0,943	0,914	1,398

ცხრილი შედგენილია ფერმერთა ანკეტური გამოკითხვის მონაცემების საფუძველზე.

2007 წელს მიწის უკუგების მაღალი დონით (მოგება 1 ჰა დამუშავებულ მიწაზე) გამოირჩეოდა 3 ფერმა, 2009 წლისათვის ზრდა თითქმის სამივე ფერმაშია მიაღწეული. ყველაზე მაღალი მაინც 3 ფერმაშია და შეადგენს 2022 ლარს ერთ ჰექტარზე, რაც წარმოების უპირატესად ინტენსიური ტექნოლოგიის პრინციპებით გაძლოლაზე მიუთითებს;

რენტაბელობის დონე (მოგება /1 ლარ დანახარჯზე) 1 ფერმერულ მეურნეობაში 2009 წელს 2008 წელთან შედარებით, 1,058 ლარიდან შემცირდა 0,943 ლარამდე; 2 ფერმაში 0,271 ლარიდან გაიზარდა 0,943 ლარამდე, ხოლო 3 ფერმაში ზრდამ - 1,134 ლარიდან 1,398 ლარამდე შეადგინა.

რენტაბელობის დონე სამივე ფერმაში მაღალია და ზრდის ტენდენციით ხასიათდება;

ფერმერულ მეურნეობებში მოგების ზრდის ძირითადი წყარო კულტურების მოსავლიანობის ზრდასა და მაღალმომგებიანი

კულტურების წარმოებაში უნდა ვეძებოთ. ამიტომ, საჭიროა განზოგადებული მოგების მაჩვენებლებთან ერთად განვიხილოთ წარმოების ეფექტიანობის ისეთი მაჩვენებელი, როგორცაა მოსავლიანობა და წარმოებული პროდუქციის თვითღირებულების სტრუქტურა, მოსავლიანობა.

მოსავლიანობა წარმოების ტექნოლოგიური პროცესის ხარისხობრივი მაჩვენებელია, მისი ამაღლება ფერმერს დაეხმარება სასურველი მოგების მოცულობის და ამ მიზნით შესაბამისად ნათესი ფართობის სიდიდის განსაზღვრაში.

ცხრილი 3.3.2

ძირითადი კულტურების მოსავლიანობის მაჩვენებლები (ც/ჰა)

	კულტურის დასახელება	2009 წ.			საშუალო მოსავლიანობა	
		ფერმა 1	ფერმა 2	ფერმა 3	რეგიონში	საქართველოში
1	საშემოდგომო ხორბალი	26	26,6	30	17	19
2	საშემოდგომო ქერი	22	22	20	20	15
3	სიმინდი სამარცვლედ	70	45	56	24	20
4	კარტოფილი	–	–	300	122	108
5	ხახვი	–	–	350	200	.
6	ვენახი სრ. მსხმოიარე	45	–	–	40	60

ცხრილის მონაცემებიდან ირკვევა, რომ საანალიზო ფერმებში კულტურების მოსავლიანობა ქვეყნის საშუალო მაჩვენებელთან მაღალია, მაგრამ ის საგრძობლად ჩამორჩება ამ კულტურების წარმოების მოწინავე ტექნოლოგიების ქვეყნებს. ამ მხრივ ეფექტიანობის ამაღლების რეზერვები ჯერ კიდევ არ ამოწურვია.

ფერმერული მეურნეობების ეფექტიანობის ამაღლების საქმეში დიდი მნიშვნელობა აქვს მაღალი მოთხოვნის მაღალმოსავლიანი კულტურების წარმოებას. ცალკეულ კულტურათა ეფექტიანობის

მაჩვენებლების შედარებამ გვიჩვენა, რომ

ცხრილი 3.3.3.

ეფექტიანობის მაჩვენებლები ძირითადი პროდუქციის მიხედვით

	მაჩვენებლები	ძირითადი პროდუქტი	მოგება 1 ც პროდუქციაზე ლარებში					
			ლარში			მოგების ნორმა %		
			ფერმა 1	ფერმა 2	ფერმა 3	ფერმა 1	ფერმა 2	ფერმა 3
1	საშემოდგომო ხორბალი	მარცვალი	33,68	34,23	30,69	50	83	88
2	საშემოდგომო ქერი	მარცვალი	132,8	55,05	78,4	206	165	159
3	სიმინდი სამარცვლე	მარცვალი	21,89	23,56	19,79	213	89	70
4	კარტოფილი	ტუბერი	-	-	21,65	-	-	162
5	ხახვი	ბოლქვი	-	-	25,56	-	-	270
6	ვენახი სრ. მსხმოიარე	ყურძენი	30,94	-	-	162	-	-

ცხრილის მონაცემებიდან ნათლად ჩანს, რომ:

- ფერმებში წარმოებული ყველა სახის პროდუქცია მომგებიანია;

- შედარებით მაღალი მომგებიანობის დონით, სამივე საანალიზო ფერმაში წარმოდგენილია საშემოდგომო ქერის მარცვალი: 1ც ქერის მარცვლის რეალიზაციიდან მიღებულია მოგება 1 ფერმაში 33,68 ლარი; 2 ფერმაში - 34,23 ლარი, 3 ფერმაში - 30,69 ლარი. შესაბამისად, ქერის რენტაბელობის დონე აღემატება 150%-ს.

- მაღალი რენტაბელობის დონით გამოირჩევა 1 ფერმაში საღვინე ყურძნის წარმოება. 1 ც. ყურძენზე მოგებამ შეადგინა 30,94 ლარი, რენტაბელობის დონემ კი - 162%.

- ძალზე მაღალი მომგებიანობის დონით ხასიათდება კარტოფილის და ხახვის წარმოება, რომელიც, მხოლოდ მესამე ფერმას აქვს და შესაბამისად, კარტოფილის რენტაბელობის დონეა 162%, ხახვის ბოლქვის - 270%.

საკვლევ ფერმერულ მეურნეობებში სპეციალიზაციის ოპტიმა-ური სტრუქტურის პირობებში, მოსავლიანობის ზრდასთან ერთად, ეფექტიანობის ამაღლების მიმართულებად უნდა მივიჩნიოთ საკუთარი მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის (სასაწყობო, სამაცივრო, სატრანსპორტო და მექანიზაციის საშუალებები) სრულყოფა, რაც ხელს შეუწყობს რელიზაციის ხარჯების შემცირებას და პროდუქციის ხელსაყრელ პერიოდში (მაღალი ფასებით) რეალიზაციიდან შემოსავლების გადიდებას.

თავი IV. წარმოების პროგნოზირება რესურსული პოტენციალის ეფექტურად გამოყენების პირობებში და მისი ფინანსური უზრუნველყოფის მექანიზმი

4.1. აგრარული წარმოების პროგნოზული პარამეტრები რესურსული პოტენციალის ეფექტურად გამოყენების პირობებში

აგრარულ სექტორში არსებული ფაქტობრივი მდგომარეობის ანალიზისა და სოფლის მეურნეობის დარგობრივი სტრუქტურის მოსალოდნელი სრულყოფის გათვალისწინებით, ასევე სოფლის მეურნეობის ძირითადი დარგების გაძლიერების გასაუმჯობესებლად, დასახულ ორგანიზაციულ-ეკონომიკურ ღონისძიებათა შესაბამისად, განისაზღვრა ის ოპტიმალური ეკონომიკური პარამეტრები, რაც ეკონომიკური და სასურსათო უსაფრთხოების თვალსაზრისით, რეალურად მისაღწევ მიჯნებს წარმოადგენს ყველა დარგისათვის, როგორც ადგილობრივი საბაზრო სეგმენტების გაჯერების, ისე მყარი სექსპორტო პოზიციების დაკავებისათვის.

ჩვენი გაანგარიშების მიხედვით, საქართველოს, მათ შორის, ქვემო ქართლის სოფლის მეურნეობის და საკვლევ ფერმერული მეურნეობის სპეციალიზაცია, ისტორიულ-ტრადიციული მოდელიდან დიდი და რადიკალური გადახრით არ ხასიათდება. საქართველოს სოფლის მეურნეობის დარგობრივი სტრუქტურების ოპტიმიზაციის პრობლემების გადასაწყვეტი გზების ძიებისას, ჩვენს მიერ განსაკუთრებული ყურადღება შემდეგ სამ ძირითად ასპექტზე გამახვილდა:

1. სოფლის მეურნეობის განვითარების არსებული, რეალური ღონის დადგენა და სამომავლო შეფასება;
2. იმ პროდუქტიული დარგების გამოყოფა, რომლებიც საბაზრო

ურთიერთობებს აკმაყოფილებს;

3. საკუთარი წარმოებისა და იმპორტის შეწონასწორებული მოდელის შერჩევა.

ჩვენი გამოკვლევებით დადგინდა, რომ 2016 წლამდე პერიოდისათვის, საქართველოს სოფლის მეურნეობის მთლიანი პროდუქციის სტრუქტურაში მარცვლეულის ხვედრითი წილი 2008 წლის 11,8 პროცენტიდან, შესაძლებელია გაიზარდოს 12,2 პროცენტამდე (მ.შ. ხორბლის - 4,2 პროცენტიდან, სამარცვლე სიმინდის - 5 პროცენტიდან 5,8 პროცენტამდე), კარტოფილის - 7,6 პროცენტიდან 8,2 პროცენტამდე, ბოსტნეულის - 7,4 პროცენტიდან 10,4 პროცენტამდე, უმნიშვნელოდ, მაგრამ შემცირდება მზესუმზირის ხვედრითი წილი და იქნება 1,8 პროცენტი. დარგობრივ სტრუქტურაში ხილის ხვედრითი წილი 9,4 პროცენტიდან გაიზარდა 10,2 პროცენტამდე, ყურძნის - 5,6 პროცენტიდან 6,1 პროცენტამდე, მეციტრუსეობის - 5,7 პროცენტიდან 6,2 პროცენტამდე. რაც შეეხება მეჩაიეობას, მისი ხვედრითი წილის გაზრდა არაა გათვალისწინებული და მოცულობა კვლავ 0,1 პროცენტი იქნება. სოფლის მეურნეობის დარგობრივ სტრუქტურაში, ზოგიერთი კულტურის ხვედრითი წილის შემცირების მიუხედავად, მათი წარმოების მოცულობა ნატურაში მნიშვნელოვნად გაიზარდება.

პროგნოზული გაანგარიშებების მიხედვით, საქართველოში სოფლის მეურნეობის მთლიანი პროდუქტის მოცულობა 2007 წლის 2309,5 მლნ. ლარიდან, 2015 წლისათვის მოსალოდნელია გაიზარდოს 6900,4 მლნ. ლარამდე, მათ შორის, მემცენარეობის - 3642 მლნ. ლარამდე, ხოლო მეცხოველეობის - 3257,6 მლნ ლარამდე.

ქვეყნის სასურსათო უსაფრთხოების თვალსაზრისით,

განსაკუთრებული მნიშვნელობა უნდა მიენიჭოს მარცვლეული მეურნეობის განვითარებას. სასურსათო მარცვლეული კულტურების (ხორბალი, სიმინდი) მოყვანა საქართველოს თითქმის ყველა რეგიონში შეიძლება, თუმცა, მის რეგიონულ რეგულირებას ახდენს ისტორიულად

სოფლის მეურნეობის მთლიანი პროდუქციის პროგნოზული სტრუქტურა 2015 წელს
(პროცენტებში)

	მარცვლეული სულ	მათ შორის		შაქრის ჭარხალი	მზესუმზირა	კარტოფილი	ბოსტნეული	ხილი	ყურძენი	ციტრუსი	სულ	მესაქონლეობა	მეღორეობა	მემცენარეობა	მეფრინველეობა	სულ	მიცხოვკლეობა	სოფლის მეურნეობა
	ხორბალი	სიმინდი																
სულ საქართველო (აფხაზეთის გარეშე)	12,2	4,9	5,8	1,3	1,8	6,5	10,4	6,8	6,5	2,3	52,2	26,5	11,2	1,6	7,9	47,2		100

წყარო: სოფლის მეურნეობის სამინისტროს 2000-2009 წლების მონაცემებზე დაყრდნობით ჩვენი გაანგარიშებები.

ჩამოყალიბებული ობიექტური ფაქტორი - მოსახლეობის სპეციფიკური მოთხოვნები, რომლის შესაბამისადაც, აღმოსავლეთ საქართველოში, უპირატესად, მოჰყავთ და მოიხმარება ხორბლეული, ხოლო დასავლეთ საქართველოში - სიმინდი. ეს გარემოება მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს მარკეტინგულ ბადასა და საბაზრო უზრუნველყოფაზე.

სოფლის მეურნეობის დარგების გაადგილებისა და განვითარების ჩვენს მიერ შემოთავაზებული პარამეტრების მიხედვით, საქართველოში მარცვლეულის და პარკოსანი კულტურების ნათესი ფართობი 2015 წლისათვის მიაღწევს 419,6 ათას ჰექტარს, მოსავლიანობა - 37,6 ცენტნერს, მთლიანი წარმოება - 1576, 8 ათას ტონამდე. ხორბლის ფართობი იქნება 182,5 ათასი ჰექტარი, მთლიანი წარმოება - 698,2 ტონა, რაც მიანიშნებს, რომ ქვეყნის მოსახლეობის მოთხოვნილების დაკმაყოფილება სასურსათო ხორბალზე მნიშვნელოვნად გაიზრდება.

პურის ბელად, როგორც ადრე, ისე პერსპექტივაშიც, კვლავ რჩება კახეთი რეგიონი. აქ გათვალისწინებულია ქვეყნის მთლიანი მარცვლეულის საპროგნოზო მოცულობის 27,9 პროცენტის, ხოლო ხორბლის - 53,2 პროცენტის წარმოება.

მარცვლეულის წარმოების პროგნოზული მაჩვენებლების მისაღწევად საჭიროა ჩატარდეს შემდეგი ღონისძიებები:

- მარცვლეულის წარმოების გადიდებისათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს სელექცია-მეთესლეობის სრულყოფას, მარცვლეულის თესვას მაღალმოსავლიანი ექსტრემალური პირობებისადმი გამძლე ჯიშებისა და ჰიბრიდების თესლით. უნდა გაუმჯობესდეს სასელექციო მუშაობა;

- მარცვლეულის მავნებელ-დაავადებათა და სარეველების წინააღმდეგ ბრძოლისათვის საჭიროა დროული და მაღალხარისხოვანი ინტეგრირებული ღონისძიებების გატარება, რომელიც ითვალისწინებს ბრძოლის აგროტექნიკურ, ქიმიურ და ბიოლოგიური მეთოდებისა და საშუალებების ფართოდ გამოყენებას.

- მარცვლეულის წარმოებაში განსაკუთრებული როლი უნდა შეასრულოს ნათესების რეგულარული მორწყვის და შრომითი ღონისძიებების ჩატარებამ. ცნობილია, რომ საქართველოს მთელი რიგი შიდა სამეურნეო და მთავარი მაგისტრალური არხები მოითხოვენ ძირეულ რეკონსტრუქციას (რომლებიც წლების განმავლობაში მწყობრიდანაა გამოსული), რათა იმ კონდიციამდე იქნას მიყვანილი, რომ დიდი ხნის მანძილზე ვარგისი იყოს ექსპლოატაციისათვის. ამ ღონისძიების გატარების აუცილებლობას ადასტურებს ის, რომ ქვეყანაში გვალვით მიყენებული ზარალის მოცულობა ბოლო წლებში მნიშვნელოვნად გაიზარდა.

- საქართველოს მთიან რაიონებში მარცვლეულის წარმოების გადიდებისათვის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი როლი ენიჭება მცირე მექანიზაციას, რომლის ფართოდ დანერგვა მეწარმისათვის შეღავათიანი პირობებით უახლოეს მომავალში გადაუდებელ ამოცანად უნდა იქნას მიჩნეული. სასურველი იქნება უცხოელ ინვესტორებთან ერთად ერთობლივი საწარმოები შეიქმნას, რომლებიც მარცვლეულისათვის და არა მარტო მარცვლეულისათვის საჭირო სამექანიზაციო მცირე წარმადობის მექანიზაციის საშუალებებს დაამზადებენ.

- მარცვლეულის წარმოების გადიდების მიზნით, საჭიროა განხორციელდეს მეწარმის მასტიმულირებელი ღონისძიებები. კერძოდ,

სასურველია მარცვლეულით დაკავებული ფართობები გათავისუფლდეს მიწის გადასახადებისაგან ან შემცირდეს მაინც.

თვისებრივად ახალ დონეზე უნდა ავიდეს საადრეო ბოსტნეულისა და კარტოფილის წარმოება, რაც ამ დარგების განვითარებისათვის საჭირო არსებული ძვირფასი მიკროკლიმატური პირობების რაციონალურ გამოყენებას მოითხოვს. ასევე აუცილებელია სასათბურე მებოსტნეობის აღდგენა და სტაბილური განვითარება.

საქართველოს მრავალფეროვანი ბუნებრივი პირობები და ცალკეული ბოსტნეული კულტურების თავისებური დამოკიდებულება გარემოსადმი, განაპირობებს მათი წარმოების მეტნაკლებ შესაძლებლობას სოფლის მეურნეობის საწარმოო სპეციალიზაციის თითქმის ყველა ზონაში. მებოსტნეობის განვითარებისათვის ყველაზე კარგი პირობებია ქ. თბილისისა და რუსთავის, ქუთაისის საგარეუბნო და შიდა ქართლის ზონებში. ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ადგილობრივი პირობებისა და სასოფლო-სამეურნეო კულტურების ბიოლოგიურ თავისებურებათა ურთიერთშეუსაბამობის გამო, საქართველოს სოფლის მეურნეობის საწარმოო სპეციალიზაციის მთელ რიგ ზონებსა და ქვეზონებში, მიკრორაიონებში, გამოიყოფა ბოსტნეულის ძირითადი წამყვანი კულტურები, რომლებიც იძლევიან მაღალ მოსავალს. ლაგოდეხისა და წყალტუბოს რაიონებში მოჰყავთ საადრეო პამიდორი, გარდაბანსა და ვანის რაიონებში ხახვი, სამტრედიის რაიონში საადრეო კომბოსტო, ლაგოდეხის რაიონში საადრეო კიტრი, ქ.ქ. თბილისისა და რუსთავის საგარეუბნო ზონაში საგვიანო პამიდორი და კიტრი, წყალტუბოსა და გარდაბნის რაიონებში ბადრიჯანი, შიდა ქართლში საგვიანო კომბოსტო, კახეთში საზამთრო და სხვ.

ზემოაღნიშნული მიგვანიშნებს ბუნებრივი პირობების რესურსული პოტენციალის შესაძლებლობებზე, რაც ქვეყანას გააჩნია იმისათვის, რომ 6-7 თვის განმავლობაში ქვეყნის მოსახლეობა უზრუნველყოფილი იყოს ღია გრუნტის პირობებში მოყვანილი ბოსტნეულის ფართო ასორტიმენტის პროდუქტებით. თუ ამას დავუმატებთ დახურული გრუნტის მებოსტნეობის განვითარების შესაძლებლობასაც (თერმული ცხელი წყლების გამოყენება), ცხადია, რომ ქვეყანაში წარმოებულმა ბოსტნეულის პროდუქციამ შეიძლება მთლიანად გამოდევნოს შიდა ბაზრიდან შემოტანილი და ხშირ შემთხვევაში, ეკოლოგიურად უსუფთაო იმპორტული ბოსტნეული და უზრუნველოს ქვეყნის მოსახლეობა საკუთარი წარმოების ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქციით, როგორც ნედლეულის, ისე კონსერვების სახით. ამასთან, დიდი შესაძლებლობაა, რომ უცხოური ტექნოლოგიების ფართო გამოყენებით (სამაცივრო დანადგარები, პროდუქციის შეფუთვის ახალი მეთოდები) გატანილი იქნას საექსპორტო ბოსტნეული პროდუქტები, რომელიც ქვეყნის ეკონომიკას მნიშვნელოვნად განამტკიცებს.

ჩვენი გაანგარიშებით, 2015 წელს ბოსტნეული კულტურები 54,6 ათასი ჰექტარი 172,9 ცენტნერი მოსავლიანობის პირობებში წარმოებული იქნება 945,1 ათასი ტონა ბოსტნეული, ხოლო 10,4 ათას ჰექტარ ფართობზე - 154,5 ათასი ტონა ბაღჩეული, რაც მნიშვნელოვნად გაზრდის მოსახლეობის მოთხოვნილების დაკმაყოფილების დონეს, როგორც ნედლი, ისე გადამუშავებული სახით (კონსერვები). ამ კულტურათა წარმოების ეკონომიკური ეფექტიანობის ასამაღლებლად, ჩვენი აზრით, ყურადღება უნდა მიექცეს:

- მეკარტოფილეობის და მებოსტნეობის ზონებში არსებული სარწყავი სისტემების რეკონსტრუქციას (გარდაბანი, მარნეული, ახალციხე, ადიგენი, ასპინძა) და ნათესი ფართობების გასარწყავებას;
- კარტოფილის მოვლა-მოყვანის კომპლექსური მექანიზაციის გაფართოებას, ორგანული სასუქების, ტორფისა და ტორფიანი მინერალური სასუქების ნარეგების ფართოდ გამოყენებას;
- კარტოფილის, ბოსტნეულის და ბალჩეულის მავნებელ-დაავადებების და სარველების წინააღმდეგ ბრძოლის კომპლექსური ღონისძიებების განხორციელებისათვის მაღალხარისხოვანი საშუალებებით მწარმოებელთა უზრუნველყოფას.
- კარტოფილის, ბოსტნეულისა და ბალჩეულის ახალი სელექციური ჯიშების ფართოდ დანერგვას;
- წარმოების ეფექტიანობის ამაღლების და ხელით შრომის შემცირების მიზნით, მწარმოებელთა უზრუნველყოფას მობილური მცირე სამექანიზაციო საშუალებებით.

საქართველოს სოფლის მეურნეობის წინაშე მდგარი ამოცანებიდან ერთ-ერთი მთავარია მოსახლეობის მოთხოვნილების დაკმაყოფილება საკუთარი წარმოების მზესუმზირის ზეთით, რისთვისაც საჭიროა მზესუმზირის წარმოების გაფართოება, როგორც ფართობის გადიდებით, ისე მოსავლიანობის ამაღლებით და ახალი ზეთოვანი კულტურების დანერგვით.

პროგნოზული გათვლების მიხედვით, მზესუმზირის მწარმოებელ ძირითად რაიონებში მზესუმზირის ფართობი (წმინდა ნათესი სახით), სავარაუდოდ, მიაღწევს 41,3 ათას ჰექტარს, ხოლო შუალედური ნათესების სახით - 4,5-5,0 ათას ჰექტარს, რაც საშუალებას მოგვცემს

დამატებით ვაწარმოთ 8,5-9,0 ათასი ტონა მზესუმზირა. მზესუმზირის შუალედური ნათესების ათვისება ნაკარნახევია, როგორც ცხიმზე მოსახლეობის მოთხოვნის დაკმაყოფილების, ასევე მინდვრის თესლბრუნვებში ძირითადი სასურსათო პროდუქტებისათვის (საშემოდგომო ხორბალი, ქერი) საუკეთესო წინამორბედის როლის შესრულებით. ამდენად, კახეთისა და ქართლის დაბლობის სარწყავ მიწებზე მზესუმზირის თესლის მიღება შესაძლებელია მეორე მოსავლის სახით.

2015 წლისათვის გათვალისწინებულია მზესუმზირის მოსავლიანობის ამაღლება საშუალოდ 19 ცენტრამდე და საერთო წარმოების 78,3 ათას ტონამდე, რაც საშუალებას იძლევა მზესუმზირის ზეთის წარმოება გაიზარდოს 30,0 ათას ტონამდე.

უაღრესად პერსპექტიულია ზეთის წარმოების გადიდების საქმეში რაფსის თესლის გამოყენება. საქართველოს დაბლობი ზონის სარწყავ და ბუნებრივი ტენით უზრუნველყოფილ ზონებში შესაძლებელია მწვანე მასის გათიბვა, ხოლო გაზაფხულზე, აპრილის თვეში, თესლის აღება. საქართველოში დღეისათვის დამუშავებულია რაფსის მოვლა-მოყვანის აგროტექნიკა რეგიონების ბუნებრივი პირობების გათვალისწინებით და რაფსის თესლიდან ზეთის მიღების ტექნოლოგია.

2015 წლისათვის მწვანე მასისა და თესლის მისაღებად, შეიძლება შუალედური კულტურის სახით, რაფსისათვის ოპტიმალურ ფართობად განისაზღვროს 10 ათას ჰექტარამდე, საიდანაც მიღებული იქნება 110 ათასი ტონა მწვანე მასა და 14,0 ათასი ტონა თესლი.

მეცხოველეობის შემდგომი განვითარება სრულფასოვანი პროდუქტების საწარმოებლად მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული

ცილებით მდიდარი საკვებით უზრუნველყოფაზე. გარდა ამისა, როგორც მსოფლიო გამოცდილება მოწმობს, სასურსათო პროდუქტების ასორტიმენტში განსაკუთრებული ადგილი უნდა დაიკავოს ცილებით მდიდარმა სოიოსგან დამზადებულმა პროდუქტებმა. სოიოსგან პროდუქტების დამზადების მეთოდები აპრობირებულია წეროვანის მიწათმოქმედების სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის საწარმოო ბაზაზე. პროგნოზული პარამეტრებით, სოიოს ნათესი ფართობი განისაზღვრა 3855 ჰექტარით, მოსავლიანობა - 14,1 ცენტნერით, წარმოება კი - 5,4 ათასი ტონით.

საკვები კულტურებიდან პერსპექტივაში სასურველია პრიორიტეტი მიეცეს ერთწლიანი და მრავალწლიანი ბალახების თესვას სასილოსე სიმინდის ნათესების შემცირების ხარჯზე. წვნიანი საკვების დეფიციტის უზრუნველსაყოფად, საჭიროა გაიზარდოს საკვები ძირხვენები. საპროგნოზო პერიოდში საკვები კულტურების ფართობი მთლიან ნათესში დაიკავეს 14,2 პროცენტს, ნაცვლად 1988 წლის 45,8 პროცენტისა.

სავარაუდოდ, განსაკუთრებული ცვლილებები არ მოხდება მეხილეობის დარგის განვითარებაში. ჩვენი აზრით, მისაღებია დღეის მდგომარეობით არსებული ხეხილის ფართობის შენარჩუნება. რაც შეეხება მოსავალს, შესაძლებელია 745,8 ათასი ტონა ხილის წარმოება. საექსპორტო პოტენციალის ამალღების მიზნით, აუცილებელია ინტენსიური ბაღების გაშენება, რომლის მოსავლიანობა თესლბრუნვაში 160-170, ხოლო კურკოვნებში 100-110 ცენტნერის ფარგლებში იქნება.

მეხილეობის დარგის განვითარების ეკონომიკური ეფექტიანობის ამალღების მიზნით, საჭიროა ყურადღება მიექცეს შემდეგ ფაქტორებს:

- ხეხილოვანი კულტურების გაადგილება (ახალი ნარგაობის გაშენება) შესაფერის ნიადაგურ კლიმატურ მიკროზონებსა და რაიონებში პროექტირების საფუძველზე;

- ხეხილოვან კულტურათა ნარგაობები მხოლოდ უმაღლესი ხარისხის და ნიადაგის ტიპის შესაფერისი, ვეგეტაციურად ნამრავლი სარგავი მასალით;

- ფართოდ უნდა იყოს გამოყენებული თანამედროვე მექანიზაციის საშუალებები, რუგულარულად უნდა განხორციელდეს ხეხილის ჯიშური შემადგენლობის გაუმჯობესება იმ მიზნით, რომ პერსპექტივაში ხეხილის საერთო ნარგაობაში თესლოვანი ხილის ხვედრითი წილი იყოს 60 პროცენტი, მშრალი სუბტროპიკული კულტურების - 9 პროცენტი, კენკროვანების - 1 პროცენტი.

- ბალის პროდუქტიულობის ამაღლების მიზნით, განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს მეფუტკრეობის დარგის განვითარებას ნორმატივების შესაბამისად;

- სამთო მეხილეობის უნიკალური ჯიშების შენარჩუნების მიზნით, საჭიროა შემუშავდეს მეხილეობის განვითარების კომპლექსური პროგრამა საქართველოს მთიანი ზონისათვის.

საქართველოში მევენახეობის და შესაბამისად, მეღვინეობის ძირითად მიმართულებად კვლავ უნდა იქნეს შენარჩუნებული უმაღლესი ხარისხის სუფრის მშრალი სამარკო და ორდინალური ღვინოების, ხარისხოვანი შამპანური ღვინოებისა და კონიაკისათვის საჭირო ნედლეულის წარმოება.

უკანასკნელ წლებში საქართველოს ექსპორტის განვითარების ტენდენციების შეფასებისათვის, მნიშვნელოვანია ექსპორტის სასაქონლო

სტრუქტურის შესწავლა. საქართველოს ეკონომიკის და-მოუკიდებელი განვითარების პერიოდში ჩამოყალიბდა ის სასაქონლო ჯგუფები, რომელთა ექსპორტს გააჩნია სტაბილური ზრდის ტენდენცია. ასეთად შეიძლება ჩაითვალოს ღვინო და ხილი.

ჩვენი გათვლებით, რომელსაც საფუძვლად დავუდეთ მოსახლეობის მოთხოვნილების მაქსიმალური დაკმაყოფილება და საექსპორტო ღვინის წარმოება, შესაძლებელია ვენახის მთლიანი ფართობი 2015 წლისათვის გაიზარდოს 84 ათას ჰექტარამდე, ხოლო ყურძნის წარმოებამ მიაღწიოს 689,6 ათას ტონას.

მევენახეობა-მეღვინეობის დარგის განვითარებისათვის განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს:

- ვენახების გაშენების სქემის ოპტიმიზაციას მისი სტრუქტურის გათვალისწინებით (ამჟამად ვენახების ფართობის 80% დაკავებულია თეთრი ყურძნით, ამასთან, ვენახები საკმაოდ ძველია და მისი ასაკი 25-დან 30 წლამდე მერყეობს);

- ყველა კატეგორიის მეურნეობაში სავალდებულოდ უნდა იქნას მიჩნეული ვაზის გაშენება მეცნიერულად გამოკვლეული და დასაბუთებული პროექტების საფუძველზე, რისთვისაც ქვეყანაში არსებობს შესაბამისი სამეცნიერო და საპროექტო პოტენციალი;

- მევენახეობის განვითარებისათვის საჭიროა განხორციელდეს სარგავი მასალების წარმოების ტექნიკური ბაზის, სახელმწიფო და კერძო სანერგე მეურნეობების აღდგენა და გადაიარაღება. ამასთან, საჭიროა ნერგის წარმოების კერძო (ინდივიდუალური) პრაქტიკა დაექვემდებაროს ჯიშური სიწმინდის დაცვის გაძლიერებულ კონტროლს;

- მევენახის ინტერესების დაცვის მიზნით, ფალსიფიცირებული ღვინისა და სპირტიანი სასმელების დამზადებასა და რეალიზაციის შესაძლებლობებს შეუშალოს ხელი;

- მევენახეობის კლასიკური რეგიონი კახეთი მდებარეობს ბუნებრივ-კლიმატური პირობების მკაცრ სარისკო ზონაში, სადაც ძალიან დიდია ალბათობა, რომ სეტყვისა და გვალვის შედეგად მთლიანად ან ნაწილობრივ დაზიანდეს ვენახის პლანტაციები. საჭიროა ამოქმედდეს მევენახისათვის (მეწარმისათვის) მისაღები სადაზღვევო სისტემა;

- ქართული ტრადიციული მევენახეობისა და მეღვინეობის პროდუქციის რეკლამირების მიზნით, მსოფლიო ბაზრისათვის საჭიროა დამუშავდეს ამ დარგების განვითარების ისტორიული მასალები და განთავსდეს ინტერნეტის ქსელში.

მეცხოველეობის განვითარების მიღწეული დონისა და არსებული რესურსების გათვალისწინებით, ასევე მეურნეობის გაძლიერების გასაუ-
ჯობესებლად, დასახული აგროზოოტექნიკურ და ორგანიზაციულ-
ეკონომიკურ ღონისძიებათა სისტემის პრაქტიკულად განხორციელების
საფუძველზე ჩატარებული პროგნოზული გაანგარიშებები გვიჩვენებს,
რომ საქართველოს ყველა კატეგორიის მეურნეობებში 2015 წლის
ბოლოსათვის, შესაძლებელია 2007 წელთან შედარებით, მსხვილფეხა
რქოსანი პირუტყვის აბსოლუტური რაოდენობა გაიზარდოს 1048,5
ათასი სულიდან 1550,0 სულამდე, ანუ 47,8 პროცენტით, მათ შორის,
ფურებისა და კამეჩების სულადობა. 54,0 ათასი სულიდან 852,0 ათას
სულამდე, ანუ 57,5 პროცენტით, ღორის სულადობა 109,9 ათასი
სულიდან 809,7 ათას სულამდე, ანუ 7-ჯერ, ცხვრისა და თხის

სულადობა 706,5 ათასი სულიდან 850,0 ათას სულამდე, ანუ 20,3 პროცენტით. ყველა სახის ფრინველის რაოდენობა 6149,7 ათასი ფრთიდან 15000,6 ათას ფრთამდე, ანუ 2,4-ჯერ და ფუტკრის ოჯახების რაოდენობა 183,8 ათასი ოჯახიდან 203,7 ათას ოჯახამდე, ანუ 11,0 პროცენტით.

შესაძლებელია 2015 წლისათვის საქართველოს ყველა კატეგორიის მეურნეობის ძირითადი ნახირის სტრუქტურაში ფურებისა და ფურკამეჩების ხვედრითი წილი გაუტოლდეს 55,0 პროცენტს, ღორის კოლტის სტრუქტურაში ძირითადი ნეზვების ხვედრითი წილი - 26,0 პროცენტის და ბოცვერების მთლიან სტრუქტურაში დედა ბოცვერების ხვედრითი წონა 28,6 პროცენტს.

პირუტყვისა და ფრინველის ჯიშობრივი გაუმჯობესების, კარგი მოვლა-პატრონობის, კვებისა და გაძღოლის უფრო ინტენსიურ მეთოდებზე გადასვლის შედეგად, მკვეთრად ამაღლდება პროდუქტიულობის რაოდენობრივი და ხარისხობრივი მაჩვენებლები - წველადობა, წონამატი ერთ სულ პირუტყვზე და ნამრავლის გამოსავალი 100 დედა პირუტყვზე.

ვფიქრობთ, შესაძლებელია 2015 წლისათვის საქართველოს ყველა კატეგორიის მეურნეობებში ერთი ფურისა და ფურკამეჩების საშუალო წლიურმა წველადობამ 1500კგ-ს, საშუალო წლიურმა კვერცხმდებლობამ ერთ კვერცხმდებელ დედალზე - 160 ცალს, მატყლის საშუალო წლიურმა ნაპარსმა ერთ ცხვარზე 4,0კგ-ს, ფუტკრის ერთ ოჯახზე სასაქონლო თაფლის წარმოებამ 15კგ-ს მიაღწიოს.

ჩვენი გათვლებით შესაძლებელია 100 ფურსა და ფურკამეჩზე 95 სული ხბოსა და ზაქის, 100 ძირითად ნეზვზე 1200 სული გოჭის და 100

ნერბზე 110 ბატკნის და თიკნის მიღება.

პროგნოზული გაანგარიშებების მიხედვით, 2015 წელს შესაძლებელია მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვის რძის წარმოებამ მიაღწიოს 1278 ათას ტონას, ხორცის წარმოებამ (ცოცხალი წონით) 295,0 ათას ტონას, კვერცხის - 1344,0 მლნ.ცალამდე, მატყლის - 95,2 ათას ტონას.

ცხრილი 4.1.2.

საქართველოს ყველა კატეგორიის მეურნეობებში პირუტყვისა და ფრინველის სულადობა 2000-2015 წლებში (წლის ბოლოსათვის, ათასი სული)

	ფაქტიური			პროგნოზი	2015წ. %	
	2000	2005	2009		2000წ-თან %	2009წ-თან %
				2015		
მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვი	1177,4	1190,6	1014,7	1550,0	131,6	152,8
მ.შ. ფური და ფურკამეჩი	646,3	709,9	537,6	852,0	131,8	158,6
ღორი	445,4	455,3	135,2	809,7	182,6	59,8 ან 5,4-ჯერ
ცხვარი და თხა	627,6	815,3	673,5	850,0	135,9	126,3
მ.შ. ცხვარი	546,9	719,8	602,3	595,0	108,9	98,8
ფრინველი (ათ.ფრთა)	7825,5	7482,2	6674,8	15000,6	191,7	224,7
ფუტკრის ოჯახი (ათ.სკა)	97,6	149,5	183,8	203,7	208,7	110,9

წყარო: სტატისტიკური მონაცემები და ჩვენი გაანგარიშებები

მიგვაჩნია, რომ საკვები კულტურებით დაკავებული ფართობების გადიდება და მოსავლიანობის მკვეთრი ამაღლება ცილებით, ვიტამინ-

ნებით, მიკროელემენტებით და მონელებადი ნივთიერებებით სათანადოდ დაბალანსებული, სრულფასოვანი კომბინირებული საკვების წარმოების გაფართოება გახდება მეცხოველეობის პროდუქტიულობის გაზრდის რეალური საფუძველი.

საქართველოში პირუტყვისა და ფრინველის პროდუქტიულობის
მაჩვენებლები 2000-2015 წლებში (წლის ბოლოსათვის, ათასი სული)

პროდუქტიულობის მაჩვენებლები	ზომის ერთეული	ფაქტიური			პროგნოზი	2015წ. %	
		2000	2005	2009	2015	2000წ- თან	2009წ- თან
საშ.წლიური წველადობა	კგ	935	1040	1013	1500	160,0	148,1
საშ.წლიური კვერცხმდ-ებლობა ერთ კვერცხმ-დე- ბელ დედალზე	ცალი	82,0	121	130	160,0	195,6	107,4
მატყლის საშუალო წლიური ნაპარსი ერთ სულ ცხვარზე	კგ	3,0	2,8	2,99	4,0	133,3	133,7
ფუტკრის ერთ ოჯახზე სასაქონლო თაფლის წარმოება	კგ	4,1	9,9	9,7	15,0	365,8	154,6

წყარო: სტატისტიკური მონაცემები და ჩვენი გაანგარიშებები

**4.2. ფერმერულ მეურნეობებში რესურსული პოტენციალის
ეფექტურად გამოყენების ფინანსური უზრუნველყოფის მექანიზმი**

სოფლის მეურნეობის რესურსული პოტენციალის ეფექტიანად გამოყენებაში განსაკუთრებული როლი აკისრია ფინანსური მექანიზმის მთელ სისტემას და მის ცალკეულ ბერკეტებს.

აგრობიზნესის აუცილებელ ბუნებრივ რესურსებთან ერთად, ფერმერულ მეურნეობათა დონეზე უნდა უნდა გადაწყდეს ეკონომიკური რესურსების უზრუნველყოფის საკითხიც. ბიზნესის

წარმატება სწორედ შეზღუდული რესურსებით უზრუნველყოფასა და ეფექტიან გამოყენე-ბაში მდგომარეობს.

ბიზნესის რესურსული უზრუნველყოფის პროცესი საქართველოს აგრარულ სექტორში რთულ, მრავალსიტუაციურ ვითარებაში მიმდინარეობს:

- ფერმერს გააჩნია ბუნებრივი რესურსები, მაგრამ ბიზნესის დასაწყებად განიცდის საწყისი ფულადი კაპიტალის უკმარისობას;
- რესურსების მომარაგებასთან წარმოქმნილი ვალდებულებების გასანაღდებად განიცდის სახსრების უკმარისობას.

არადა, სწორედ ფულადი რესურსების მოზიდვას აქვს გადამწყვეტი მნიშვნელობა ბიზნესის დაწყებისა და განვითარებისათვის.

ბიზნესის ფინანსური უზრუნველყოფა ორ ძირითად წყაროს ემყარება - საკუთარს და მოზიდულს.

საბაზრო ურთიერთობებზე გარდამავალ პერიოდში საქართველოში განხორციელებულმა რეფორმებმა ვერ შექმნეს სოფლად საქონელწარმოების პირობები, გაუარესდა მცხოვრებთა სოციალური მდგომარეობა, შემცირდა სოფლის მეურნეობის მთლიანი და სასაქონლო პროდუქციის წარმოება. ამან ხელი შეწყო სოფლად სიღარიბეს და შრომისუნარიანი მოსახლეობის მიგრაციას.

ერთ შინამეურნეობაზე გაანგარიშებით, ხარჯები ჯერ კიდევ აღემატება შემოსავლებს.

მონაცემებიდან ნათლად ჩანს, რომ:

- ქვეყანაში ჯერ კიდევ დაბალია ერთი შინამეურნეობის შემოსავლების მიღწეული დონე - საშუალოდ წელიწადში 4000-5000 ლარი. მხედველობაში თუ მივიღებთ შინამეურნეობათა საშუალო

სულადობის მაჩვენებელს, მაშინ ბიზნესის საწყისი კაპიტალის და საქონელწარმოების ტექნოლოგიური პროცესების განხორციელებისათვის, ფინანსური უზრუნველყოფის საკუთარი წყაროებიდან დაფინანსებაზე ფიქრიც არ შეიძლება;

შინამეურნეობებში ბიზნესის განვითარების რესურსწარმოქმნის მდგომარეობის შეფასება

მაჩვენებლები	წლები			
	2006	2007	2008	2008წ %% 2006წ- თან
ერთი შინამეურნეობის შემოსავალი წელიწადში სოფლად სულ	4075	4083	4991	122
მ.შ. ფულადი შემოსავლები	2385	2532	3236	135
ს/მ-ის პროდუქციის გაყიდვიდან	751	646	678	90
ერთი შინამეურნეობის ხარჯები წელიწადში სოფლად სულ	4974	4956	5907	118
მ.შ. ფულადი ხარჯები	3284	3404	4153	126
ფულადი ს/ს ხარჯები	143	186	198	138
შემოსავლებსა და ხარჯებს შორის სხვაობა (+,-)				
ერთი შინამეურნეობის შემოსავლებსა და ხარჯებს შორის	-899	-873	916	102
ერთი შინამეურნეობის ფულად შემოსავლებსა და ფულად ხარჯებს შორის	-899	-872	-917	102
სოფლის მეურნეობაზე ხარჯებსა და ს/მ-ის პროდუქციის გაყიდვიდან შემოსავლებს შორის	+608	+460	+480	79

ცხრილი შედგენილია 2009 წლის სტატისტიკური წელიდწლეულის მონაცემების ბაზაზე.

- შინამეურნეობის საშუალო წლიურ შემოსავლებსა და ხარჯებს შორის, მთლიანად და მათ შორის, ფულად შემოსავლებსა და ხარჯებს შორის სხვაობა უარყოფითია;
- აგრობიზნესის დიდ რესურსულ პოტენციალზე მიუთითებს თუნდაც ის, რომ ერთ შინამეურნეობაზე გაანგარიშებით, სასოფლო-სამეურნეო მიზნებისათვის გაწეულ ხარჯებსა და სოფლის მეურნეობის პროდუქციის რეალიზაციიდან მიღებულ შემოსავლებს შორის შემოსავლების მეტობას აქვს ადგილი ხარჯებზე. ეკონომიკური თვალსაზრისით, ასეთი ფაქტი მეტად დასაფიქრებელი მოვლენაა და

გალკე კვლევის თემას წარმოადგენს.

- ერთ შინამეურნეობაზე საშუალო წლიურ შემოსავლებსა და ხარჯებს შორის თანაფარდობა (1 ლარი დანახარჯზე 1 ლარი შემოსავალი) ასეთ სურათს გვაძლევს: 2006 წელი - 1:0,92; 2007 წელი - 1:0,82; 2008 წელი - 1:0,84, რაც, ჩვენი აზრით, საქონელწარმოების ვერცერთ პირობას და მოთხოვნას არ შეესაბამება.

დღეს, საქართველოში აგრობიზნესის კუთხით შექმნილია ე.წ. “ფორს-მაჟორული” სიტუაცია. ოჯახურ, გლეხურ (ფერმერულ) მეურნეობებს არ გააჩნიათ ბიზნესის საწყისი კაპიტალი, არც შემოსავლების სტრუქტურის პროგნოზირება იძლევა ამ კუთხით კარგ პერსპექტივას. მომავალი - სხვა ფაქტორებთან ერთად, რესურსული პოტენციალის მოზიდვასა და ეფექტიანად გამოყენებაში უნდა ვეძიოთ.

სწორედ ასეთ სიტუაციაში უნდა ავამოქმედოთ ისეთი ფინანსური ბერკეტი, როგორცაა: სარგებლის ნორმა კრედიტზე, ფასები პროდუქციაზე, ვალუტის კურსი, ამორტიზაციისა და დაბეგვრის ნორმა და სხვ. შექმნილი რთული სიტუაციიდან გამოსვლისა და აგრობიზნესის განვითარების მთავარი ბერკეტი დღეს საბანკო კრედიტების სარგებლობის ნორმაზეა დამოკიდებული.

რაციონალური სასახო პოლიტიკის რეგულირება სახელმწიფოს ჩარევის გარეშე მეტად ხანგრძლივ პერიოდს ექვემდებარება და ამ მხრივ მთავარი როლი სახელმწიფომ უნდა შეასრულოს.

რაციონალური სასახო პოლიტიკა, ბიზნესის აღორძინებასთან ერთად, საკუთარი საშუალებების რენტაბელობის ამაღლების ბერკეტია. სწორედ ამაში მდგომარეობს ფინანსური მექანიზმის ხელშემწყობი როლი.

რაციონალური სასახო პოლიტიკა და საკუთარი საშუალებების ეფექტიანობა ფერმერულ მეურნეობებში (ათასი ლარი)

მაჩვენებლები	ფერმა 1	ფერმა 2	ფერმა 3
ინვესტიციის წმინდა ფინანსური შედეგი			
- ხორბლის წარმოება	52,0	36,0	21,6
- სამარცვლე სიმინდი	24,5	4,5	14,5
ფინანსური ხარჯები ნასესხებ საშ-ზე			
- ხორბლის წარმოება	10,0	- 1,0	6,0 -
- სამარცვლე სიმინდი	6,0		
წარმოების ფინანსური შედეგი			
- ხორბლის წარმოება	17,4	16,3	11,6
- სამარცვლე სიმინდი წარმოებიდან	15,3	2,1	15,5
რენტაბელობის დონე			
- ხორბლის წარმოება	50,3	58,7	96,4
- სამარცვლე სიმინდი	166	87,5	61,1
საკუთარი საშუალებების რენტაბელობა			
- ხორბლის წარმოება	71,0	-	213
- სამარცვლე სიმინდი	210,2	150	-
რენტაბელობის დონის ნამეტი სესხით სარგებლობის პირობებში (+,-)			
- ხორბლის წარმოება	+20,7	-	+116
- სამარცვლე სიმინდი	+44,2	+62,5	-

ცხრილი შედგენილია ფერმერული მეურნეობების ანკეტური გამოკითხვის მონაცემთა ბაზაზე.

ფერმერული მეურნეობის ფინანსური მართვის ოპტიმიზაციის მოტანილი მონაცემები მიუთითებს, რომ რაციონალური სასახო პოლიტიკა ხელს უწყობს ბიზნესის წარმატებით განვითარებას და საგრძნობლად, ორჯერ ამაღლებს საკუთარი რესურსების ეფექტიანად გამოყენებას. პირველმა ფერმერმა, 2009 წელს ხორბლის წარმოებისათვის სესხის გამოყენების საფუძველზე, 21%-ით გაზარდა საკუთარი რესურსების გამოყენება, ხოლო სამარცვლე სიმინდში რენტაბელობის ზრდა 210%-ს შეადგენდა. ასეთივე მაჩვენებლებით ხასიათდება

რაციონალური სასახო პოლიტიკის გამოყენება აგრობიზნესში.

დაკრედიტების დღევანდელი პირობები პასუხობს დროის მოთხოვნებს და უზრუნველყოფს ბიზნესის რენტაბელურად წარმართვას აგრარულ სექტორში.

ამის მკაფიო დადასტურებად დაკრედიტების რეალური ფაქტორებით შეიძლება ვიმსჯელოთ პირველი ფერმერის პრაქტიკიდან გამომდინარე.

ფერმერული მეურნეობის მიზანია ბიზნესის გარემოს შექმნა შეზღუდული რესურსებით საბანკო კრედიტის გამოყენების საფუძველზე.

I. კრედიტის აღების მიზანი:

1. სასოფლო-სამეურნეო სამუშაოების შესრულებაზე მომსახურების შედეგად წარმოქმნილი ვალდებულებების განაღდება;
2. სათესლე მასალის შეძენა (კარტოფილი 6000კგ);
3. სასუქების შეძენა.

II. კრედიტის უზრუნველყოფა:

1. სასოფლო-სამეურნეო სავარგული 103 ჰა. მ.შ. ხორბლის ნათესი - 65ჰა, ვენახი - 6,5.
2. საცხოვრებელი სახლი თბილისში - ვაზისუბნის დასახლება. 4-ე კორპ, ბ. 6.

III. კრედიტის ძიება:

სასესხო რესურსების ბაზარი - სააქციო საზოგადოება "საქართველოს ბანკი".

I ეტაპი. კომერციული ბანკი "ს.ს. საქართველოს ბანკი".

მოთხოვნილი სესხი - 15000 ლარი. გამოყოფილი სესხი - 10000 ლარი ექვსთვიანი ვადით. უზრუნველყოფა - სარწყავი მიწის ნაკვეთი 13,4ჰა, საბაზრო ფასი - 30000 აშშ დოლარი - იპოთეკით დატვირთვა.

II ეტაპი. სესხის სარგებლობის საპროცენტო განაკვეთი. სიტყვიერი შეთანხმებისას, არაუმეტეს, 20%. დამტკიცდა წლიური 26%-ით. გამოყოფილი სესხის უკმარისობის გამო, დამატებით მოთხოვნილი იქნა კრედიტი 20000 ლარის, საცხოვრებელი სახლის დამატებით გირაოთი.

სასახო რესურსების ბაზარი - საკრედიტო მიკროსაფინანსო ორგანიზაცია “კრედო”. მოთხოვნების დაკმაყოფილება სესხზე წლიური განაკვეთით, არანაკლებ, 26%-ისა.

სასახო რესურსების ბაზარი - ვი-თი-ბი ბანკი. მოთხოვნილი თანხა - 33000 ლარი (10000 - აღებული ვალის დაფარვა, 23000 - საწარმოო მიზნები). სარგებლის ნორმა - საკრედიტო ოფიცერთან გასაუბრებით, არაუმეტეს, წლიური 20%-ისა.

განაცხადი 33000 ლარზე, საკრედიტო კომიტეტმა დაამტკიცა 24% წლიური განაკვეთით. მოტივი - ბანკთან პირველი კონტაქტი. საპროცენტო განაკვეთის დაწევა შემდეგში განისაზღვრება საკრედიტო ხელშეკრულების პირობების პირნათლად შესრულების შემთხვევაში.

მიღებული გადაწყვეტილების შემდეგ, “ს.ს. საქართველოს ბანკის” შემოთავაზებით, თუ კლიენტი არ გადავიდოდა ვი-თი-ბი ბანკში მასზე გასცემდა სესხს 20000 აშშ დოლარის ოდენობით წლიური 18%-იანი განაკვეთით, დამატებითი უზრუნველყოფით 51 ჰექტარი მიწის და საცხოვრებელი სახლის იპოთეკით დატვირთვისას.

ფერმერმა უარი განაცხადა და სესხის ვადაზე ადრე

დაფარვისათვის (რადგან სესხი იფარება მეორე ბანკის ანგარიშზე) ფინანსური სანქციის წესით პირგასამტეხლოსათვის დაეკისრა “ს.ს. საქართველოს ბანკის” სასარგებლოდ 7%-იანი ჯარიმის გადახდა, რაც თანხით შეადგენს 700 ლარს.

მოტანილი მაგალითიდან ნათლად ჩანს, არის თუ არა აგრარული სექტორის წარმოების განვითარებისათვის დაკრედიტების პირობები ხელსაყრელი.

დასკვნები და წინადადებები

ბიზნესის წარმართვისათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს რესურსების ეფექტურ გამოყენებას. აგრობიზნესმენის ხელში იმყოფება მიწის, კაპიტალის, ფულადი და ადამიანური რესურსების გარკვეული, ზღვრული რაოდენობა, მარაგი. რესურსების შეზღუდულობით გამოირჩევიან მომხმარებლებიც და მწარმოებლებიც. ამიტომ, მათ წინაშე ყოველთვის დგება ეკონომიკური არჩევანის პრობლემა, მუდმივად წარმოიქმნება ალტერნატიული არჩევანის შესაძლებლობა. ამდენად, ბიზნესის წარმატება დამოკიდებულია შეზღუდული რესურსების პირობებში სწორი არჩევანის გაკეთებაზე.

სასოფლო სამეურნეო წარმოების თავისებურებებიდან გამომდინარე, აქ განსახვავებულია პოტენციალის ფორმირება-განვითარების პროცესი. მისი ჩამოყალიბება შიდა და გარე ფაქტორების გავლენით ხდება. შინაგანს მიეკუთვნება მიწა, შრომითი და მატერიალური რესურსები. შინაგანი ფაქტორები მნიშვნელოვანია, მაგრამ იგი ხშირად უძლურია გარეგანი ფაქტორების გავლენის წინაშე, რადგან სოფლის მეურნეობა გარეგან ფაქტორად ხომ ცვალებად ბუნებრივ კლიმატურ-კლიმატური პირობები იგულისხმება.

აგრარულ რესურსულ პოტენციალზე დიდ გავლენას ახდენს თვით რესურსების სტრუქტურა. მისი ცვლილება ასახავს განვითარების კანონზომიერებებს. როცა შემადგენლობაში იზრდება ყველაზე არსებითი ელემენტის ხვედრითი წილი, აუცილებლად დაცული უნდა იყოს პირობა, რომ მისმა ზრდამ ხელსაყრელი პირობები შეუქმნას დანარჩენი ელემენტების განვითარებასაც.

რესურსული პოტენციალის შეფასება უნდა მოხდეს სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ისეთი ფაქტორების მიხედვით, როგორცაა მიწა, ძირითადი საწარმოო ფონდები, შრომითი რესურსები და გაძლოლის დონე. დღეისათვის, ეკონომიკურ გაანგარიშებაში რეკომენდირებულია საწარმოო რესურსების სიდიდის განსაზღვრის რამდენიმე მეთოდი. ესაა საწარმოო რესურსების ფულადი შეფასება, გაანგარიშების ინდექსური მეთოდი და კორელაციურ-რეგრესიული ანალიზის მეთოდი.

ჩატარებული მეცნიერული კვლევა საფუძველს გვაძლევს დავამტკიცოთ, რომ ყველაზე დასაბუთებულად ითვლება გაანგარიშების ის მეთოდი, რომლის მიხედვითაც რესურსული პოტენციალი განისაზღვრება მიწის ეკონომიკური შეფასების მაჩვენებლით, რომელიც გათვლილია მისი პროდუქტიულობის დონით (სოფლის მეურნეობის მთლიანი პროდუქციით). ამ შემთხვევაში, ძირითადი საწარმოო ფონდების, მატერიალური დანახარჯების და შრომითი რესურსების ღირებულება უნდა ვიანგარიშოთ მათი გამოყენების ეფექტიანობის კოეფიციენტებით, რომლებიც განისაზღვრება მიწის ნაყოფიერებისა და სხვა ბუნებრივი ფაქტორების მხედველობაში მიღებით.

სასოფლო-სამეურნეო წარმოება და მამასადამე, აგრობიზნესის ეფექტიანობა და განვითარება, ჯერ მაინც დიდადაა დამოკიდებული ბუნებრივ პირობებზე. მიუხედავად იმისა, რომ დღეისათვის უკვე ვიყენებთ მაღალინტენსიურ ტექნოლოგიებსაც კი, აგრარული წარმოების შედეგები მაინც მნიშვნელოვნად არაპროგნოზირებადია. უკანასკნელ წლებში გვალვები, წყალდიდობები, მავნებლები, პირუტყვისა და მცენარეების დაავადებები აგრარულ სექტორს და, მამასადამე, აგრობიზნესსაც ხდიან კაპიტალის ჩადების რისკად.

ისევ გადაუჭრელია აგრარულ პროდუქციასა და მისი წარმოებისათვის საჭირო საწარმოო საშუალებებს შორის ფასების პარიტეტის დაცვის პრობლემა, ანუ თანაფარდობა იმ ფასებს შორის, რომელიც გვიჩვენებს - რამდენი არასასოფლო-სამეურნეო საქონლის და მომსახურების შეძენა შეუძლია აგრობიზნესმენს თავისი პროდუქტის ერთეულის რეალიზაციით. ასეთი პარიტეტი დღევანდელ სიტუაციაშიც დარღვეულია არა აგრობიზნესმენის სასარგებლოდ.

საქართველოს სოფლის მეურნეობის დარგობრივი სტრუქტურის ანალიზზე დაყრდნობით, გამოიკვეთა სასოფლო-სამეურნეო წარმოების სპეციალიზაციის რეგიონული კანონზომიერი ხასიათი, კერძოდ: აღმოსავლეთ საქართველოში სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ძირითად პროფილს, მემცენარეობის დარგებიდან განსაზღვრავს თავთავიანი მემარცვლეობა (რეგიონების მიხედვით, 4,9 პროცენტი, სამცხე-ჯავახეთი, 20,7 პროცენტი კახეთი), მებოსტნეობა (3,4 პროცენტი კახეთი, 16,9 პროცენტი ქვემო ქართლი), მეხილეობა (4,2 პროცენტი კახეთი, 29,4 პროცენტი შიდა ქართლი), მევენახეობა (0,2 პროცენტი სამცხე-ჯავახეთი, 22,0 პროცენტი კახეთი).

სოფლის მცხოვრებთა მძიმე ეკონომიკური პირობების გამო, არ არსებობს გარანტირებული სასურსათო ბაზარი, მოსახლეობა უპირატესობას ანიჭებს ისეთი სასურსათო პროდუქტების წარმოებას, რომელიც უზრუნველყოფს მათ სასურსათო უსაფრთხოებას, მათ შორის: მარცვლეული, კარტოფილი, ბოსტნეული და მეცხოველეობის პროდუქცია. ამიტომ 1988 წლიდან მოყოლებული, მარცვლეულის წარმოების ხვედრითი წილი 7,5 პროცენტიდან 2009 წელს 14 პროცენტამდე ამაღლდა, ბოსტნეულის - 6,7 პროცენტიდან

7,4 პროცენტამდე, კარტოფილის - 5,2 პროცენტიდან 7,6 პროცენტამდე.

ისეთ მცირე ქვეყანაში, როგორც საქართველოა, მათი გამსხვილების მერეც, 600 ათასამდე სასოფლო-სამეურნეო მეურნეობა ფუნქციონირებს, რომლის მიწის სავარგულები, რეგისტრირებულია 1 მლნ-ზე მეტი სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის ნაკვეთი. ასეთი გარემოება ამწვავებს მიწების გამოყენების პრობლემას.

კვლევა გვიჩვენებს, რომ ასეთი მიწების მფლობელები აქამდე არ არიან ორიენტირებულნი მსხვილი ფერმერული მეურნეობის შექმნაზე, რადგან რეალურად ჩამოყალიბებული კონიუნქტურიდან გამომდინარე, ისინი ჯერდებიან ასეთ ნაკვეთებზე მოიწიონ ძირითადად ოჯახის მოთხოვნებს რომ დააკმაყოფილებს იმ სახის და იმ მოცულობის პროდუქცია, არც მეტი და არც ნაკლები, რადგან გლეხი ჯერ კიდევ გასაძლებ პირობებშია შესაბამისი ინფრასტრუქტურის შექმნილობის, გაჭიანურების გამო. პარალელურად, მცირე გლეხური (კომლური) მეურნეობა ჯერჯერობით უარყოფითად მოქმედებს, არა მარტო აგრარული სექტორის, არამედ მთელი ქვეყნის ეკონომიკაზე.

ეს იქიდანაც ჩანს, რომ მიწის წვრილ მესაკუთრეთა უმეტესობა, არ ამუშავებს სასოფლო-სამეურნეო სავარგულებს, რის გამოც, ის გადადის სათბობ-სადოვრის კატეგორიაში. ამ მდგომარეობიდან გამოსავლად მიგვაჩნია ის, რომ კანონმდებლობა ითვალისწინებდეს გარკვეულ სანქციებს, ვთქვათ მიწის გადასახადის დაწესება, ნაკვეთის ჩამორთმევა და ა.შ., ეროვნული ეკონომიკის 17-18% ხომ პირდაპირ არის დამოკიდებული აგრარულ სექტორზე. ამიტომ ამ პრობლემის გადაწყვეტა სახელმწიფოსათვის მეტად საშურ საქმეს წარმოადგენს.

როგორც გამოკვლევამ გვიჩვენა ფერმერულ მეურნეობათა 39,3%

ფლობს ნახევარ ჰექტრამდე მიწის ნაკვეთს (საერთო ჯამში 67 ათას ჰა-ს) 0,5 ჰა-დან 1 ჰა-მდე – 29,5% (151 ათასი ჰა) 1-დან 5– ჰექტრამდე – 29,6% (381 ათასი ჰა). 5-დან 50 ჰა-მდე – 14% ანუ 119 ათას ჰექტარს. 50-დან 200 ჰა-მდე 0,15% ანუ 86 ათას ჰა-ს, ხოლო 200 ჰა-დან 500 ჰა-მდე 0,08% ანუ 88 ათას ჰექტარს მეურნეობათა (ფერმერთა) რიცხვი, რომლებიც ფლობენ 500 ჰა-ზე მეტ მიწის ფართობს, ქვეყანაში სულ 92-ია, ანუ მხოლოდ 0,001% და ფლობენ 56 ათას ჰექტარ ფართობს.

მიუხედავად იმისა, რომ ქვეყნის ხელისუფლება იღვწის რაც შეიძლება გააიოლოს აგრარული შრომა ახალი მატერიალურ-ტექნიკური საშუალებების გამოყენებით იგი მაინც დიდი ხანით განსხვავებული იქნება მატერიალური წარმოების სხვა დარგებში დასაქმებული მუშაკების შრომისაგან, რადგან აქ შრომის სპეციფიკას განსაზღვრავს თვით აგრარული წარმოების სპეციფიკა, რომელიც ზემოთ ავლნიშნეთ. მას ხომ საქმე აქვს ცოცხალ ბიოლოგიურ ორგანიზმების მოვლა-პატრონობასთან. ამიტომ გლახმა, ოჯახურმა მეურნეობამ, ფერმერმა და მსხვილი ფერმების და ფირმების, კომპანიების მენეჯერმა კარგად უნდა იცოდნენ ბიოლოგიურ კანონებს და კანონზომიერებებს, ქონდეთ ამის შესაბამისი გამოცდილება და კვალიფიკაცია;

აგრარული სექტორის სასოფლო-სამეურნეო საწარმოებში სამუშაო ძალის გამოყენების დონეზე მრავალი ფაქტორი ახდენს გავლენას: მიწათმოქმედების ინტენსიფიკაცია, სპეციალიზაცია, ნათესი ფართობების სტრუქტურა, მეცხოვე-ლეობის განვითარების და პირუტყვის პროდუქტიულობა, საწარმოო პროცესების მექანიზაციის დონე, შრომის ორგანიზაცია და ანაზღაურება, დამხმარე დარგების

განვითარების დონე.

შრომითი რესურსების არასაკმარისად გამოყენების მრავალი მიზეზიდან, პირველ რიგში, როგორც ზემოთ ავლნიშნეთ, შრომის სეზონურობა, ანუ მისი თვეების მიხედვით განაწილებაა. თუ საწარმოს ყველა დარგის წლიურ დანახარჯს მივიღებთ 100%, მაშინ, როგორც კვლევები გვიჩვენებენ, ზამთრის თვეებში იგი შეადგენს 2,3-3,0%-ს, ზაფხულის – 12-13%-ს, მაშინ, როცა შრომის თანაბარი გამოყენებისას პროცენტი 8,33%-ის ტოლია.

სამუშაო ძალის უფრო სრული და თანაბარი გამოყენება შესაძლებელია წარმოების სწორი სპეციალიზაციით, დარგებისა და კულტურების რაციონალური შეთანაწყობით (შეხამებით), პირველ რიგში, მემცენარეობასა და მეცხოველეობას შორის.

როგორც ჩვენს მიერ ჩატარებულმა კვლევამ გვიჩვენა, საანალიზოდ აღებულ სამივე ფერმერულ მეურნეობაში ასეთი შეთანაწყობა მეცხოველეობასა და მემცენარეობას შორის დადებითად მოქმედებს მათ საშედეგო მაჩვენებლებზე და სამივე ფერმა მომგებიანად ამთავრებს თავის საქმიანობას ბოლო სამი წლის განმავლობაში, დარგებისა და კულტურების სწორი შეხამების შედეგად, საანალიზო ფერმებში დასაქმების პერიოდი შესამჩნევად გაგრძელებულია.

მაგალითად, 2 ფერმერულ მეურნეობაში, რომელიც ჩამოყალიბებულია 2006 წელს ინდ მეწარმეების ჯანუკი მახარაშვილისა და ბესო ქუთათელაძის მიერ, ისეთ ძირითად ერთწლიან კულტურებთან ერთად, როგორცაა მემარცვლეობა (საშემოდგომო ხორბალი, საშემოდგომო ქერი და სიმინდი), შეთანაწყობილია

მეცხოველეობის ორ დარგთან: მესაქონლეობასა და მეღორეობასთან. უნდუზაი დენიტა მალიევის ფერმა მეკართოფილეობას მისდევს, ხოლო ჯონდო მახარაშვილის ფერმა - მევენახეობასაც.

სოფლად მუშახელის დამაგრებას ხელი უნდა შეუწყოს აგრეთვე მცირე მეწარმეობის დანერგვამ, წარმოებაში უფრო პროგრესული ტექნოლოგიების და შრომის ახალი ფორმების დანერგვამ, საწარმოო პროცესების მექანიზაციის დონის ამაღლებამ, რაც სასოფლო-სამეურნეო შრომას აქცევს ინდუსტრიული შრომის ნაირსახეობად.

კვლევამ გვიჩვენა, რომ ფერმერული მეურნეობების განვითარებისა და შემდგომში ეფექტიანი ფუნქციონირების მიზნით, საჭიროა შემდეგი ღონისძიებების გატარება:

ფერმერული მეურნეობის ფუნქციონირების საკვანძო პრობლემას წარმოადგენს მიწაზე საკუთრების, მიწათმფლობელობისა და მიწათსარგებლობის საკითხის მოწესრიგება, მიწაზე გადასახადის ოპტიმალური ზღვარის დადგენის სწორი კრიტერიუმის მოძებნა. ასეთ კრიტერიუმად ერთმნიშვნელოვნად მიღებულია მიწის კადასტრი, რომელიც უნდა დამუშავდეს მაღალმეცნიურულ დონეზე საყოველთაოდ მიღებული და აპრობირებული მეთოდის საფუძველზე და მიწის შეფასება უნდა მოხდეს დიფერენცირებულად, სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების ცალკეული კატეგორიების მიხედვით, რაც გამორიცხავს სუბიექტურობას და თავიდან აგვაცილებს ბევრ გაუგებრობას.

ფერმერული მეურნეობების შექმნის საფუძველს წარმოადგენს, როგორც ტერიტორიული, ისე დარგობრივი პრინციპი. პერსპექტივაში შესაძლებელია მისი შემდეგი მრავალსაფეხურიანი ორგანიზაციული

სტრუქტურის სახით ჩამოყალიბება: ფერმერული მეურნეობების ეროვნული დარგობრივი გაერთიანებები, რეგიონული გაერთიანებები, ადგილობრივი გაერთიანებები. არ გამოვრიცხავთ სხვა, ალტერნატიულ ვარიანტებს ფერმერულ მეურნეობათა კავშირების, სამეურნეო ასოციაციებისა და სხვა სახით.

საბაზრო ურთიერთობებზე გადასვლის რთული პროცესის ფონზე, ფერმერული მეურნეობის პერსპექტიულობა საქართველოში დიდადაა დამოკიდებული სახელმწიფოს მხრიდან აგრარული პროტექციონისტული პოლიტიკის გატარებაზე. სახელმწიფოს მხრიდან ფერმერული მეურნეობებისადმი ფინანსური მხარდაჭერის ერთ-ერთ მისაღებ ფორმად მიგვაჩნია შეღავათიანი კრედიტების აღებაში ხელშეწყობა, შეღავათები ფინანსური დაბეგვრის განსაზღვრისას და სხვა. სახელმწიფოს მხრივ მატერიალური, ფინანსური მხარდაჭერის ერთ-ერთ პროფესიულ ფორმად უნდა ჩაითვალოს სახელმწიფოს მიზნობრივი პროგრამების შედგენა.

კვლევამ გვიჩვენა, რომ ფერმერული მეურნეობების შემდგომი განვითარების და ეფექტიანი ფუნქციონირების მიზნით, აუცილებელია შემდეგი ღონისძიებების გატარება:

- უპირველეს ყოვლისა, უნდა დასრულდეს საკუთრებაში გადაცემული მიწების ზუსტი აღრიცხვა და სათანადო დამადასტურებელი დოკუმენტების (პასპორტის) გაცემა. ამასთან, საკვანძო პრობლემას წარმოადგენს მიწაზე გადასახადის კრიტერიუმის სწორად განსაზღვრა. ეს უკანასკნელი უნდა დამუშავდეს მაღალ მეცნიერულ დონეზე საყოველთაოდ მიღებული და აპრობირებული მეთოდის საფუძველზე. რაც მთავარია, მიწის შეფასებაც უნდა მოხდეს

დიფერენცირებულად, მისი ცალკეული კონტურების მიხედვით. ჩვენი აზრით, ამ გადასახადში აკუმულირებული უნდა იყოს ყველა სხვა გადასახადი და გლახმა უნდა გადაიხადოს მხოლოდ ეს ერთი გადასახადი. გარდა ამისა, საჭიროა მკაცრი კონტროლი დაწესდეს მიწაზე გადასახადის დადგენილი ტარიფების ზუსტ დაცვაზე, რადგან ზოგიერთ რაიონში მიწის გადასახადი არ არის დიფერენცირებული, ყველგან დაწესებულია რაიონის საშუალო მაჩვენებელი და ყურადღება არ ექცევა ნიადაგის ნაყოფიერებას. ამასთან, არის ფაქტები, როცა იჯარით აღებულ ფართობებზე ფაქტიურად ახდევინებენ დაწესებული ტარიფის ნახევარს, ხოლო კერძო საკუთრებაში გადაცემულზე კი, სრული ტარიფის მიხედვით.

- ფერმერული მეურნეობის ეფექტიანი ფუნქციონირებისათვის, აუცილებელი პირობაა მათი წარმოების საშუალებებით მომარაგება, საწარმოო-ტექნიკური მომსახურება და წარმოებული პროდუქციის რეალიზაცია. როგორც მსოფლიო გამოცდილება ცხადყოფს, ამ სამი სფეროს გარეშე ინდივიდუალური, ფერმერული მეურნეობა, თუნდაც მიწის კერძო საკუთრებაზე დამყარებული, ვერ განვითარდება. ამ პირობების მოუგვარებლობის გამო, ფერმერულმა მეურნეობებმა შესაძლოა ფუნქციონირება შეწყვიტონ.

ჩვენი გაანგარიშებით, ერთ სული სტრუქტურული ძროხიდან მისაღები წმინდა მოგება, როგორც ცხრილიდან ჩანს, შეადგენს 212 ლარს წელიწადში. თუ ხუთ ძროხას იყოლიებთ, იგი ტოლი იქნება 1060 ლარის (5X212), ხოლო თუ 10-ს 2100 ლარისა და ა.შ. მხოლოდ იმ პირობით, რომ პირუტყვის შენახვის წესი დაახლოებული უნდა იყოს ბუნებრივთან, სადაც ფართოდ უნდა გამოიყენებოდეს საძოვრები.

როგორც წესი, პირუტყვი ჩვენს პირობებში, 9 თვე მაინც უნდა იკვებებოდეს საძოვრებზე ფერმის მახლობლად და იალაღზე მთაში. საკვების მთელ მარაგში მწვანე საკვების წილად არანაკლებ 70% უნდა მოდიოდეს. ესაა თავისუფალი (ბუნებრივი) შენახვის წესი, რომელიც ყველაზე იაფია. წინააღმდეგ შემთხვევაში, წარმოება არაფექტური იქნება.

ფერმერულ მეურნეობებში მოგების ზრდის ძირითადი წყარო კულტურების მოსავლიანობის ზრდასა და მაღალმომგებიანი კულტურების წარმოებაში უნდა ვეძებოთ. ამიტომ, საჭიროა განზოგადებული მოგების მაჩვენებლებთან ერთად განვიხილოთ წარმოების ეფექტიანობის ისეთი მაჩვენებელი, როგორცაა მოსავლიანობა და წარმოებული პროდუქციის თვითღირებულების სტრუქტურა, მოსავლიანობა.

ბიზნესის რესურსული უზრუნველყოფის პროცესი საქართველოს აგრარულ სექტორში რთულ, მრავალსიტუაციურ ვითარებაში მიმდინარეობს:

- ფერმერს გააჩნია ბუნებრივი რესურსები, მაგრამ ბიზნესის დასაწყებად განიცდის საწყისი ფულადი კაპიტალის უკმარისობას;
- რესურსების მომარაგებასთან წარმოქმნილი ვალდებულებების გასანაღდებად განიცდის სახსრების უკმარისობას.

უნდა ავამოქმედოთ ისეთი ფინანსური ბერკეტი, როგორცაა: სარგებლის ნორმა კრედიტზე, ფასები პროდუქციაზე, ვალუტის კურსი, ამორტიზაციისა და დაბეგვრის ნორმა და სხვ. შექმნილი რთული სიტუაციიდან გამოსვლისა და აგრობიზნესის განვითარების მთავარი ბერკეტი დღეს საბანკო კრედიტების სარგებლობის ნორმაზეა

დამოკიდებული.

რაციონალური სასახო პოლიტიკის რეგულირება სახელმწიფოს ჩარევის გარეშე მეტად ხანგრძლივ პერიოდს ექვემდებარება და ამ მხრივ მთავარი როლი სახელმწიფომ უნდა შეასრულოს.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. საქართველოს რესპუბლიკის მინისტრთა კაბინეტის დადგენილება 48 “საქართველოს რესპუბლიკაში სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის რეფორმის შესახებ”. 18.01. 1992.
2. საქართველოს კანონები, ბრძანებულებები, დადგენილებები და კანონქვემდებარე აქტები, ოფიციალური საცნობარო ლიტერატურა;
3. გულუა ბ. რამ გამოიწვია სოფლის მეურნეობის კრიზისი. ჟ. „ჩვენი სოფელი“. 2. მარტი-აპრილი. თბ. 2009. გვ. 17-21.3.
4. საქართველოს რესპუბლიკის მინისტრთა კაბინეტის დადგენილება 290 “1992 წლის 18 იანვრის 48 და 6 თებერვლის 128 დადგენილებებში ცვლილებებისა და დამატებათა შესახებ”. 10.03. 1992.
5. სახელმწიფო მეთაურის 398 ბრძანებულება “საქართველოს რესპუბლიკაში სასოფლო-სამეურნეო მიწებით სარგებლობისათვის გადახდის შესახებ. 10.03. 1992.
6. საქართველოს კანონი “სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის საკუთრების შესახებ”. 22.03. 1996.
7. საქართველოს კანონი “სახელმწიფო შესყიდვების შესახებ. 9.12. 1998.
8. საქართველოს კანონი “ფიზიკური პირებისა და კერძო სამართლის იურიდიული პირების სარგებლობაში არსებული არასასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის კერძო საკუთრებად გამოცხადების შესახებ. 28.10. 1998;

9. საქართველოს პრეზიდენტის ბრძანებულება 327 “სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის საკუთრების უფლების პირველადი რეგისტრაციის გადაუდებელ ღონისძიებათა და საქართველოს მოქალაქეთათვის სარეგისტრაციო მოწმობების გაცემის შესახებ”. 16.05.1999.
10. საქართველოს კანონი “სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული არასასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის მართვისა და განკარგვის შესახებ”. 28.10.1998. 1662-1.
11. საქართველოს მიწის მართვის სახელმწიფო დეპარტამენტის 2002 წლის მიწის ბალანსის მონაცემები.
12. საქართველოს მიწის მართვის სახელმწიფო დეპარტამენტის “მიწის შესახებ საქართველოს კანონმდებლობათა კრებული”. 2001.
13. საქართველოს სოფლის მეურნეობის სტატისტიკური კრებული. 2009.
14. სტატისტიკური წელიდწლეული. 200802009.
15. საქართველოს კანონი “სასოფლო-სამეურნეო მიწის იჯარის შესახებ”. 28.06.1996.
16. საქართველოს საგადასახადო კოდექსი პროფესიული განვითარების ევროპული ცენტრი. თბილისი. 2011.05.01
17. სტატისტიკური პუბლიკაცია “მეწარმეობა საქართველოში”. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. თბილისი. 2010.
18. საქართველოს შინამეურნეობები. სტატისტიკური კრებული. 2003-2004. სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტი. თბილისი.

2005.

19. ასათიანი რ. საინფორმაციო-საკონსულტაციო სამსახური აგროსამრეწველო კომპლექსში. თბ. “საქართველოს მაცნე”. 2002.
20. აგრობიზნესი. გ. მაგნიძის რედაქტორობით. 2009.
21. ბასარია ო. საბაზრო ეკონომიკაზე გარდამავალი პერიოდის საფინანსო ეკონომიკური პრობლემები. თბ. 1994.
22. ბიოლოგიურ მეცნიერებათა ასოციაცია. “რა იცოდეს ფერმერმა ბიზნესის შესახებ”. თბ. 2002.
23. ბურკაძე ვ. მიწის ეკონომიკური შეფასება და მისი გამოყენება. თბ. 1993. ბურკაძე ვ. დოლონაძე გ. მიწის ღირებულებითი შეფასების არსი და კრიტერიუმი.
24. გიორგაძე ჰ. ბახია მ. სარჯველაძე ბ. ფერმერული მეურნეობის ორგანიზაციის და ეკონომიკის საფუძვლები. თბ. 2004.
25. გოგობია რ. ფერმერული მეურნეობები აშშ-ში. ჟ. “ეკონომიკა”. 4-6, 1995.
26. გოგოლაური ნ. შრომის ბაზარი და მისი გავლენა მოსახლეობის დასაქმებაზე. სამეცნიერო შრომების კრებული. ასკემსკი. ტ. III, თბ. 2001.
27. გოგობია რ. განვითარებული ქვეყნების აგრარულ ურთიერთობათა მიმოხილვა. ჟ. “ეკონომიკა”. 4-5. 1995.
28. დიდებულისძე ა. სოფლის მეურნეობის განვითარება საქართველოში. პრობლემები და პერსპექტივები. გაეროს პროგრამა. საქართველო. 1997.
29. გეთიაშვილი ზ. რა აწუხებთ ქართველ ფერმერებს. ჟ. “ჩვენი

სოფელი” 1031. 2009.

30. დოლონაძე გ. მაგანია ე. სოფლის მეურნეობის რესურსული პოტენციალის განსაზღვრა და მისი გამოყენება მთის პირობებში. სამეცნიერო შრომების კრებული. ასკემსკი. ტ.I. თბ. 1998.
31. ეკონომიკის ენციკლოპედიური ლექსიკონი. ა. სილაგაძის საერთო რედაქციით. თბ. 2005.
32. ელიზბარაშვილი ზ. გლეხურ მეურნეობათა მოდელირების შესახებ. ჟ. “ეკონომიკა”. 6-7, 1993.
33. ელიზბარაშვილი ზ. ნოზაძე ლ. საწარმოო სიტუაციათა მათემატიკური მოდელირება და EXCEL 2000. თბ. 2002.
34. ერქომაიშვილი გ. ბიზნესი, ფირმის ფუნქციონირების ძირითადი ასპექტი. თბ. 2007.
35. ელიზბარაშვილი ზ. კლებადი უკუგების კანონის მოქმედება წარმოების რესურსების გამოყენების ეფექტიანობაზე სოფლის მეურნეობაში. საქ. სახ. სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტი. აგრარულ მეცნიერებათა პრობლემები. ტ. XXXV. თბ. 2006. გვ. 250-252.
35. ერქომაიშვილი გ. მეწარმეობის ფორმირებისა და განვითარების თავისებურებები საქართველოში. თბ. 1996.
36. ვაშაკიძე ო. საბაზრო ეკონომიკის ფორმირებისა და ფუნქციონირების პრობლემები საქართველოში. სამეცნიერო შრომების კრებული. ასკემსკი. ტ.V. თბ. 2000.
37. ზირაქიშვილი ლ. ქართული პროდუქცია მსოფლიო ბაზრებზე გასასვლელი პოტენციალს ვერ იყენებს. ჟ. ბიზნესი

- და კანონმდებლობა. 2010.
38. თურმანიძე ს. და სხვები. ბიზნესმენეჯმენტი სოფლის მეურნეობაში. თ. 2006.
 39. თურმანიძე ს. ჭკადუა გ. ვაშაკიძე ო. საინფორმაციო-საკონსულტაციო სამსახურის ორგანიზაცია. თბ. 2006.
 40. კუნჭულია თ. საქართველოს სოფლის მეურნეობის საბაზრო ეკონომიკაზე გადაყვანის პრობლემები. თბ. “მეცნიერება”. 1997.
 41. კუნჭულია თ. კოლუაშვილი პ. სოფელი გერის როლში ანუ აგროსასურსათო სექტორის განვითარების პრობლემები. ჟ. ბიზნესი და კანონმდებლობა. 2009.
 42. კოლუაშვილი პ. ზიბზიბაძე გ. აგრარული საწარმოს ეკონომიკა. თბ. 2010.
 43. კემულარია ლ. მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის სრულყოფა საბაზრო ეკონომიკის პირობებში. ჟ. “ეკონომიკა”. 6-7, 2000.
 44. კასელი ი. ბეკერი მ. ნელსონი ა. ეფექტური ფერმერული მეურნეობა. მოსკოვი. 1976.
 45. კოლუაშვილი პ. ზიბზიბაძე გ. აგრარული სექტორი და კოოპერირება. . ჟ. ბიზნესი და კანონმდებლობა. 2010.
 46. ლიპარტია ზ. სტრატეგიული დაგეგმვა: პრობლემები, მეთოდები, პერსპექტივა. თბ. 1998.
 47. ლილუაშვილი ზ. მარკეტინგი და დემოკრატია. ჟ. “ბიზნესი”. 21. 2008.
 48. მაკკონელი კ. ბრიუ ს. ეკონომიქსი. თბ. 1993.
 49. მანველიძე რ. რეგიონული ეკონომიკის მართვისა და სახელმწიფო რეგულირების ზოგიერთი საკითხი. 2001.

50. მექვაბიშვილი ე. გარდამავალი პერიოდის ეკონომიკური პრიორიტეტები. თბ. 1998.
51. მალაშხია გ. საქართველოს ეკონომიკა. 2002.
52. მესხია ი. გველესიანი რ. რეგიონული ეკონომიკური პოლიტიკა. თბ. 2010.
53. ნატროშვილი გ. სურსათის წარმოებისა და მისი ბაზრის ძირითადი ბერკეტები. ჟ. “ეკონომიკა”. 1, 2006.
54. პაპავა გ. საბაზრო ეკონომიკაზე საქართველოს გადასვლის საფუძვლები. თბ. 1991.
55. რიჩარდ ლ. კოლზი. სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის მარკეტინგი. მ. 2000.
56. სავენკო ნ. სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ეკონომიკა, ორგანიზაცია და დაგეგმვა. თბ. 1985.
57. სამუელსონი პ. ნორდჰაუსი პ. ეკონომიკა. ტ.IV. თბ. 2000.
58. სამადაშვილი უ. ბიზნესის საფუძვლები. თბ. 2007.
59. სააკაშვილი მ. გადამწყვეტი ბრძოლა საქართველოსათვის. თბ. 2001.
60. სმესკის შრ. კრებული. ტ.XV. თბ. 1998.
61. სილაგაძე ა. ეკონომიკური დოქტრინები. თბ. 2010.
62. ტურაბელიძე ლ. მიწის ფასის განსაზღვრის მეთოდოლოგია. თბ. 1998.
63. ტუხაშვილი ე. ცხელი წნეხი ქართული ბიზნესისთვის. “ეკონომიკური პალიტრა”. 53. 2008.
64. Федосеева В.В. Экономика, математические методы и прикладные модели. М. 2004.

65. ფხოველიშვილი ი. ფერმერი ხორბლის მწარმოებელი. ჟ. ბიზნეს ნიუსი. 4. 2009.
66. ქეშელაშვილი ო. ბიზნესური ეკონომიკა. თბ. 2010.
67. ქეშელაშვილი ო. დღის წესრიგშია ეკონომიკური რეფორმა. . ჟ. “ეკონომიკა”. 4-6, 1995.
68. ყამარაული ს. წარმოების ორგანიზაცია და მართვა ფერმერულ მეურნეობებში. თბ. 2005.
69. შენგელია თ. თანამედროვე ბაზრის საფუძვლები. თბ. 2007.
71. ძნელაძე დ. საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის პრობლემები. თბ. 1991.
72. ჭუმბურიძე მ. ეკონომიკურ მოძღვრებათა ისტორია. თბ. 2009.
73. ჭითანავა ნ. გარდამავალი პერიოდის სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემები. ტ. IV. 1996-2005.
74. უძრავი ქონების შეფასება. მეორე კანადური გამოცემა. თბ. 2003.
75. ჰეჯისი ტ. ფერმერული მეურნეობის ორგანიზაცია. თბ. 1997.
76. ციმინტია კ. აგრარული სექტორის ეკონომიკა. სახელმძღვანელო. თბ. 2005.
77. ძაძამია რ. ინდივიდუალურ გლეხურ მეურნეობებში აღრიცხვის შესახებ. თბ. 2005.
78. ძაძამია რ. მცირე საწარმოთა აღრიცხვა და ანგარიშგება. თბ. 2005.
79. ხარიტონაშვილი ჯ. ეკონომიკურ მოძღვრებათა რეტროსპექტივა და თანამედროვე პრობლემები. წიგნი II. თბ. 1997.

80. ჩიქავა ლ. საქართველოს ეკონომიკა. თბ. 1995.
82. ჩიქავა ლ. ინოვაციური ეკონომიკა. თბ. 2006.
83. ჩაკვეტაძე ზ. მცირე მეწარმეობა - იდეები და ხალხი. თბ. 1999.
84. ჩაგელიშვილი პ. რატომ არ ვითარდება მცირე ბიზნესი. ჟ. საქართველოს ეკონომიკა. 3. 2006.
85. ჭითანავა ნ. თაკალანძე ლ. სოციალური ეკონომიკა, ფორმირება და განვითარება. თბ. 2008.
86. ჯანხოთელი გრ. საქართველოს ეკონომიკა. თბ. 2007.
87. ხარაიშვილი ე. საქართველოს აგროსამრეწველო კომპლექსის ეკონომიკურ-ორგანიზაციული მექანიზმი და მისი სრულყოფის მიმართულებები. თბ. 2009.
88. ხარაიშვილი ე. რეგიონული ეკონომიკა. თბ. 2004.
86. ხეცურიანი შ. ნაყოფია ბ. კვარაცხელია მ. აგროეკონომიკა და აგრობიზნესის საკითხები. თბ. 2003.
89. ხასაია ი. ეკონომიკურ-მათემატიკური მეთოდები და მოდელები. ქუთაისი. 1996.
90. ჭინჭარაული ნ. ჯანჯიბუხაშვილი ნ. საადგილმამულო ურთიერთობათა რეგულირების თანამედროვე პირობები. ჟ. ეკონომიკა. 9-11. 1992.
91. Тейси М. Сельское хозяйство и продовольствие в экономию развитых стран (пер. с англ.). СПб: «Экономическая школа». М. 1995. с. 111-125.
92. Петраков А. Специфика сельского хозяйства и современная аграрная реформа. М. 1995.

სადისერტაციო შრომის შედეგებზე გამოქვეყნებული

სტატიები

1. შაყულაშვილი ა. მახარაშვილი ჯ. საინვესტიციო გარემო და ფინანსური მენეჯმენტი. ს.ჯიქიას დაბადების 110 წლისთავისადმი მიძღვნილ რესპუბლიკურ სამეცნიერო კონფერენციაზე წაკითხული მოხსენებები. თბ. 2009.
2. მახარაშვილი ჯ. გაბაიძე გ. “მოსახლეობის ზოგიერთი პრობლემა საქართველოში და მისი გადაჭრის ღონისძიებები. საუ. სამეცნიერო შრომათა კრებული. ტ. 3. 4 (53). 2010.
3. მახარაშვილი ჯ. გაბაიძე გ. “სასურსათო კრიზისი და მისი მიზეზები საქართველოში”. საუ. სამეცნიერო შრომათა კრებული. ტ. 3. 3 (52). 2010.
4. მახარაშვილი ჯ. აგრარული წარმოება და აგრობიზნესის გარემო თანამედროვე ეტაპზე. ჟ. სოციალური ეკონომიკა. თბ. 2011.05.03
5. მახარაშვილი ჯ. ჩიბურდანიძე ლ. მარკეტინგის როლი აგრობიზნესის განვითარების საქმეში. ჟ. სოციალური ეკონომიკა. თბ. 2011.05.03.
6. ფერმერული მეურნეობის ეკონომიკური ეფექტიანობის ზრდის რეზერვები. ჟ ეკონომიკა 3-4. 2011-05-03.
7. მახარაშვილი ჯ. სპეციალიზაციის ოპტიმიზაცია და აგრობიზნესის ეფექტიანობა მეცხოველეობის ფერმეებში. ჟ. ეკონომიკა. 3-4. 2011.

სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების საკუთრებაში გადაცემა 2000 წლის 1 აპრილის მდგომარეობით (ათასი ჰექტარი)

	სასოფლო-სამეურნეო სავარგულები		მათ შორის					
	სულ	პრივატიზებული	სახნავი		მრავალწლიანი ნარგავები		სათიბები და საძოვრები	
			სულ	პრივატიზებული	სულ	პრივატიზებული	სულ	პრივატიზებული
საქართველო სულ	3018,5	762,1	790,4	433,9	270,1	182,3	1938,6	126,5
მ.შ.								
აფხაზეთის ა/რ	217,3	18,4	44,8	8,7	66,1	9,6	128,4	0,1
აჭარის ა/რ	73,7	22,0	10,4	7,7	16,3	7,2	46,1	6,2
იმერეთი	215,6	109,3	85,4	73,8	29,6	23,6	97,7	9,0
სამეგრელო - ზემო სვანეთი	282,9	106,8	69,5	58,5	38,5	19,7	169,1	22,8
გურია	73,1	42,4	22,4	18,1	23,8	19,7	25,1	3,8
რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	153,5	34,9	8,7	8,7	3,4	3,4	141,4	22,8
შიდა ქართლი	226,3	80,2	79,6	41,0	37,8	36,4	107,6	1,5
მცხეთა-თიანეთი	291,0	54,7	38,0	25,2	7,8	7,1	243,8	21,0
კახეთი	627,7	153,9	211,1	102,9	51,6	42,0	362,9	6,9
ქვემო ქართლი	399,2	67,5	135,3	47,0	13,1	10,5	247,6	6,8
სამცხე-ჯავახეთი	400,3	71,1	82,3	41,7	3,0	3,0	314,0	25,4

სხვა	57,9	0,9	2,9	0,6	0,1	0,1	54,9	0,2
------	------	-----	-----	-----	-----	-----	------	-----

საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტის მონაცემები

დანართი 2.

სოფლის მეურნეობის პროდუქციის წარმოება

(მიმდინარე ფასები, მლნ.ლარი)

	1990	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
სულ	1926,5	1632,7	1899,3	2022,8	2262,1	2183,9	2330,3	2134,2	2250,9	2415,8	2117,4
მ/შ											
მემცენარეობა	1079,0	761,4	930,5	968,3	1149,7	1047,9	1184,5	911,4	1051,6	998,1	927,8
%	56	48	51	49	52	49	52	42	54	41	43^8
მეცხოველეობა	808,5	830,1	929,5	1013,0	1070,9	1095,4	1105,3	1165,3	1038,8	1353,2	1131,4
%	44	52	49	51	48	51	48	58,	46	56	53^4
მომსახურება	39,0	41,2	39,3	41,5	41,5	40,6	40,5	57,5	60,5	64,5	58,5

ცხრილი შედგენილია სტატისტიკის დეპარტამენტის მონაცემებით

დანართი 3.

ძირითადი სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის წარმოება მოსახლეობის ერთ სულზე (კგ)

	პროდუქტი	2006წ.	2007წ.	2008	2009
1	ხორბალი	16	17	18	12
2	სიმინდი	16	68	75	66
3	კარტოფილი	38	52	44	49
4	ბოსტნეული	41	43	38	47
5	ხილი	35	52	36	41
6	ყურძენი	37	52	40	34
7	ხორცი	19	17	13	12
8	რძე	138	143	146	124
9	კვერცხი (ვალი)	57	100	100	97

*საქართველოს სოფლის მეურნეობა. 2009. ეკონომიკური და მდგრადი განვითარების სამინისტროს სტატისტიკური დეპარტამენტი 2010 წლის მასალა

სასოფლო-სამეურნეო კულტურების ნათესი ფართობები ყველა კატეგორიის
მეურნეობაში

		1990	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
	ნათესი ფართობი სულ	701,9	610,8	564,5	577,0	561,7	534,0	539,6	330,2	297,2	329,3	283,8
	ოჯ.მეურნეობის წილი %		90,4	90,9	91,8	90,5	97,5	97,6	93,9	95,7	96,1	9,61
	მ/მ											
1.	მარცვლოვანი და პარკოსანი კულტურები	269,8	386,4	380,1	398,9	371,0	355,8	354,9	227,4	206,0	235,5	235,5
	ოჯ.მეურნეობის წილი %	33,1	91,4	91,7	93,9	91,7	93,6	97,3	98,8	94,4	95,7	95,6
2.	ტექნიკური კულტურები	44	52	49	51	48	51	48	58,	46	29,7	25,2
	ოჯ.მეურნეობის წილი %	8,6	89,5	95,9	94,9	92,0	93,9	96,7	91,9	97,8	9,3	9,2
3.	საკვები კულტურები	329,0	61,5	51,8	49,9	55,0	51,7	50,7	17,9	9,6	91,2	90,5
	ოჯ.მეურნეობის წილი %	1,5	72,5	68,7	71,7	67,8	96,1	98,2	97,8	95,8	95,1	91,3

*ცხრილი შედგენილია სტატისტიკის დეპარტამენტის 2010 წლის მონაცემებით. საქართველოს სოფლის მეურნეობა.

მემცენარეობის ძირითადი პროდუქტების წარმოება საკუთრების ყველა ფორმის მეურნეობაში
(ათასი ტონა)

	პროდუქტი	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
1.	ხორბალი	306,5	199,7	225,4	185,8	190,1	69,7	74,9	80,3	53,9
2.	სიმინდი	288,6	400,1	461,9	410,6	421,3	217,4	295,8	328,2	291,0
3.	მზესუმზირა	41,8	21,2	25,5	22,3	22,3	12,3	16,1	15,1	
4.	კარტოფილი	422,2	415,3	425,2	419,5	432,2	168,7	229,7	193,4	216,8
5.	ბოსტნეული	396,0	405,6	430,1	400,5	436,7	179,7	190,3	165,0	170,3
6.	ბახჩეული	83,9	125,1	125,0	109,5	119,6	37,8	73,5	52,8	43,7
7.	ხილი	200	172,6	260	160,2	264,9	153,3	227,5	157,6	181,2
8.	ციტრუსი	60,0	33,1	59,2	38,2	122,4	52,2	98,9	55,2	93,6
9.	ყურძენი	150,0	90,0	200,0	180,0	250,3	162,5	227,3	175,8	150,1
10.	ჩაის ფოთოლი	23,0	24,0	25,5	20,0	22,8	6,6	7,5	5,4	5,8

*ცხრილი შედგენილია სტატისტიკის დეპარტამენტის 2010 წლის მიხედვით საქართველოს სოფლის მეურნეობის მონაცემებით

ოჯახური მეურნეობის წილი მემცენარეობის პროდუქტების წარმოებაში
პროცენტი

	პროდუქტი/წლები	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
1.	ხორბალი	91	91	88	89	96	81	86	86	90
2.	სიმინდი	94	96	97	97	99	99	99	99	99
3.	მზესუმზირა	97	93	90	94	97	91	98	93	96
4.	კარტოფილი	88	88	99	97	97	78	100	100	99
5.	ბოსტნეული	95	93	98	97	100	100	99	100	100
6.	ბახჩეული	99	100	99	100	100	100	100	100	100
7.	ხილი	100	100	98	100	97	100	99	99	99,8
8.	ციტრუსი	99	100	100	100	100	100	100	99,5	93,6
9.	ყურძენი	88	99	97	99	99	92	91	95	94,5
10.	ჩაის მწ. ფოთოლი	94	75	76	64	87	68	73	72	70,7

*ცხრილი შედგენილია სტატისტიკის დეპარტამენტის წელიწადური 2009 წლის მონაცემებით

სასოფლო სამეურნეო კულტურების მოსავლიანობა
ცენტერი 1 ჰექტარიდან

	პროდუქტი	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
1.	ხორბალი	26,9	17,0	19,3	18,2	19,9	12,5	16,7	17	17
2.	სიმინდი	15,6	20,5	24,2	22,0	21,8	18,4	24,1	23	20
3.	მზესუმზირა	9,7	5,8	6,9	6,0	5,5	5,5	7,2	5	
4.	კარტოფილი	115,6	113,5	116,6	113,5	108,6	73,7	108,2	80	43
5.	ბოსტნეული	102,0	106,2	110,2	102,5	99,3	65,8	61,3	60	33
6.	ბახჩეული	111,6	166,0	142,1	151,4	125,2	111,4	131,6	136	59

*ცხრილი შედგენილია სტატისტიკის დეპარტამენტის წელიწადური 2009 წლის მონაცემებით